

ภาคผนวก

QUESTIONNAIRES

The Development of Value Added Service for Historical Tourism in
Chiangsean District, ChiangRai Province

Please ✓ in the or fill in the blanks provided where most appropriate and relevant to you

Instruction This questionnaire consists of 4 parts: (1) General information of respondent, (2) Tourist behavior, (3) Tourists demand for historical tourism and (4) Willingness to pay for historic preservation.

Part I General information of respondent.

1. Gender Male Female
2. Ageyears.
3. Marital status Single Married
 Divorce Widow
 Separate
4. Education High school College
 University Other (please specify).....
5. Nationality (please specify).....
6. Occupation Business Employee Government/State Officer
 Business Owner Retiree
 Other (please specify).....
7. Your average income per month.US\$ (or equivalent)

Part II Tourists Behavior.

1. How many times have you been visited Chiang Rai province (including this time).....

2. How long will you be staying in Chiang Rai this time?days

3. Who organized this trip for you?

☐ Do it myself	☐ Travel Agent in my home country
☐ Travel Agent in Thailand	☐ Other (please specify).....

4. Who are you travelling with for this trip?

☐ I'm travelling alone	☐ With my colleague
☐ With family members	☐ With friends and relative
☐ With boyfriend/girl friend	☐ Other (please specify).....

5. What make you choose Chiangrai as your destination this time (can choose more than one options)

- Advertising / Tourism promotion about Chiangrai
- Recommendation by friends & relative, family member
- Value of money and low cost living
- Varieties of food
- Varieties of tourist attractions
- Unique and beauty of local culture, ways of life of local people and alike
- Beauty of natural environment
- High standard of accommodation, transport, tour services and facilities, etc
- Famous for shopping in particular for local products
- Other (please specify).....

6. The main purpose for your trip to Chiang Rai this time? (can choose more than one options)

☐ For leisure and recreation	☐ Visit friend and relative
☐ Business	☐ Meeting, seminar, conference
☐ Experiencing local art and culture	☐ Other (please specify).....

7. From which source you have learnt about Chiang Rai before this visit (can choose more than one option)

- Tourism Authority of Thailand, the office in my home country
- Tourism Authority of Thailand web site or office in Thailand
- Royal Thai Consulate or Embassy in my home country
- Royal Thai Consulate or Embassy web site
- Word of mouth e.g. from friends & relative or family member
- Tourism related business website e.g. Trip Advisor, Expedia,
- Travel Agency in my home country and via their web site
- Tourist Magazine and guide books
- Tourism related website
- Other (please specify).....

Part III Tourists demand for historical tourism.

1. Have you ever been on a historical tour?

- Yes. If yes, where have you been
- No.

2. Have you ever heard about Chaing Saen as one of the most famous historical site in Thailand?

- Yes.
- No.

3. Have you ever been visited to Chiang Saen?

- Yes.
- No.

4. As one of the most famous historical site in Thailand in particular in northern region and in Chiangrai, Chiang Saen is widely known and recognized by both domestic and international tourists as the 'must visit historical site'. Consequently, How likely you are willing to take this opportunity to visit Chiang Saen?

☐										
Absolutely not 0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	Certainly 100%

5. As history lover or history interested tourist, what kind of activities or attractions you want see or visit (please rank from 1-3 in below boxes).

- Museum/ Antiques/Arts Gallery
- Ancient places/ Architecture/ Religion/Temple
- Historic buildings e.g. Church, Castle, Temple etc
- Local lifestyle/ways of life
- History/Chronicle/ Literature
- Festivals / Tradition
- Other (please specify)

6. Generally speaking, do you think what make tourist (including yourself) re-visit to the place where they have already visited (please rank from 1-5 in below boxes)

- Unique and variety of tourism activities and attractions.
- Quality and standard of related services and facilities provided
- Capable of language of local people and services providers
- Well organized, Good atmosphere, beautiful and convenience.
- Good atmosphere and beautiful environment and landscape
- Local friendly and feel of safety.
- Reasonable / negotiable price.
- Delicious food.
- Other (please specify).....

7. In relation to tourism activities and facilities, how much you are interested in the following illustrate in table below:

Tourism activities	Level of Interest				
	100%	75%	50%	25%	0%
1. Interesting route (many interesting places added).					
2. Fully of key details and information of historical site.					
3. Providing remarkable historical show.					
4. Vehicles used during the tour has been design based on historical identity and respect.					
5. Providing lively display facilities e.g. TV set showing historical story or related details.					
6. Other (please specify).....					

8. In order to promote elderly tourism (In order to promote tourism for elderly people) which factors illustrate in table below will be able to attract more elderly people to visit tourist destination.

Activities and Facilities Requirements	Level of Needs.				
	100%	75%	50%	25%	0%
1. Elderly designed walkway in historical site					
2. Elderly assistant officer and first aids services provided					
3. Elderly designed space e.g. seating in waiting					

area, parking, toilet, etc.					
4. Elderly designed tour package.					
5 . Other (please specify).....					

Part IV Willingness to pay for historic preservation

The City of Chiang Saen is a historic landmark in Thailand. Some of the buildings, temples and monuments are in disrepair and need to be restored. If there was a fee to maintain such places would you be willing to pay it?

1. If the agency or the funds to care for historic sites restoration and repair / temple for the benefit of society. You are willing to support or not?

- Yes, please.
- No, because.....

2.) If yes, what is the reason(s) for your support?

- The historical site is invaluable for tourism and it can attract more tourist to visit.
- It could makes the project success.
- To preserve the historical site means to preserve the treasure not only for local people but it is also for all human kind.
- To preserve the heritage of the nation.
- Other (please specify).....

3. If you are willing to donate for repair and renovation of the ancient place total..... Baht/person /times you are willing pay?

- Yes, please.
- No, because.....

4. If you consider the lowest and highest values that you have to donate for repair and renovate the temple/ancient places. You were willing donate. Baht / person / times to..... Baht / person / times.

5. What is the cause of your willingness to pay a fee to take advantage of the ancient places? (select one answer only)

- 1. To renovate and repair the temple / ancient places
- 2. As compensation for the services and facilities of ancient places/temples
- 3. Both 1 and 2
- 4. Other (please specify).....

6. If there is a fee to maintain the antique places. Please provide your priority of below tasks (numbered (...), where the number 1 is the first priority, 2 is the second major and 3 is the third major). Like this:

- (.....) The conservation area
- (.....) To take advantage of the tourist area
- (.....) Development and services

Comments and Suggestion (Please feel free to add your comments and suggestion as much as you want)

.....

.....

.....

Thank you very much for your kind assistance and being willing to participate in the questionnaire.

บทยี่ 1 เรืออเชียงอแลซสขัยก่อขประวัติตาสตร และยุตปรัษปราตติ

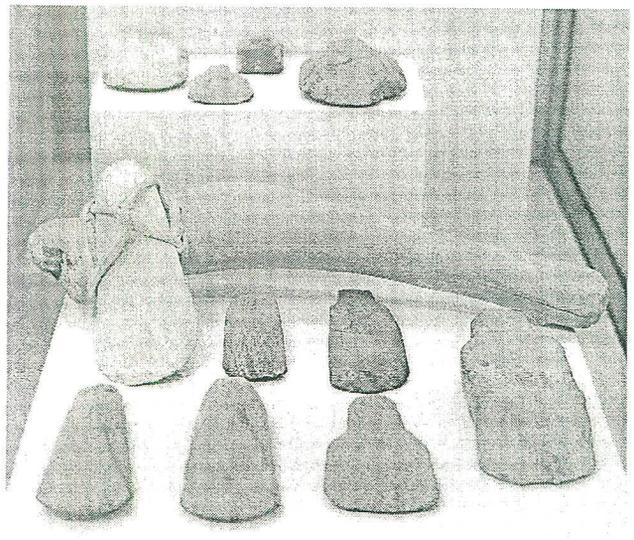
1.1 สมัยก่อนประวัติศาสตร์

บริเวณเมืองเชียงแสนโบราณ ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีการพบร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยได้พบหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเครื่องมือหินกะเทาะบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงและแม่น้ำคำ จัดเป็นเครื่องมือยุคหินเก่า ประเภทเครื่องขูดสับและสับตัด เป็นเครื่องมือที่ใช้ในสังคมล่าสัตว์ ซึ่งตรงกับการแบ่งยุคแบบเดิม คือ ยุคหินเก่าและหินกลาง จากลักษณะของเครื่องมือกลุ่มนี้ เป็นไปได้ว่ากลุ่มคนยุคหินเก่าที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนี้อาจมีความสัมพันธ์ด้านใดด้านหนึ่งกับคนยุคหินเก่าในประเทศจีน หรือที่รู้จักกันในชื่อ มนุษย์ปักกิ่ง และควรมีอายุอยู่ในราวปลายสมัยไพลโตซีน หรือประมาณสองแสนถึงหนึ่งหมื่นปีมาแล้ว

การอยู่อาศัยของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในเมืองเชียงแสน ได้พบหลักฐานอีกครั้งในยุคหินใหม่ที่ชั้นอยู่อาศัยถัดมา ในชั้นวัฒนธรรมนี้ได้พบเครื่องมือหินขัดคล้ายรูปไข่ และขวานหินขัดชนิดมีปาก ร่วมกับเศษภาชนะดินเผาเนื้อหยาบแบบขึ้นรูปด้วยมือประดับลายเชือกทาบ

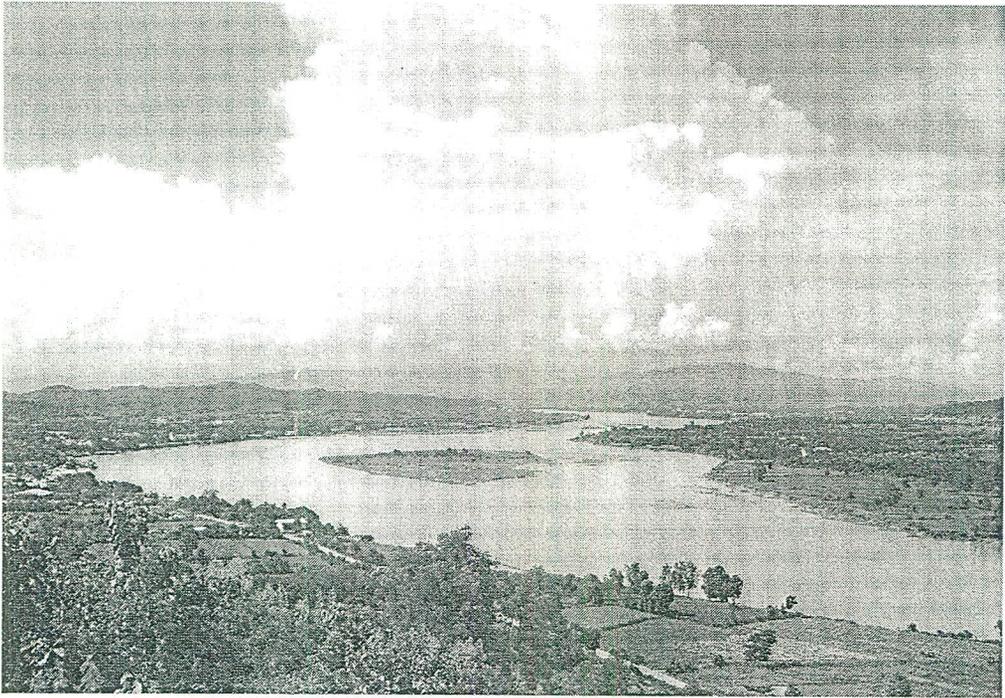

เครื่องมือหินกะเทาะ ยุคหินเก่า
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน

เครื่องมือหินขัด ยุคหินใหม่
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน

การพบเครื่องมือหินเหล่านี้ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำ สามารถสันนิษฐานได้ว่าดินแดนที่เป็นเมืองเชียงแสน มีมนุษย์เข้ามาอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยสังคมล่าสัตว์และน่าจะมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำ อย่างไรก็ตามหลักฐานทางโบราณคดีที่พบไม่มีสิ่งใดบ่งชี้ถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเกิดขึ้นจากความเสียหายจากภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะเหตุการณ์น้ำท่วมที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งในพื้นที่นี้ ภาพรวมของสังคมภายในเมืองเชียงแสนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ หรือก่อนเข้าสู่ยุคสร้างบ้านแปงเมืองจึงยังไม่สามารถสรุปได้ชัดเจนนัก

แม่น้ำโขง ที่ตั้งเมืองเชียงแสน

1.2 ยุคปรัมปราคดี ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อทางประวัติศาสตร์

เมืองเชียงแสนเป็นเมืองที่มีความสำคัญเมืองหนึ่งในเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่มีการกล่าวถึงไว้อย่างมากในยุคของตำนานและปรัมปราคดี โดยใน “ตำนานสิงหนวัติกุมาร” ได้กล่าวถึงเมือง “โยนกนครไชยบุรีศรีเชียงแสน” ว่าเจ้าชายสิงหนวัติกุมารได้พาขนิษฐาและไพร่พลมาสร้างเมืองใหม่ที่เชียงแสน ซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของแคว้นสุวรรณโคตมค้ำ เมื่อถึงราว พ.ศ. 1003 ในสมัยของพระองค์มหาชัยชนะเจ้า ก็ถึงคราวล่มสลาย เนื่องจากชาวเมืองไปกินปลาไหลเผือก เกิดแผ่นดินยุบ น้ำไหลเข้าท่วมเมืองจนกลายเป็นหนองน้ำ และถูกทิ้งร้างไว้ ส่วนใน “พงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสน” ชื่อเมือง “หิรัญนครเงินยางเชียงแสน” ปรากฏขึ้นภายหลังเมืองโยนกนครไชยบุรีศรีเชียงแสน เป็นเมืองที่พระเจ้าลวจักราชสร้างขึ้นที่ริมฝั่งแม่น้ำละว้าวันที่ เป็นเมืองเดียวกับที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพุทธทำนายไว้ในสมัยพระเจ้าสิงหนวัติราช ตำนานในช่วงปลายของเมืองไม่ชัดเจนนัก ทราบแต่ว่ากษัตริย์องค์สุดท้ายที่ปกครองเมืองคือ พญาลาวเม็ง ถึง พ.ศ. 1794 จากนั้นพญามังรายผู้เป็นโอรสทรงย้ายไปประทับอยู่เมืองเชียงราย

จากตำนานและพงศาวดารสรุปได้ว่าเมืองเชียงแสนมีมาแล้วตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมา แต่จากหลักฐานทางโบราณคดี เช่น โบราณวัตถุ หรือโบราณสถาน ที่มีการค้นพบและได้วิเคราะห์แล้ว ปรากฏว่ายังไม่มียืนยันได้ว่า มีอายุเก่าไปกว่าพุทธศตวรรษที่ 19 เลย แต่ที่มีการกล่าวย้อนไปถึงสมัยพุทธกาลนั้น เนื่องจากตำนานดังกล่าวมักเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่ต้องการสร้างศรัทธา เห็นได้ชัดเจนจากการสร้างบ้านเมืองตามพุทธทำนาย นัยหนึ่งอาจเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์และยิ่งใหญ่ให้กับเมือง อีกประเด็นหนึ่งก็คือ ความเกี่ยวเนื่องสอดคล้องกันระหว่างเมืองและศาสนาพุทธ การทำนุบำรุงพระศาสนาหรือการเสื่อมศีลธรรมของผู้นำล้วนส่งผลต่อความเจริญและการล่มสลายของเมืองตามที่ปรากฏในตำนาน ดังนั้นตำนานต่างๆจึงมักมีระยะเวลาที่ค่อนข้างเก่าเพื่อให้เกี่ยวข้องกับสมัยพุทธกาลเป็นสำคัญ

ในการพิจารณาถึงอายุสมัยต้องใช้หลักฐานทางศิลปกรรมเป็นตัวกำหนด โดยเฉพาะหลักฐานการรับพุทธศาสนาหรือการติดต่อรับอารยธรรมจากโลกภายนอก เป็นหลักในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมดั้งเดิมในสมัยก่อนประวัติศาสตร์มาสู่ยุคประวัติศาสตร์

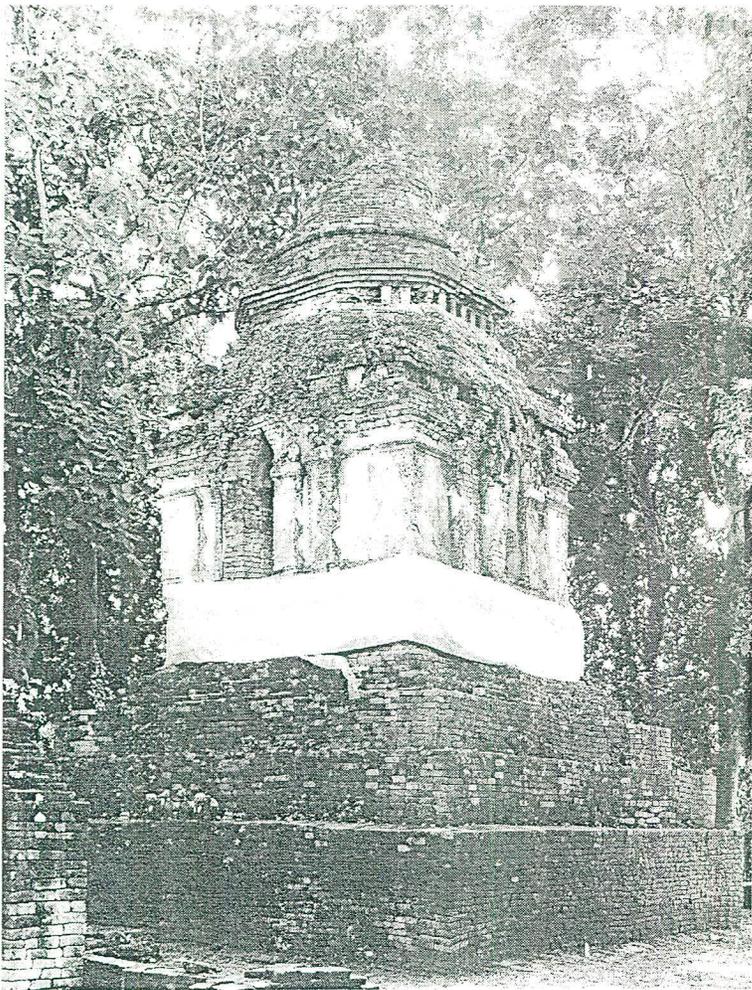
ในภาคเหนือของประเทศไทยได้พบหลักฐานสำคัญในการปรับเปลี่ยนของสังคมจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์มาสู่ยุคประวัติศาสตร์ ที่ชัดเจนที่สุดคือ วัฒนธรรมหริภุญชัย จังหวัดลำพูน โดยในยุคแรกเริ่มนั้นมีรูปแบบใกล้เคียงกับศิลปะทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งนับถือพุทธศาสนา นิกายเถรวาท กำหนดอายุว่าน่าจะเริ่มต้นในราวพุทธศตวรรษที่ 13 สอดคล้องกับหลักฐานในตำนานที่กล่าวถึงการสร้างเมืองหริภุญชัยและการไปอัญเชิญพระนางจามเทวี ธิดาพระเจ้ากรุงละโว้มาครองเมืองหริภุญชัย และเมื่อศึกษาทางโบราณคดีแล้ว พบว่ามีหลักฐานทางศิลปกรรมที่รับกับตำนานที่กล่าวถึงเป็นอย่างดี เช่น พระพุทธรูปก็มีรูปแบบที่ใกล้เคียงกับศิลปะทวารวดี เป็นต้น

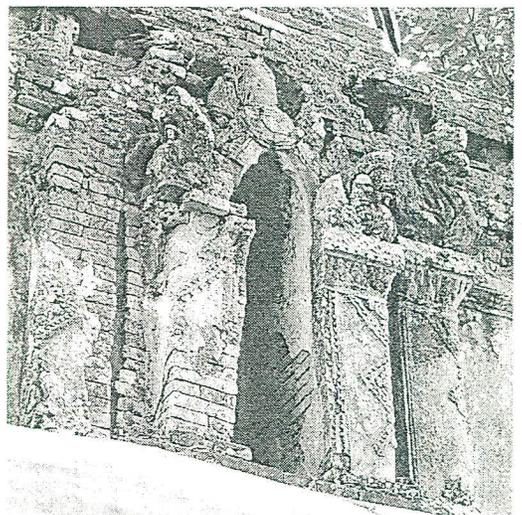
เศียรพระพุทธรูปหินทราย ศิลปะหริภุญชัย จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหริภุญไชย เป็นพระพุทธรูปที่มีรูปแบบใกล้เคียงกับศิลปะทวารวดีทางภาคกลางของประเทศไทย

ในส่วนของเมืองเชียงใหม่ ถ้ามีมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาลหรือในราวพุทธศตวรรษที่ 12 ตามที่ตำนานกล่าวไว้จริง ก็น่าจะพบหลักฐานทางศิลปกรรมที่ร่วมสมัยกับหริภุญชัยบ้าง แต่จากหลักฐานทางโบราณคดีกลับไม่พบสิ่งใดยืนยันถึงช่วงระยะเวลาดังกล่าวเลย แม้ว่าจะพบหลักฐานบางอย่างที่เป็นแบบหริภุญชัย เช่น เศษภาชนะดินเผาหรือพระพิมพ์ แต่ของดังกล่าวนั้นกำหนดอายุได้ค่อนข้างยาก เพราะเป็นของที่ทำสืบทอดกันมาในสมัยล้านนาด้วย และที่สำคัญคือ วัตถุดังกล่าวได้จากการขุดแต่งซึ่งพบร่วมกับหลักฐานอื่นๆที่จัดอยู่ในสมัยล้านนาแล้ว ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ภาพของเมืองเชียงใหม่ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวยังไม่ชัดเจนนัก ช่วงนี้จึงจัดเมืองเชียงใหม่เป็นยุคปริมปราคติ จนมาถึงช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 จึงพบหลักฐานศิลปกรรมเมืองในพุทธศาสนาที่ยืนยันความเป็นเมืองในสมัยประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง

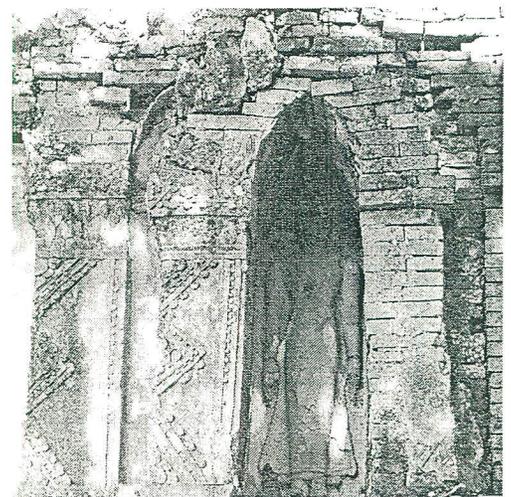
เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดองค์ที่ศได้นี้ เป็นตัวอย่างสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงงานศิลปกรรมที่เก่าสุดที่มีอิทธิพลของศิลปะพุกามของพม่า สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลศิลปะพุกาม คือ การทำเจดีย์ที่มีเรือนธาตุ มีเจดีย์ยอดที่ไม่มีบัลลังก์ เหนือเรือนธาตุมีการประดับเจดีย์เล็กๆ ที่มุมทั้ง 4 เรียกว่า สฎูปิกะ นอกจากนี้ยังมีงานประดับที่สำคัญคือรูปแบบของซุ้มที่เรียกว่า ซุ้มฝักเพกา หรือซุ้มปีกนก ในศิลปะพุกามเรียกว่า ซุ้มเคล็ก(Clec) การประดับลายที่เสาและผนังของเรือนธาตุ เรียกว่า ลายกาบบน กาบล่าง และลายประจำยามอก ลักษณะของลายยังเป็นยุคแรกๆของล้านนา กล่าวคือ ลวดลายแบนติดกับพื้นผิว ไม่นูนขึ้นมามาก ระบายของลวดลายเท่ากันทั้งหมด และจะทำการเป็นลวดลายง่ายๆ ไม่ซับซ้อน และถ้าเปรียบเทียบกับลวดลายที่วัดป่าสักแล้ว วัดป่าสักจะมีวิวัฒนาการมากกว่าพระธาตุสองพี่น้อง เช่น ลวดลายจะนูนหนามากกว่า กรอบลวดลายจะเริ่มหยักโค้ง และลวดลายดอกไม้เป็นธรรมชาติ คือ มีอิทธิพลศิลปะจีนมากกว่า ดังนั้นพระธาตุสองพี่น้ององค์นี้น่าจะมีมาก่อนเจดีย์ป่าสัก อาจกำหนดอายุได้ในราวต้นหรือกลางพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งถือเป็นหลักฐานสำคัญของเจดีย์ระยะแรกในล้านนา ซึ่งมีเทคนิคการทำและรูปแบบปรับปรุงมาจากเจดีย์วิหารในศิลปะพุกาม ลักษณะของเจดีย์ทรงปราสาทหอยอดดังกล่าวยังมีความสัมพันธ์ทางด้านรูปแบบกับศิลปะสมัยทริภุญชัยตอนปลาย หรือล้านนาตอนต้น เช่นที่ เจดีย์วัดเกาะกลาง อำเภอบ้านป่าซาง จังหวัดลำพูน และเจดีย์เชียงยัน วัดพระธาตุทริภุญชัย เป็นต้น

เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด พระธาตุสองพี่น้อง (องค์ที่ศได้)

ซุ้มฝักเพกา หรือ ซุ้มเคล็ก อิทธิพลศิลปะพุกาม

ลายกาบบน กาบล่าง และประจำยามอก

เจดีย์วัดป่าสัก

เจดีย์วัดป่าสักถือเป็นเจดีย์ที่มีความสวยงามมากที่สุดองค์หนึ่งในศิลปะล้านนา และศิลปะไทย กล่าวคือ เป็นเจดีย์ทรงปราสาทที่มีการประดับลวดลายปูนปั้นทั้งองค์ จัดเป็นเจดีย์ในสมัยล้านนาระยะแรก โดยพิจารณาจากรูปแบบศิลปกรรม และจากตำนานที่กล่าวว่าสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าแสนภู ซึ่งพระองค์ได้โปรดให้สร้างวัดขึ้นแห่งหนึ่งนอกประตูเมืองเชียงใหม่ ภายหลังจากการสร้างเมือง 4 ปี และให้ปลูกต้นสัก 300 ต้น จึงให้ชื่ออารามแห่งนี้ว่า อารามป่าสัก ซึ่งถ้าวิเคราะห์ศักราชหลังจากสร้างเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 1871 เป็นเวลา 4 ปีแล้ว จะตรงกับปี พ.ศ. 1875

รูปแบบของเจดีย์มีลักษณะร่วมกับเจดีย์ล้านนาอื่นๆที่ร่วมสมัยเดียวกัน กล่าวคือ เป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอด ซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะแบบหนึ่งของล้านนา โดยได้รับอิทธิพลมาจากพุกาม มีโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม คือ ฐานเชิงรองรับชุกฐานบัวลูกแก้วอกไก่ เรือนธาตุอยู่ในผังสี่เหลี่ยมประดับด้วยจระนำขุ้มซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ทั้ง 4 ด้าน ขุ้มมีลักษณะพิเศษที่มีชื่อเรียกเฉพาะในศิลปะพม่าว่า ขุ้มเคล็ก (Clec) คือเป็นรูปฝักเพกาหรือคล้ายปีกนก ส่วนยอดเป็นเจดีย์ทรงระฆังกลมไม่มีบัลลังก์ ส่วนที่มุ่มฐานทั้ง 4 เหนือเรือนธาตุประดับด้วยเจดีย์ขนาดเล็ก (สถูปิกะ) จนกลายเป็นเจดีย์ห้ายอด

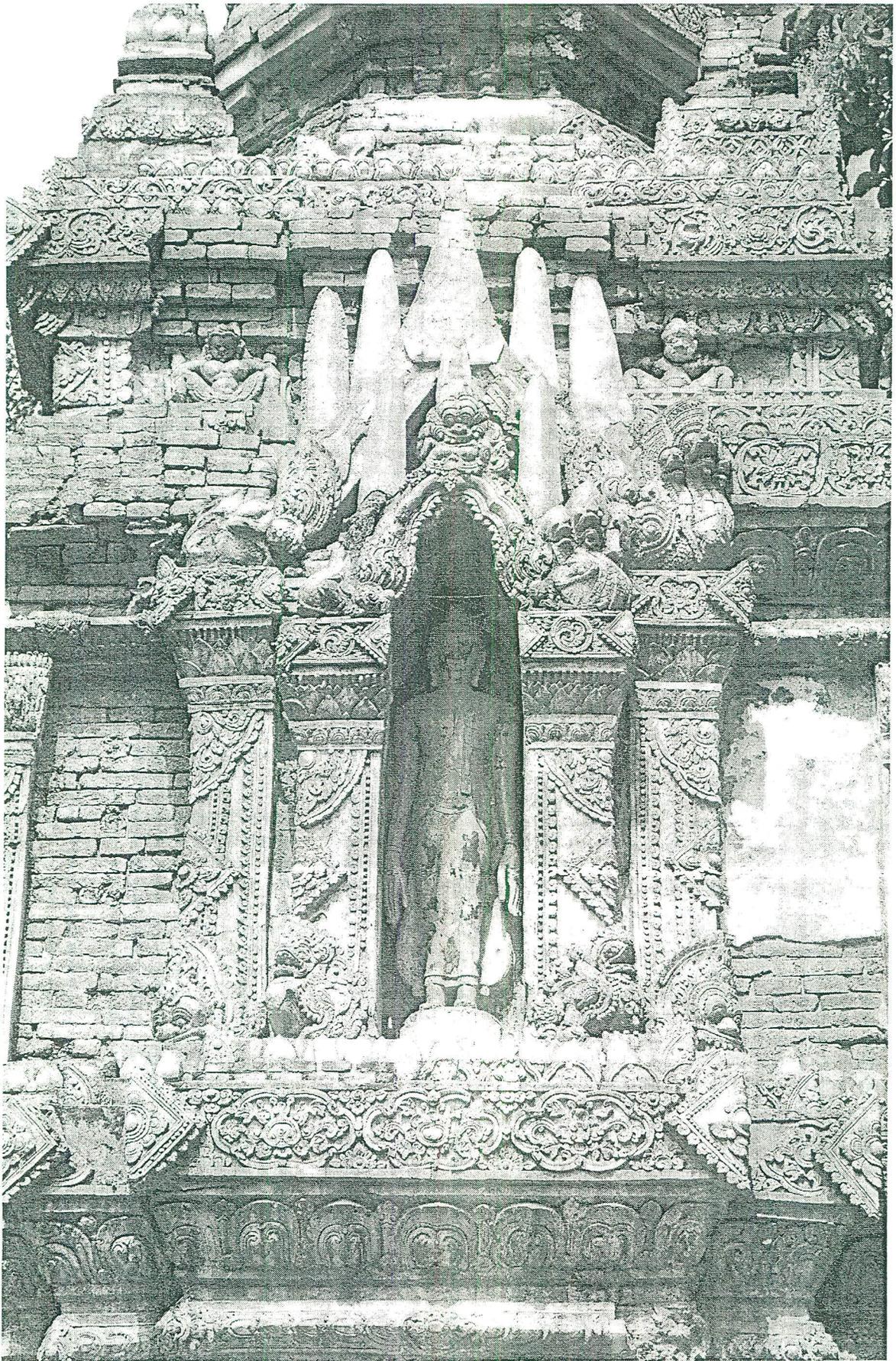
แต่เจดีย์วัดป่าสักมีรูปแบบพิเศษเพิ่มจากลักษณะร่วมที่กล่าวไว้ข้างต้นคือ ส่วนของฐานเชิงชั้นล่างสุดประดับด้วยช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ ซึ่งกล่าวกันว่าคล้ายกับฐานของเจดีย์สมัยทวารวดี เหนือขึ้นมาคือส่วนฐานที่ประดับด้วยจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปด้านละ 3 องค์ สลับด้วยเวทดา ฐานส่วนนี้เองที่เชื่อว่ามีวิวัฒนาการสืบต่อมาจากเจดีย์วัดกู่กุด สมัยทวารวดี ซึ่งเป็นเจดีย์ทรงปราสาทที่เป็นเรือนชั้นในผังสี่เหลี่ยม เพราะมีลักษณะคล้ายกันมาก เหนือจากฐานส่วนนี้จึงเป็นระเบียบแบบแผนของเจดีย์ทรงปราสาทยอด ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น โดยด้านข้างของผนังเรือนธาตุประดับด้วยพระพุทธรูปปูนปั้น เป็นพระพุทธรูปปางลีลา ซึ่งยังคงเหลือหลักฐานด้านทิศเหนือ

ลักษณะต่างๆ จากฐานถึงยอดแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานทางด้านรูปแบบประหว่างที่มีอยู่ก่อน คือ ทวารวดีผสมกับพุกามของพม่า นอกจากตัวสถาปัตยกรรมเองแล้ว ยังมีงานประติมากรรมได้แก่ พระพุทธรูปปูนปั้นปางลีลา ซึ่งมีนักวิชาการเคยให้ความเห็นว่ามีอิทธิพลของพุกามด้วยอย่างไรก็ตาม พระพุทธรูปปูนปั้นที่วัดป่าสักนี้ พบว่ามีองค์ที่เป็นอิทธิพลศิลปะสุโขทัยแล้ว สันนิษฐานได้ว่าอาจมีการซ่อมแซมหรือสร้างขึ้นมาเพิ่มเติมในสมัยถัดมา ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไป

จากหลักฐานเจดีย์ที่วัดป่าสัก น่าจะสร้างในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 20 รุ่นราวคราวเดียวกับเจดีย์วัดพระธาตุสองพี่น้อง (องค์ทิศใต้) อาจเป็นไปได้ว่าเจดีย์พระธาตุสองพี่น้องน่าจะมาก่อนเจดีย์วัดป่าสักเล็กน้อย โดยพิจารณาจากลวดลายปูนปั้นประดับที่เจดีย์พระธาตุสองพี่น้องที่เป็นลวดลายแบนติดกับพื้นผิว มีความใกล้เคียงกับศิลปะพุกามของพม่าเป็นอย่างมาก ส่วนลวดลายปูนปั้นที่วัดป่าสักนั้น มีปริมาตรนูนหนามากกว่า และลวดลายมีความซับซ้อน มีการทำลายคดโค้งมากกว่า นอกจากนี้ยังพบว่าได้รับอิทธิพลลวดลายแบบจีนอย่างมาก เช่น ลายเมฆลายช่องกระจก ลายพรรณพฤกษา ที่สำคัญคือลายดอกโบตั๋น ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้กับเครื่องถ้วยจีน จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่เชียงใหม่ พบเครื่องถ้วยจีนที่เก่าที่สุดในสมัยราชวงศ์หยวน

เจดีย์วัดป่าสัก

ลวดลายปูนปั้นประดับจระนำชุ่มเรือนธาตุ เจดีย์วัดป่าสัก
ชุ่มผักเพกา หรือชุ่มเคล็ก ลายกาบบน, กาบล่าง และประจำยามอก อิทธิพลศิลปะพุกาม
ลวดลายที่กรอบประดับหน้ากระดานรองรับเรือนธาตุ อิทธิพลศิลปะจีน

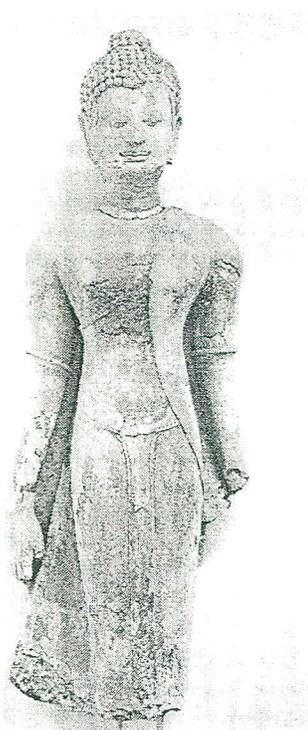
2.2 ประติมากรรม

พระพุทธรูปล้านนาระยะแรกนี้มีวิวัฒนาการสืบต่อมาจากศิลปะทวารวดีตอนปลายส่วนหนึ่ง แต่ส่วนหนึ่งกลับไปรับอิทธิพลศิลปะปาละของอินเดียที่ผ่านมาจากพุกาม และมีความใกล้เคียงกับศิลปะปาละมากยิ่งขึ้น ในขณะที่พระพุทธรูปทวารวดีนั้นวิวัฒนาการจนกลายเป็นแบบพื้นเมืองแล้ว

งานสร้างพระพุทธรูปในระยะแรก ได้แก่ รูปแบบที่แสดงถึงอิทธิพลของศิลปะปาละ ลักษณะสำคัญของพระพุทธรูปที่ใช้เป็นข้อสังเกตได้คือ พระพักตร์กลม อมยิ้ม ขมวดพระเกศาใหญ่ พระวรกายอวบอ้วน ตัวอย่างพระพุทธรูปที่สำคัญคือ พระพุทธรูปปางมารวิชัย จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทริภุญไชย จังหวัดลำพูน อย่างไรก็ตาม มีการพบหลักฐานการสร้างพระพุทธรูปในระยะนี้น้อยมาก ส่วนหนึ่งเป็นงานดินเผาและปูนปั้น ซึ่งชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา หรือไม่ก็เป็นงานประดับสถาปัตยกรรม และถูกซ่อมแซมเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปในสมัยหลัง สำหรับที่เมืองเชียงใหม่ พบหลักฐานของพระพุทธรูประยะแรกนี้ที่เจดีย์วัดป่าสัก

พระพุทธรูปยืนปางเปิดโลกประดับที่จระนำชุมชนชั้นล่าง เจดีย์วัดป่าสัก เชียงแสน

งานปูนปั้นที่วัดป่าสักนี้ถือเป็นหลักฐานของงานประติมากรรมในระยะแรกที่สำคัญ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปยืนปางเปิดโลกประดับที่จระนำชุมชนชั้นล่าง พระพุทธรูปตำแหน่งนี้ที่ยังอยู่ที่เจดีย์ในปัจจุบัน พระเศียรถูกซ่อมใหม่เกือบทั้งหมด มีเพียงองค์เดียวที่ยังเหลือพระพักตร์สมบูรณ์ ปัจจุบันได้ย้ายไปจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่

พระพุทธรูปยืนปางเปิดโลก
เจดีย์วัดป่าสัก ย้ายมาจัดแสดงใน
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่

วัดป่าสักนี้ตามประวัติกล่าวว่าสร้างขึ้นในสมัยของพระเจ้าแสนภูราว พ.ศ.1875 จากรูปแบบพระพุทธรูปที่เหลือหลักฐานสมบูรณ์ มีพระพักตร์กลมขมวดพระเกศาใหญ่ สามารถจัดว่าเป็นงานระยะแรกตรงตามประวัติการสร้างได้ และยังสามารถเปรียบเทียบรูปแบบได้กับพระพุทธรูปในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทริภุญไชย จึงถือเป็นงานที่สร้างขึ้นในระยะแรกพร้อมกับเจดีย์ด้วยเช่นกัน

พระพุทธรูปปางมารวิชัย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทริภุญไชย

บทยี่ 3 เมื่อเชียงแสนไขศิวชวตพุทธตจจวรชยี่ 20 : อธิพลศิลปะสุโขทัย

หลังจากพระเจ้าแสนภูสวรรคตในปี พ.ศ. 1877 พระเจ้าคำฟูราชโอรสของพระเจ้าแสนภูได้ครองเมืองเชียงแสน มีบทบาทสำคัญคือ ตีเมืองพะเยาได้และรวมไว้ในอาณาจักรล้านนาตั้งแต่สมัยนี้เป็นต้นมา ผู้ครองราชสมบัติต่อจากพระเจ้าคำฟูคือพระเจ้าผายูราชโอรส พระองค์ได้ย้ายเมืองหลวงจากเมืองเชียงแสนกลับมายังเมืองเชียงใหม่ตามเดิม พระองค์มีพระราชโอรสสองพระองค์ คือ พระเจ้ากือนา และท้าวมหาพรหม ผู้มีบทบาทมากในด้านการศาสนาและงานศิลปกรรมในล้านนา

พระเจ้ากือนา (พ.ศ.1898 – 1928) ได้ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเจ้าผายู และได้สถาปนาท้าวมหาพรหม พระอนุชาให้ครองเมืองเชียงราย ในช่วงระยะเวลานี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในอาณาจักรล้านนา กล่าวคือมีการติดต่อรับพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์จากสุโขทัยมายังล้านนา โดยพระเจ้ากือนาได้ทรงขอพระสุมนเถระต่อพญาลิไท จากเมืองศรีสัชนาลัย ให้ขึ้นมาทำสังฆกรรมพระภิกษุในล้านนา เนื่องจากพระสุมนเถระได้ไปศึกษาพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์จากเมืองพันท (เกาะตะมะ) กับสำนักของพระอุทุมพรมหาสามีที่ไปศึกษามาจากลังกา จึงเป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของงานศิลปกรรมในล้านนา คือมีการรับอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยเข้ามาในทุกๆด้าน สมัยต่อมาพระเจ้าแสนเมืองมา (พ.ศ.1929 – 1945) พระราชโอรสของพระเจ้ากือนาได้ขึ้นครองราชย์ ท้าวมหาพรหม พระเจ้าอา ได้มาแย่งชิงพระราชสมบัติแต่พ่ายแพ้ จึงหนีลงไปประทับที่เมืองกำแพงเพชร แต่ภายหลังท้าวมหาพรหมกลับมาขอสวามิภักดิ์กับพระเจ้าแสนเมืองมา ในตำนานกล่าวว่าพระองค์ได้นำพระพุทธรูปสำคัญจากเมืองกำแพงเพชร 2 องค์มายังล้านนา ได้แก่ พระแก้วมรกต และพระพุทธรูปสิหิงค์ โดยได้ถวายพระพุทธรูปสิหิงค์ให้กับพระเจ้าแสนเมืองมา จึงได้กลับไปครองเมืองเชียงรายตามเดิม พร้อมนำพระแก้วมรกตไปยังเมืองเชียงราย ในรัชสมัยนี้เป็นยุคที่มีการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนามากยุคหนึ่ง ต่อมาในสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน (พ.ศ.1945 – 1990) ได้เริ่มมีลัทธิลังกาวงศ์แบบใหม่ คือ นิกายวัดป่าแดงเข้ามา แต่พระเจ้าสามฝั่งแกนยังไม่ทรงยอมรับ

3.1 สถาปัตยกรรม

ส่วนหนึ่งของงานศิลปกรรมในระยะเวลาที่เมืองเชียงแสนแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลศิลปะสุโขทัยปะปนอยู่ อย่างไรก็ตามหลักฐานทางสถาปัตยกรรมที่มีอิทธิพลศิลปะสุโขทัยที่เมืองเชียงแสนกลับพบอยู่ไม่มากนัก เท่าที่ปรากฏหลักฐานชัดเจนคือ เจดีย์วัดอาทิตันแก้ว (องค์ใน) และเจดีย์ทรงระฆังที่วัดจอมหมอก

เจดีย์วัดอาทิตันแก้ว (องค์ใน)

วัดนี้สันนิษฐานว่าเป็นวัดอาทิตันแก้วที่กล่าวถึงในเอกสารว่า สร้างขึ้นในสมัยพระเมืองแก้ว ในคราวที่พระองค์ได้เสด็จมาประพาสเมืองเชียงแสน ซึ่งตรงกับสมัยของหมื่นมณีครองเมืองเชียงแสน และเป็นวัดที่พระเมืองแก้วใช้เป็นที่ประชุมภิกษุสงฆ์ทั้ง 3 ฝ่าย ในปี พ.ศ. 2058 เพื่อลดความขัดแย้งและประนีประนอมระหว่างพระสงฆ์สำนักต่างๆ และเป็นองค์ประธานในการบวชกุลบุตรเชียงแสนให้สงฆ์ในสำนักเหล่านั้นสามารถทำพิธีกรรมร่วมกันได้

ความสำคัญจากหลักฐานทางศิลปกรรมคือ มีการสร้างเจดีย์ทับซ้อนกัน 2 องค์ ลักษณะรูปแบบของเจดีย์องค์นอก เป็นเจดีย์องค์ระฆังแบบล้านนาในช่วงกลางถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ส่วนเจดีย์องค์ในซึ่งยังหลงเหลือหลักฐานชัดเจน และสภาพค่อนข้างสมบูรณ์อย่างมาก มีความสำคัญคือเป็นรูปแบบที่ไม่พบเลยในศิลปะล้านนาและเจดีย์ในเมืองเชียงใหม่ แต่รูปแบบโดยรวมแล้วคล้ายกับเจดีย์ทรงปราสาทแบบสุโขทัยแต่ไม่มีจระนำชุ้ม จึงไม่ใช่เจดีย์ทรงปราสาท (หรืออาจมีการเจาะช่องเฉพาะด้านหน้า ซึ่งเจดีย์องค์นอกครอบปิดไว้)

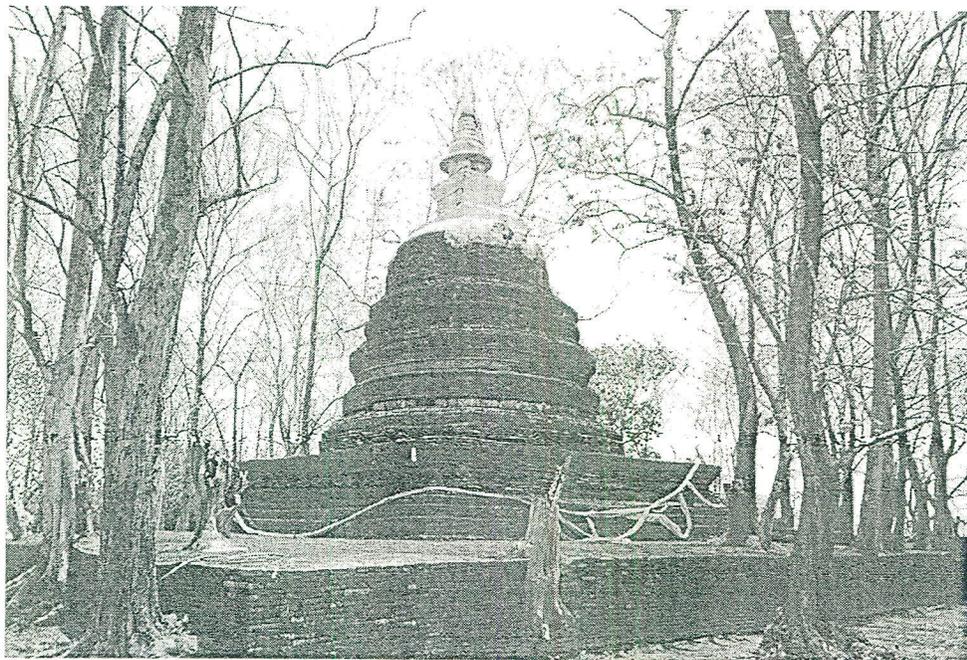
เจดีย์วัดอาทิตันแก้ว

ถึงแม้ว่าเจดีย์องค์ในนี้จะไม่ใช่เจดีย์ทรงปราสาท เนื่องจากไม่มีส่วนของจระนำชุ้ม แต่แนวความคิดในการสร้างน่าจะได้รับแรงบันดาลใจมาจากเจดีย์ทรงปราสาทแบบสุโขทัยอย่างไม่ต้องสงสัย เพราะเจดีย์ทรงปราสาทแบบสุโขทัยถือเป็นเจดีย์ที่มีรูปแบบเฉพาะที่สำคัญและเกิดขึ้นที่สุโขทัย โดยมีส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ฐานบัวลูกฟัก และส่วนของเรือนชั้นซ้อนที่รองรับองค์ระฆัง ทั้ง 2 ส่วนนี้โดยเฉพาะส่วนของเรือนชั้นซ้อนที่มีกลีบขนุนติดมาด้วยนี้ ไม่ใช่ศิลปะแบบล้านนา โดยศิลปะสุโขทัยได้ปรับปรุงมาจากปราสาทขอม ด้วยการตัดส่วนยอดของปราสาทแบบขอมออกไป แล้วนำเอารูปแบบของเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบพุกามหรือล้านนามาใช้ คือต่อยอดด้วยเจดีย์ จึงกลายเป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอด และเนื่องจากเกิดขึ้นที่สุโขทัย จึงเรียกว่าเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย

จึงกล่าวได้ว่าเจดีย์องค์นี้มีที่มาจากเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย โดยมีการปรับเปลี่ยนให้ไม่มีเรือนธาตุ ซึ่งรูปแบบเจดีย์เช่นนี้เกิดขึ้นเฉพาะที่เมืองสุโขทัย พบมากที่เจดีย์รายวัดเจดีย์เจ็ดแถว เมืองศรีสัชชนาลัย กำหนดอายุได้ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 20 ดังนั้นเจดีย์องค์ในของวัดอาทิตันแก้วนี้อาจเป็นหลักฐานสำคัญทางศิลปกรรมที่เมืองเชียงใหม่ได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัยในระยะแรกๆ ในตอนที่พระเจ้ากือนาอัญเชิญพระสุมนเถระจากสุโขทัยขึ้นมาทำสังฆกรรมพระภิกษุในล้านนาช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 20 (พ.ศ.1913) เจดีย์องค์นี้จึงน่าจะสร้างในช่วงนี้เช่นเดียวกัน

เจดีย์วัดจอมหมอก

วัดจอมหมอกเป็นวัดร้างนอกเมือง ตั้งอยู่บนเนินเขาด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองเชียงใหม่ บริเวณเดียวกับวัดจอมสวรรค์และพระธาตุจอมกิติ จัดเป็นวัดที่มีขนาดเล็ก โดยเฉพาะเจดีย์ประธานทรงระฆังมีขนาดเล็กมาก แต่มีรูปแบบที่น่าสนใจเพราะถือเป็นตัวอย่างเจดีย์องค์เดียวที่เหลืออยู่ ที่มีรูปแบบใกล้เคียงกับเจดีย์ในศิลปะลังกาและสุโขทัย

เจดีย์วัดจอมหมอก

ฐานเจดีย์เป็นฐานเชิงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกัน 3 ฐาน รองรับฐานบัวคว่ำ-บัวหงาย 1 ฐาน ที่ไม่มีการเพิ่มมุม และท้องไม้แคบๆ ยังไม่มีการประดับลูกแก้วออกไก่อเหนือขึ้นมาคือส่วนรองรับองค์ระฆัง เป็นฐานเชิงแปดเหลี่ยม 1 ฐาน ต่อด้วยฐานบัวคว่ำ-บัวหงายในผังกลมซ้อนกัน 3 ฐาน ลักษณะนี้มีความใกล้เคียงกับเจดีย์ทรงระฆังในศิลปะลังกา ซึ่งเป็นต้นแบบให้แก่เจดีย์ในพม่าและไทยเป็นอย่างมาก แต่ในศิลปะสุโขทัยได้มีการปรับเปลี่ยนให้เหลือเฉพาะฐานบัวคว่ำเท่านั้น ที่เรียกว่าชุดบัวถลา อย่างไรก็ตามได้มีการพบเจดีย์กลุ่มหนึ่งของสุโขทัย ที่อยู่บนยอดเขาเมืองศรีสัชชนาลัย ที่ทำฐานบัวคว่ำ-บัวหงายเช่นเดียวกับที่เจดีย์วัดจอมหมอก ส่วนถัดขึ้นมาเป็นองค์ระฆังมีขนาดเล็กๆ มีบัลลังก์ในผังสี่เหลี่ยม ต่อขึ้นไปเป็นก้านฉัตร ปล้องโฉน และปลี ตามระเบียบของเจดีย์ทรงระฆังสายลังกา ที่ต้องมีบัลลังก์และก้านฉัตรเสมอ

สรุปได้ว่าเจดีย์วัดจอมหมอกนี้ น่าจะเหมือนกับต้นแบบในศิลปะลังกามากที่สุด และอาจมีความเกี่ยวข้องหรือรับอิทธิพลมาจากกลุ่มเจดีย์ที่อยู่บนเขานอกเมืองที่ศรีสัชชนาลัย สันนิษฐานว่ามีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มพระภิกษุที่เดินทางไปศึกษาศาสนาในลังกาและกลับมาในสุโขทัยและล้านนาที่เพิ่งเข้ามาในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ในสมัยของพระเจ้าสามฝั่งแกน เรียกว่านิกายลังกาใหม่ หรือนิกายวัดป่าแดง ซึ่งเป็นกลุ่มภิกษุที่อยู่ในป่า แต่พระเจ้าสามฝั่งแกนไม่ยอมรับนับถือ จึงได้ให้ภิกษุกลุ่มดังกล่าวของไปอยู่นอกเมืองในเขตอรัญญิกของเมืองเชียงใหม่ เมืองพะเยา เมืองเชียงแสน สอดคล้องกับวัดในเขตอรัญญิกของเมืองศรีสัชชนาลัย

จากความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจทำให้สันนิษฐานได้ว่าพระภิกษุในนิกายวัดป่าแดงกลุ่มนี้ได้มีการสร้างเจดีย์แบบลังกาขึ้นใหม่ได้หรือไม่ เพราะรูปแบบนี้ได้ปรากฏว่าลักษณะเหมือนกันกับที่เมืองศรีสัชชนาลัยที่แตกต่างจากเจดีย์ทรงระฆังสมัยสุโขทัยโดยทั่วไปด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าถ้าเจดีย์วัดจอมหมอกสร้างโดยกลุ่มพระภิกษุนิกายวัดป่าแดงก็น่าจะเป็นงานที่สร้างขึ้นในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20

3.2 ประติมากรรม

ล้านนายุคนี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญทางศาสนา คือในสมัยของพระเจ้ากือนา ได้ทรงขออาราธนาพระสุมนเถระจากสุโขทัยให้ขึ้นมาทำสังฆกรรมพระภิกษุในล้านนา จึงเชื่อกันว่ามีการรับอิทธิพลทางศิลปกรรมจากสุโขทัยขึ้นมายังล้านนาด้วย แต่จากรูปแบบพบว่างานประติมากรรมในยุคนี้แบ่งออกเป็นสองสายวิวัฒนาการคือ สายหนึ่งเป็นการสืบเนื่องมาจากงานในระยะแรก ได้แก่ กลุ่ม พระพุทธรูปที่เรียกว่า “สิงห์หนึ่ง” หรือ “เชียงแสนสิงห์หนึ่ง” ซึ่งมีลักษณะสำคัญเช่นเดียวกับพระพุทธรูปอิทธิพลศิลปะปาละผ่านมาทางพุกามของพม่า ส่วนอีกสายหนึ่งเป็นอิทธิพลศิลปะสุโขทัย คือกลุ่มพระพุทธรูปสุโขทัยหมวดใหญ่ ซึ่งแพร่หลายในล้านนาตั้งแต่ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 20

สำหรับชื่อเรียก พระพุทธรูปแบบเชียงแสน นั้นเกิดขึ้นเมื่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงค้นพบพระพุทธรูปกลุ่มหนึ่งเป็นครั้งแรกที่อำเภอเชียงแสน นักโบราณคดีจึงเรียกพระพุทธรูปแบบนี้ตามชื่ออำเภอที่พบ และใช้เป็นชื่อเรียกศิลปกรรมอย่างอื่นที่สร้างขึ้นตามเมืองต่างๆ ในภาคเหนือว่า ศิลปะเชียงแสนเรื่อยมา ปัจจุบันที่เปลี่ยนมาเรียก “ศิลปะล้านนา” เนื่องด้วยเหตุผลที่ว่า ศิลปกรรมเหล่านั้นไม่ได้สร้างขึ้นเฉพาะที่เมืองเชียงแสนเพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากแต่สร้างขึ้นตามเมืองต่างๆ ในอาณาจักรล้านนาด้วย การใช้คำว่า “ศิลปะล้านนา” จึงครอบคลุมมากกว่า ปัจจุบันมีเฉพาะพระพุทธรูปเท่านั้นที่ยังนิยมเรียกกันว่า “แบบเชียงแสน”

3.2.1 กลุ่มพระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง (พระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร)

พระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง ได้แก่ กลุ่มพระพุทธรูปที่เคยเข้าใจมาแต่เดิมว่าเป็นอิทธิพลศิลปะปาละจากอินเดีย และจัดไว้เป็นศิลปะล้านนาระยะแรก คือ เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิเพชร พระวรกายอวบอ้วน พระพักตร์กลม อมยิ้ม พระหนุเป็นปม ขมวดพระเศวตใหญ่ ยอดอุษณิษะคล้ายดอกบัวตูม ชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน แต่ที่แตกต่างไปจากศิลปะปาละ พุกาม และหริภุญชัย คือ ชายผ้าที่หน้าตักจะแยกออกเป็น 2 ชาย ในขณะที่ทั้งสามสมัยข้างต้น จะแผ่เป็นครึ่งวงกลมคล้ายพัด

ดังนั้นพระพุทธรูปแบบสิงห์หนึ่งนี้น่าจะรับต่อมาจากพุกาม และมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบอีกที่ไม่ได้รับมาโดยตรงจากอินเดีย และแตกต่างจากพระพุทธรูปแบบสิงห์หนึ่งที่พบในช่วงหลังจากนี้ในพุทธศตวรรษที่ 21 กล่าวคือพระพุทธรูปรุ่นพุทธศตวรรษที่ 20 นี้ มีพระเศียรได้สัดส่วนไม่พอกเหมือนรุ่นหลัง ขมวดพระเกศาไม่ใหญ่มาก พระเนตรเรียวเหลือบลงต่ำ รวมทั้งข้อสังเกตรื่องความงามว่ามีความงามมากกว่าพระพุทธรูปรุ่นพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้น

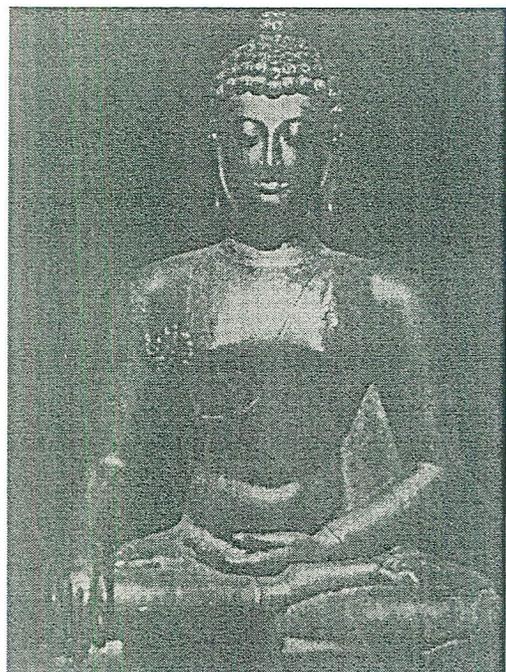
จากหลักฐานในปัจจุบัน เท่าที่สำรวจแล้ว พระพุทธรูปกลุ่มนี้ไม่มีหลักฐานเหลืออยู่เลยในเมือง เชียงแสน ทั้งนี้อาจมีการเคลื่อนย้ายไปเก็บรักษาที่อื่น หรือเป็นสมบัติส่วนบุคคลของเอกชน หรือเก็บไว้ตาม วัดต่างๆ ในกรุงเทพมหานครก็เป็นได้

จากภาพถ่ายเก่า เก็บรักษาไว้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ได้พบว่าที่วิหารวัดเจติยหลวง เชียงแสน ซึ่งมีพระพุทธรูปสำริดเป็นจำนวนมาก หนึ่งในจำนวนนั้น มีพระพุทธรูปเป็นพระพุทธรูปแบบสิงห์หนึ่ง ที่น่าจะจัดอยู่ในรุ่นพุทธศตวรรษที่ 20 ได้

อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน ไม่พบพระพุทธรูปที่มีลักษณะเช่นนี้อยู่ที่เมืองเชียงแสนเลย ที่น่าสนใจคือ พระพุทธรูปตัวอย่าง ที่สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงใช้ประกอบในหนังสือตำนานพุทธเจติย ซึ่งเป็นสมบัติส่วนบุคคลของนายธาดา วานิชสมบัติ น่าจะเป็นตัวอย่างที่ได้จากเมืองเชียงแสนจริง นับเป็นหลักฐานที่สำคัญมากที่สุดที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบพระพุทธรูปแบบสิงห์หนึ่งรุ่นแรกๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะส่วนพระเศียรที่ได้สัดส่วนไม่พอกเหมือนรุ่นหลัง ขมวดพระเกศาไม่ใหญ่มาก พระเนตรเรียวเหลือบลงต่ำ รวมทั้งในรุ่นนี้ยังประทับนั่งเหนือฐานหน้ากระดานเกลี้ยง ยังไม่มีบัวคว่ำ-บัวหงายขนาดใหญ่มารองรับ เฉพาะลักษณะพระพักตร์ขององค์นี้ใกล้เคียงกับ พระพุทธรูปปางมารวิชัยในระยะแรกของล้านนา จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญไชย ส่วนลักษณะอื่นๆนั้น เหมือนกับกลุ่มพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร รุ่นพุทธศตวรรษที่ 20 ในศิลปะล้านนา

พระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง
ในวิหารวัดเจติยหลวง
ภาพถ่ายเก่าจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

พระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง
สมบัติส่วนบุคคลของนายธาดา วานิชสมบัติ
ที่มา : หนังสือตำนานพุทธเจติย

3.2.2 กลุ่มพระพุทธรูปที่มีอิทธิพลสุโขทัย

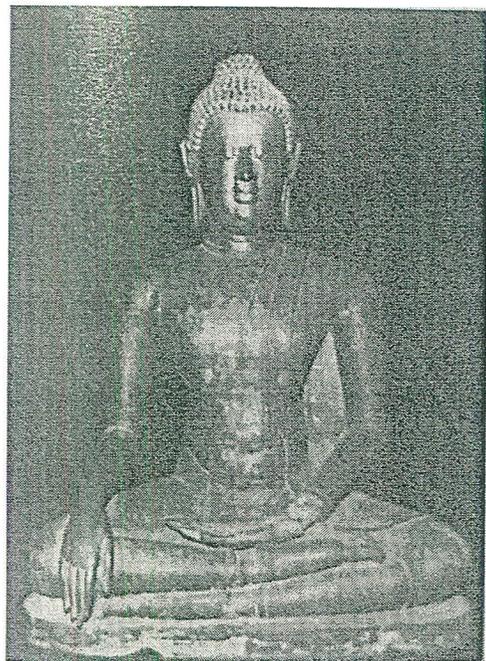
การแบ่งกลุ่มพระพุทธรูปในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 นี้ สัมพันธ์กับการศึกษางานศิลปกรรมอื่นๆ ที่เชื่อว่าช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ ล้านนาได้รับอิทธิพลมาจากสุโขทัย ในสมัยของพระเจ้ากือนาที่ได้อาราธนาพระสุมนเถระมาจากสุโขทัย เพื่อมาทำสังฆกรรมภิกษุในล้านนา ข้อสังเกตสำคัญในงานประติมากรรมที่ได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัย ที่ใช้เป็นตัวกำหนดความแตกต่างกับพระพุทธรูปล้านนาที่นิยมมาแต่เดิม คือ ท่านั่ง กล่าวคือ พระพุทธรูปสุโขทัยนั่งขัดสมาธิราบ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะลังกา ส่วนพระพุทธรูปล้านนานั้นประทับนั่งขัดสมาธิเพชร ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะปาละและพุกาม และยังมีรูปแบบอื่นๆ ที่ใช้เป็นข้อสังเกตได้ดังนี้

ในพระพุทธรูปประทับนั่ง จะมีฐานหน้ากระดานเกลี้ยงรองรับ พระพักตร์รูปไข่ พระเนตรเหลือบลงต่ำและปลายพระเนตรวัดขึ้น พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยาบ ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีน่าจะเป็นเปลวแต่ปัจจุบันหลุดหายไปแล้ว พระวรกายบอบบาง พระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก ชายสังฆาฏิเป็นแผ่นเล็กยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายแยกเป็น 2 ชาย คล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์เรียวยาว นิ้วพระหัตถ์ไม่เสมอกัน นอกจากนี้ยังพบกลุ่มพระพุทธรูปลีลา ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับพระพุทธรูปนั่งทุกประการ ยกเว้นการทำให้เป็นพระพุทธรูปยืนอิริยาบถลีลาเท่านั้น ซึ่งการทำพระพุทธรูปลีลานั้นถือเป็นรูปแบบเฉพาะและพบมากในศิลปะสุโขทัย จึงน่าจะเป็นต้นแบบที่สำคัญให้กับศิลปะสมัยอื่นๆ

กลุ่มพระพุทธรูปนั่งสำริด

จากหลักฐานพระพุทธรูปที่เมืองเชียงใหม่ได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัย เหลือหลักฐานอยู่ไม่มากนัก กลุ่มที่มีรูปแบบใกล้เคียงมากที่สุด คือพระพุทธรูปสำริด เก็บรักษาที่วัดปงสนุก เมืองเชียงใหม่ โดยรวมแล้วใกล้เคียงกับพระพุทธรูปสุโขทัยอย่างมาก กล่าวคือ พระพุทธรูปปางมารวิชัยประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานหน้ากระดานเกลี้ยง และมีลักษณะอื่นๆตามแบบพระพุทธรูปสุโขทัยหมวดใหญ่ดังที่กล่าวข้างต้น

อย่างไรก็ตามลักษณะของพระพักตร์ของพระพุทธรูปสำริดที่วัดปงสนุกนั้นมีความใกล้เคียงกับกลุ่มพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่พบในเชียงใหม่สมัยหลัง ที่กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 21 กล่าวคือ มีพระหนุเป็นปม ซึ่งมักจะพบในศิลปะล้านนากลุ่มพระเจ้าล้านทอง ดังนั้นพระพุทธรูปองค์นี้ อาจเป็นต้นแบบให้กับพระพุทธรูปเมืองเชียงใหม่ในกลุ่มที่กล่าวถึงก็เป็นได้

พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด

วัดปงสนุก เมืองเชียงใหม่

หลักฐานอีกชิ้นหนึ่งคือ ภาพถ่ายเก่าจาก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ภาพเดียวกันกับที่วัดเจติย หลวง ปราภภูมิพระพุทธรูปที่มีอิทธิพลศิลปะสุโขทัย อย่างชัดเจนมากอีกองค์หนึ่งและน่าจะอยู่ในรุ่น เดียวกัน โดยมีลักษณะแบบพระพุทธรูปสุโขทัย หมวดใหญ่ตามที่กล่าวข้างต้น ปัจจุบันไม่ทราบว่าจะ อยู่ที่ใด

(ซ้าย) พระพุทธรูปกลุ่มอิทธิพลศิลปะสุโขทัย
ในวิหารวัดเจติยหลวง
ภาพถ่ายเก่าจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

พระพุทธรูปสีลาปูนปั้นประดับเรือนธาตุด้านทิศเหนือ เจติยวัดป่าสัก เมืองเชียงใหม่
ดังได้กล่าวไว้ในหัวข้อศิลปกรรมยุคแรกเริ่มแล้วว่า เจติยวัดป่าสัก มีรูปแบบสถาปัตยกรรม และตำนานการสร้างอยู่ในระยะแรกของล้านนาราวพุทธศตวรรษที่ 19 เจติยองค์นี้ได้พบพระพุทธรูป สีลาปูนปั้น 2 องค์ องค์แรกประดับเรือนธาตุด้านทิศเหนือ ส่วนองค์ที่ 2 ประดิษฐานในจระนำ ร่วมกับพระพุทธรูปปางเปิดโลกด้านทิศใต้

พระพุทธรูปสีลาปูนปั้นประดับเรือนธาตุด้านทิศเหนือ
เจติยวัดป่าสัก

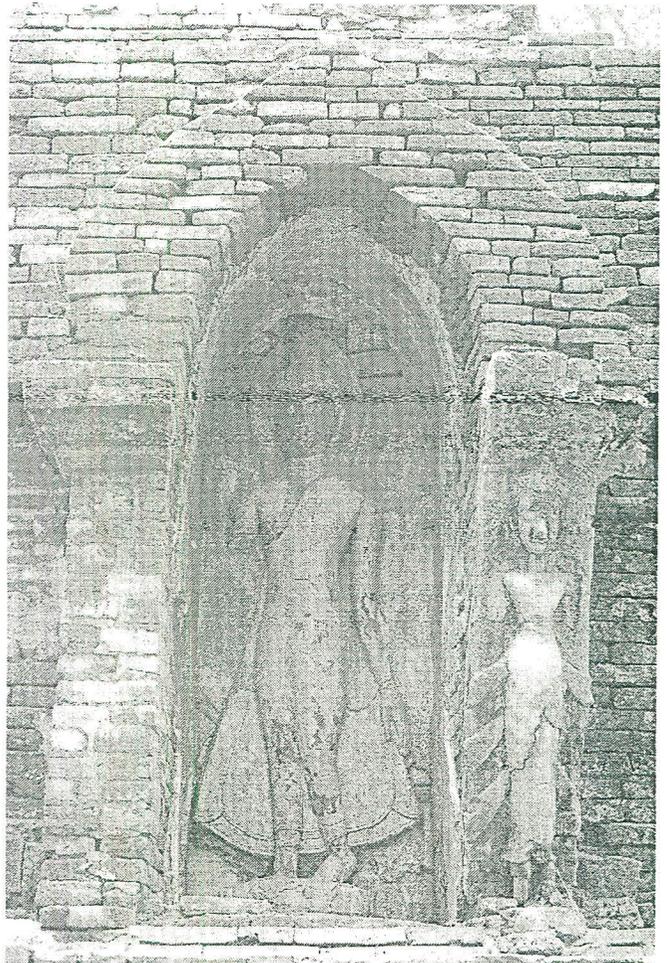
พระพุทธรูปองค์ที่ประดับเรือนธาตุนี้ ศ. ณอง บวสเชอสิเยร์ ได้ให้ความเห็นว่า มีความสัมพันธ์กับ พระพุทธรูปสีลาของพุกามอย่างมาก ถ้าเป็นเช่นนั้น จริง พระพุทธรูปสีลาอาจเกิดขึ้นที่ล้านนาก่อนสุโขทัย โดยได้รับอิทธิพลจากพุกาม แนวความคิดนี้ น่าจะ เป็นไปได้ โดยดูจากรูปแบบของพระพุทธรูปสีลาที่มี ลักษณะแตกต่างจากสุโขทัย คือ พระพุทธรูปแสดง การสีลาโดยเอียงตนเพียงเล็กน้อย และวางพระบาท เหลื่อมกันเท่านั้น ซึ่งพบอยู่โดยทั่วไปในศิลปะพุกาม ในขณะที่สุโขทัยนั้นจะยกสันพระบาทข้างใดข้างหนึ่ง แสดงการเดินอย่างชัดเจน ซึ่งใกล้เคียงกับศิลปะลังกา มากกว่า นอกจากนี้พระพุทธรูปที่วัดป่าสักยังมีพระ พักตร์กลม ส่วนเหนืออุษณีย์จะเป็นยอดแหลมคล้าย ดอกบัวตูม พระวรกายมีลักษณะเป็นแผ่นติดผนังไม่ แสดงส่วนนูนออกมา ซึ่งใกล้เคียงกับศิลปะพุกาม

อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2549 รศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ได้ขึ้นนั่งร้านและทำการศึกษาอย่างใกล้ชิด ในระหว่างสำรวจข้อมูลทางานวิจัย พบว่าพระพักตร์มีการบูรณะโดยการปั้นปูนทับบนเค้าโครงเดิมซึ่งมีหลายชั้น ที่สำคัญคือขมวดเกศาเป็นเม็ด ดังนั้นงานที่ซ่อมใหม่นี้ น่าจะอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 22-23 แล้ว ไม่ใช่ของเก่าร่วมสมัยกับเจดีย์ จึงไม่สามารถเปรียบเทียบกับศิลปะพุกามได้

นอกจากนี้ รศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ยังให้ความเห็นเพิ่มเติมหลังจากการสำรวจว่า พระพุทธรูปสีลาดังกล่าวยังคงมีลักษณะใกล้เคียงกับพระพุทธรูปสีลาสมัยสุโขทัยหลายประการ เช่น การแสดงการเดินนั้น ยังมีร่องรอยของการเขย่งสันพระบาท ไม่ใช่การทำเหลี่ยมพระบาทแบบศิลปะพุกาม อีกประเด็นคือ ลักษณะของการทอดพระกรที่ตกลงนั้น เรียวยาวทอดลงเรียวยาวโค้ง ซึ่งเป็นแบบเฉพาะที่พบได้ในพระพุทธรูปสีลาสุโขทัยเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงเชื่อว่าพระพุทธรูปสีลาที่เรือนธาตุนี้เป็นอิทธิพลของศิลปะสุโขทัย ดังนั้นพระพุทธรูปสีลาทั้งองค์นี้ อาจเป็นงานที่สร้างขึ้นในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 20 แล้ว

พระพุทธรูปสีลาในจระนำชุ่มที่ฐานชั้นล่างเจดีย์วัดป่าสัก เชียงแสน

พระพุทธรูปองค์นี้เป็นประติมากรรมนูนสูงที่ประดับอยู่ในจระนำชุ่มฐานเจดีย์วัดป่าสัก ร่วมกับปางเปิดโลกองค์อื่นๆ แม้ว่าส่วนเศียรจะถูกตัดและซ่อมใหม่แล้วก็ตาม แต่หลักฐานส่วนที่เหลือยืนยันได้อย่างแน่ชัดถึงอิทธิพลของสุโขทัย กล่าวคือ การแสดงปางที่เขย่งก้าวแล้ว พระวรกายที่แสดงสรีระมีเนื้อหนัง พระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก พระเพลาและพระกรทอดเรียวยาว อย่างได้สัดส่วน ไม่แสดงมัดกล้ามเนื้อ ซึ่งเป็นความงามตามอุดมคติสุโขทัย ดังนั้นพระพุทธรูปสีลาองค์นี้จึงน่าจะเป็นงานที่ซ่อมขึ้นใหม่ภายหลังจากได้รับอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยแล้ว ในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 20 นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปปูนปั้นวัดป่าสักองค์อื่นๆ ที่ได้สร้างหรือซ่อมแซมเป็นแบบศิลปะสมัยหลังจากนี้ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

พระพุทธรูปสีลาปูนปั้นประดับจระนำชุ่มฐานชั้นล่างด้านทิศใต้
เจดีย์วัดป่าสัก

บทที่ 4 เมืองเชียงใหม่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 : ยุคทองของล้านนา

พระเจ้าติโลกราช(พ.ศ.1984 – 2030)พระราชโอรสของพระเจ้าสามฝั่งแกนทรงขึ้นครองราชย์ โดยแย่งพระราชสมบัติจากพระราชบิดา นับเป็นกษัตริย์ที่มีพระราชอำนาจมากที่สุดในล้านนา ถือได้ว่าล้านนาได้ขยายขอบเขตของอาณาจักรกว้างขวางมากที่สุด การขยายอาณาจักรโดยยึดครองเมืองศรีสัตนาคนหุตนี้เอง ทำให้เกิดสงครามกับอยุธยาในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ยึดครองสุโขทัยอยู่ นับเป็นสงครามครั้งใหญ่ระหว่างอาณาจักรล้านนาและอยุธยา การสงครามนี้กินเวลาถึง 14 ปี แต่ไม่มีผู้แพ้ชนะ ภายหลังจึงได้มีการทำสัญญาสงบศึกต่อกัน และกษัตริย์ทั้งสองต่างกลับไปทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาครั้งใหญ่ อาจเกี่ยวข้องกับงานที่พระพุทธศาสนาครบ 2,000 ปี ทั้งสองพระองค์ได้ทรงออกผนวช ภายหลังได้สร้างวัดวาอารามและพระพุทธรูปเป็นจำนวนมาก

ด้านการศาสนาของพระเจ้าติโลกราช พระองค์ได้ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ศาสนาพุทธนิกายป่าแดงที่เข้ามาแล้วตั้งแต่สมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน ได้ทำสังคายนาพระไตรปิฎก สร้างเจดีย์หลวงซึ่งเป็นเจดีย์ที่ใหญ่ที่สุดในล้านนา บูรณะพระธาตุหริภุญชัยครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง รวมทั้งได้พบหลักฐานว่ามีการสร้างพระพุทธรูปเป็นจำนวนมาก จากจารึกที่ปรากฏที่ฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยนี้ จึงเป็นความนิยมอย่างหนึ่งในการสร้างพระพุทธรูปพร้อมการจารึก อาจเนื่องมาจากศาสนาพุทธครบ 2,000 ปี ดังนั้นในยุคนี้จึงถือได้ว่าเป็นยุคที่รุ่งเรืองทั้งการเมืองและศาสนา จึงยอมรับกันว่าเป็นยุคทองของล้านนาอย่างแท้จริง

ในสมัยพระยอดเชียงราย (พ.ศ.2031 – 2039) เป็นยุคที่มีความรุ่งเรืองสืบเนื่องต่อมาจากรัชกาลที่แล้ว จัดเป็นยุคที่มีการสร้างวัดและพระพุทธรูปเป็นจำนวนมากสมัยหนึ่ง ต่อมาในสมัยพระเมืองแก้ว (พ.ศ. 2039 – 2069) เป็นพระราชปนัดดาของพระเจ้าติโลกราช และทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีบทบาทด้านการปกครองมากพระองค์หนึ่ง สิ่งสำคัญในสมัยนี้ได้แก่ความรุ่งเรืองด้านการศาสนา พระองค์ทรงรวมพุทธศาสนาทั้งสามนิกายเข้าด้วยกัน คือ นิกายที่มีมาแต่เดิมเมื่อครั้งหริภุญชัย นิกายวัดสวนดอกที่เข้ามาสมัยพระเจ้ากือนา และนิกายวัดป่าแดง พระองค์ได้จัดให้มีการทำสังกรรมร่วมกันหลายครั้ง ได้สร้างและบูรณะวัดวาอารามเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามในตอนปลายของรัชกาลบ้านเมืองกลับอ่อนแอลงอย่างมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการแพ้สงครามกับเมืองเชียงตุง การเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในเมืองเชียงใหม่ และเมื่อพระเมืองแก้วสวรรคตลง จึงนับเป็นสาเหตุสำคัญของการเริ่มเสื่อมลงของอาณาจักรล้านนา

4.1 สถาปัตยกรรม

ในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 21 ถือเป็นยุคแห่งความรุ่งเรืองสูงสุดของอาณาจักรล้านนา รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เชียงใหม่มีความหลากหลาย เช่น เจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบล้านนาที่เกิดขึ้นใหม่โดยดัดแปลงมาจากเจดีย์ทรงปราสาทยอดในยุคต้น มีเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา ซึ่งเริ่มเกิดขึ้นแล้วในราวพุทธศตวรรษที่ 20 เช่นที่ เจดีย์ประธานวัดสวนดอกเมืองเชียงใหม่ และมาลงสมบูรณและลงตัวมากที่สุดที่พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน ซึ่งต่อมาได้รับความนิยมอย่างมาก นอกจากนี้ยังปรากฏการสร้างวัดและพระพุทธรูปมากกว่ายุคใด

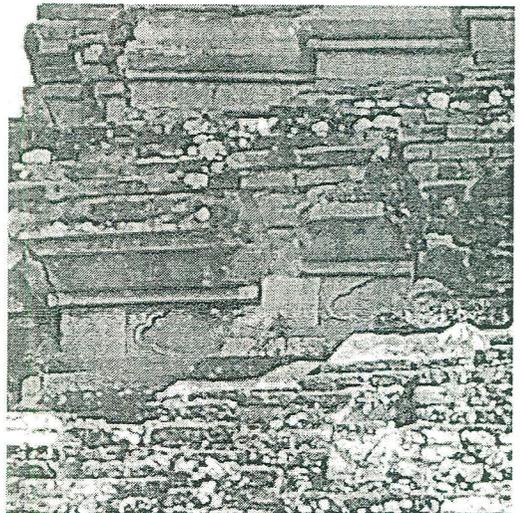
เจดีย์วัดหมื่นเชียง

วัดนี้มีชื่อปรากฏในเอกสารที่กล่าวถึงหมื่นเชียงสังเจ้าผู้ครองเมืองเชียงแสน เป็นผู้สร้างในปี พ.ศ. 2030 ปัจจุบันเจดีย์วัดหมื่นเชียงเหลือเฉพาะส่วนฐานและเรือนธาตุ ส่วนยอดนั้นหักหายไป ได้รับการบูรณะโดยกรมศิลปากรแล้ว

เป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบล้านนา ส่วนฐานประกอบด้วยฐานเขียง 1 ฐาน รองรับฐานบัวคว่ำ-บัวหงายในผังยกเก็จ ขยายท้องไม้สูงประดับด้วยลูกแก้วอกไก่สองเส้น ส่วนเรือนธาตุ มีลักษณะพิเศษคือ ไม่ประดับลูกแก้วอกไก่ แต่ทำเป็นช่องๆ ภายในปั้นลายแบบลายเมฆ หรือที่เรียกว่าลายช่องกระจก ที่เป็นอิทธิพลจีน พบมากในฐานพระพุทธรูปในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 เรือนธาตุมีจระนำซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปทั้ง 4 ด้าน มี 2 ชั้น ลักษณะเป็นซุ้มลด ที่สำคัญคือ กรอบซุ้มหน้านางซึ่งเป็นอิทธิพลศิลปะสุโขทัย พบอยู่ในกลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทยอดเดียวในล้านนา เช่น เจดีย์หลวง วัดโลกโมลี เมืองเชียงใหม่ เป็นต้น ที่เสาซุ้มและที่มุมเรือนธาตุ ประดับลายกาบบอน กาบม่วงและประจายามอก ลักษณะลายเป็นแบบเครือล้านนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 แล้ว ส่วนยอดหรือเจดีย์ยอดหักหายไป แต่ไม่ปรากฏว่ามีการประดับเจดีย์ประจายามอก หรือสถูปิกะ แต่อย่างใด สันนิษฐานว่าเป็นเจดีย์ยอดเดียวเหมือนกับในกลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทแบบล้านนายอดเดียว กับวัดในเมืองเชียงใหม่ ข้างต้น

เจดีย์วัดหมื่นเชียง

ลายเมฆ หรือลายช่องกระจก อิทธิพลศิลปะจีน

ลายเครือล้านนา อิทธิพลจากเครื่องถ้วยจีน

จากรูปแบบของเจดีย์ที่เป็นทรงปราสาทหยอดเดียว ในกลุ่มวัดเจดีย์หลวง ที่สร้างขึ้นในสมัยของพระเจ้าติโลกราช ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 21 ประกอบกับรูปแบบซุ้มกรอบหน้านางอันเป็นอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยที่มักปรากฏในเจดีย์กลุ่มนี้ เช่นที่วัดป่าแดงหลวง สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าติโลกราชด้วยเช่นกัน และส่วนที่สำคัญคือ ลายกาบบน กาบล่าง ลายประจำอก ที่เป็นลายเครือล้านนา ประกอบด้วยลายสามเหลี่ยมหยักเป็นวงโค้ง มีลายดอกโบตั๋นอยู่ตรงกลาง มีลักษณะเหมือนธรรมชาติอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นงานที่พบอยู่ในศิลปะล้านนาที่ได้รับมาจากเครื่องถ้วยจีน กำหนดอายุอยู่ในราวกลางพุทธศตวรรษที่ 21 แล้วทั้งสิ้น ดังนั้นวัดหมื่นเชียงจึงน่าจะมีอายุราวกลางพุทธศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับเอกสารที่กล่าวถึงว่าสร้างโดยหมื่นเชียงสง ในปี พ.ศ. 2030

เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา : เจดีย์ที่นิยมในเมืองเชียงใหม่

จากการศึกษารูปแบบเจดีย์เมืองเชียงใหม่ แม้ว่าจะมีความหลากหลายทางศิลปกรรมที่ปรากฏ แต่รูปแบบที่ได้รับความนิยมและจัดเป็นลักษณะของเจดีย์ในท้องถิ่นอย่างแท้จริงคือ กลุ่มเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา ซึ่งมีการพัฒนาการจนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะ ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา เช่น เจดีย์วัดอุโมงค์เถรจันทร์ วัดสวนดอก เมืองเชียงใหม่ เจดีย์ทรงนี้ที่ถือว่ามีวิวัฒนาการจนลงตัวและสมบูรณ์ที่สุด คือ พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน เจดีย์แบบนี้มีการสร้างอย่างแพร่หลายในล้านนาช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 มาถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 แต่จะมีการปรับปรุงให้เป็นรูปแบบเฉพาะของเมืองนั้นๆ เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนามีลักษณะโครงสร้างที่สำคัญคือ

พระธาตุหริภุญชัย

ส่วนฐานประกอบด้วยฐานเชิงใน ผังสี่เหลี่ยม 2-3 ฐาน รองรับชุดฐานบัวคว่ำ-บัวหงาย 2 ชุด คั่นด้วยท้องไม้ร่วม เหนือขึ้นไปเป็นชุดฐานบัวในผังกลม 3 ฐาน รองรับองค์ระฆัง ซึ่งในแต่ละชุดประกอบด้วยฐานบัวคว่ำ-บัวหงาย และท้องไม้นิยมประดับด้วยลูกแก้วออกไข่ ซึ่งถือเป็นลักษณะเฉพาะของล้านนา ที่มาของฐานบัว 3 ฐานรองรับองค์ระฆังนี้ คงมีวิวัฒนาการจากเจดีย์ทรงระฆังในพุกามและกลุ่มเจดีย์ที่มีอิทธิพลศิลปะลังกา และจึงมาปรากฏในล้านนา

เจดีย์วัดพระบวช

วัดพระบวชได้รับการตั้งชื่อในภายหลังสมัยที่มีการกำหนดชื่อเรียกโบราณสถานเมืองเชียงใหม่ โดยส่วนใหญ่ได้มาจากประชุมพงศาวดารภาคที่ 61 ซึ่งประวัติที่ปรากฏในพงศาวดาร กล่าวว่า วัดนี้สถาปนาขึ้นโดยพระเจ้ากือนาสมัยที่ยังทรงเป็นอุปราชมาครองเมืองเชียงใหม่ในราวปี พ.ศ. 1889

จากรูปแบบที่เห็นในปัจจุบัน เจดีย์องค์นี้เป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาในช่วงหลังจากพระธาตุหริภุญชัย กำหนดอายุได้ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 20 หรือต้น 21 แล้ว พิจารณาได้จากฐานเขียง เป็นฐานบัวซ้อนกัน 2 ฐาน ต่อด้วยชุกชุกรองรับองค์ระฆัง เป็นฐานบัวซ้อนกัน 3 ฐาน ท้องไม้ประดับด้วยลูกแก้วอกไก่ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของล้านนา ที่มีส่วนฐานสูงมาก ทำให้ส่วนขององค์ระฆังนั้นมีขนาดเล็กจนเหมือนถูกลดความสำคัญลง เหนือองค์ระฆังมีบัลลังก์สี่เหลี่ยมเพิ่มไม้มุมสิบสอง ซึ่งต่างจากสุโขทัยและลังกาที่นิยมทำบัลลังก์อยู่ในผังสี่เหลี่ยม

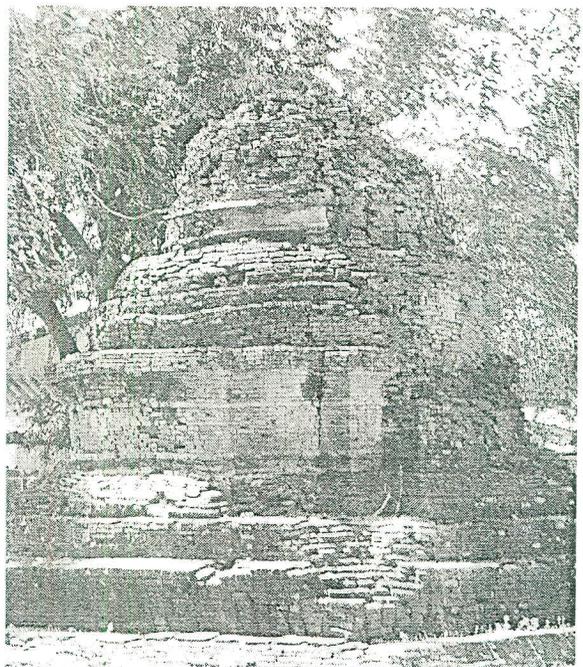
เจดีย์วัดพระบวช

แต่หลังจากที่ได้มีการเจาะผนังตรงส่วนฐานของเจดีย์ด้านทิศใต้ ได้พบหลักฐานสำคัญ

คือ พระพุทธรูปยืนสีลาปูนปั้นอยู่ในจระนำขุ่ม แสดงว่าต้องเคยมีเจดีย์องค์เดิมอยู่ภายใน และคงเป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอด เพราะมีจระนำขุ่มประดิษฐานพระพุทธรูป ถ้าพิจารณาจากพระพุทธรูปสีลาที่เป็นอิทธิพลสุโขทัยแล้ว เจดีย์องค์นี้ก็น่าจะสร้างในรัชสมัยพระเจ้ากือนา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20

เจดีย์วัดเสาศิโยน

เจดีย์วัดเสาศิโยนเหลือหลักฐานเฉพาะส่วนฐานกับ ส่วนรองรับองค์ระฆังชั้นล่าง จากรูปแบบแล้วน่าจะเป็นเจดีย์แบบเดียวกับเจดีย์วัดพระบวช กล่าวคือส่วนฐานเขียงเป็นฐานบัวซ้อนกัน 2 ฐาน ต่อด้วยชุกชุกรองรับองค์ระฆัง เป็นฐานบัวซ้อนกัน 3 ฐาน อยู่ในผังกลม ท้องไม้ประดับด้วยลูกแก้วอกไก่ แต่เหลือเฉพาะฐานบัวชั้นล่างสุดเพียงฐานเดียว อย่างไรก็ตามสามารถสันนิษฐานได้ว่าคงมีรูปแบบเดียวกับเจดีย์วัดพระบวช คือ เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา มีอายุสมัยเดียวกันราวปลายพุทธศตวรรษที่ 20 หรือต้น 21

เจดีย์วัดเสาศิโยน

เจดีย์วัดพระปรางสนุก

เจดีย์วัดปรางสนุก

เจดีย์วัดแสนเมืองมา

เจดีย์วัดพระบวช วัดเสาศิโยน และวัดปรางสนุก เป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาที่ชูดบัวรองรับองค์ระฆัง 3 รฐานอยู่ในฝั่งกลม แต่เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาที่วัดแสนเมืองมานี้ เป็นอีกสายหนึ่ง คือ ชูดบัวรองรับองค์ระฆัง 3 รฐานอยู่ในฝั่งแปดเหลี่ยม ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในเชียงใหม่ พบเจดีย์ลักษณะนี้อีกหลายแห่ง คาดว่าฝั่งแปดเหลี่ยมนี้มีพัฒนาการมาเป็นระยะ ตั้งแต่สมัยทวารวดี ที่รัตนเจดีย์ ต่อมาในสมัยล้านนายุคแรก ที่วัดอินทขิล เชียงใหม่ สมัยต่อมาก็ที่อนิมิสเจดีย์ วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) เชียงใหม่ และได้รับความนิยมอย่างมากในพุทธศตวรรษที่ 21 จนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ที่พระธาตุอภัยสุเทพ

วัดปรางสนุก ตั้งอยู่ในเขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกติดกับริมแม่น้ำโขง ชื่อวัดปรากฏในพงศาวดารภาคที่ 61 ที่กล่าวถึงวัดปรางสนุก หรือปวงสนุก หมายถึงปวงชนที่มีความสนุก และชื่อวัดนี้ยังไปปรากฏในลำปาง ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นชุมชนชาวเชียงแสนที่ไปร่วมกันสู้ศึกพม่าที่ลำปางตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าตากสินแห่งกรุงธนบุรีมาสร้างไว้ จึงมีชื่อเจดีย์และมีรูปแบบเดียวกัน

ในการศึกษารูปแบบเจดีย์ที่เป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา กำหนดอายุได้ว่าอยู่ในยุคทองของล้านนา ที่นิยมสร้างเจดีย์รูปทรงนี้กันโดยทั่วไป แต่เจดีย์วัดปรางสนุกนั้นมีวิวัฒนาการที่ยืดสูงขึ้นมา ถ้าเปรียบเทียบกับสัดส่วนกับเจดีย์ในกลุ่มรูปแบบเดียวกัน เช่นที่วัดพระบวช หรือเจดีย์ต้นแบบ คือ พระธาตุหริภุญชัย แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการในช่วงหลัง จึงกำหนดอายุได้ว่าอยู่ในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 21 แล้ว

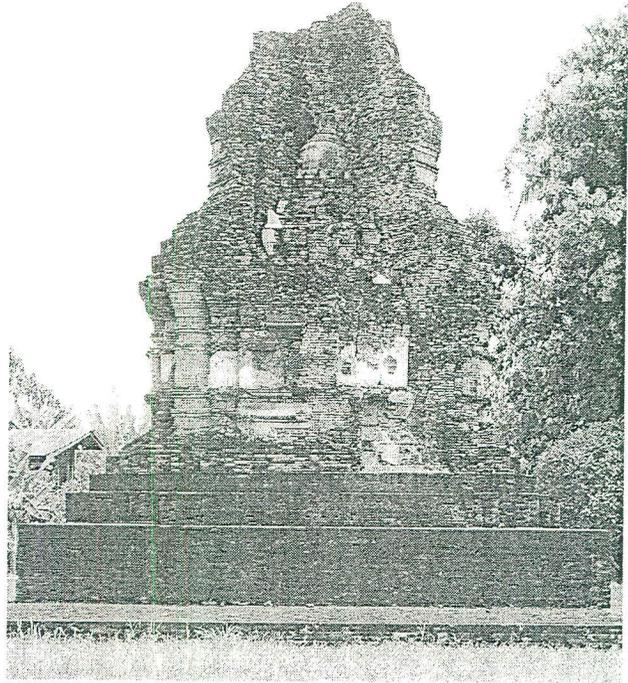
เจดีย์วัดแสนเมืองมา

เจดีย์วัดอาทิตันแก้ว (องค์นอก)

จากที่ได้กล่าวถึงเจดีย์วัดอาทิตันแก้วไว้แล้วในบทที่ 3 คือ มีการสร้างเจดีย์ทับซ้อนกัน 2 องค์ ลักษณะรูปแบบของเจดีย์องค์นอก เป็นเจดีย์องค์ระฆังแบบล้านนาในช่วงกลางถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ส่วนเจดีย์องค์ในซึ่งยังหลงเหลือหลักฐานชัดเจน มีความสำคัญคือเป็นรูปแบบที่ไม่พบเลยในศิลปะล้านนาและเจดีย์ในเมืองเชียงแสน แต่รูปแบบโดยรวมแล้วคล้ายกับเจดีย์ทรงปราสาทแบบสุโขทัยแต่ไม่มีจระนำขุม กำหนดอายุได้ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 20

เจดีย์วัดอาทิตันแก้วของค์นอกนี้

มีส่วนฐานเป็นฐานบัวซ้อนกัน 2 ฐาน ในกลุ่มที่มีท้องไม้ประดับลูกแก้วอกไก่ ส่วนรองรับองค์ระฆังคงเป็นชุดฐานบัว 3 ฐาน ในผังแปดเหลี่ยม ปัจจุบันเหลือเพียง 2 ฐาน ตั้งแต่ชั้นที่ 3 ขึ้นไปจนถึงองค์ระฆังทลายลงหมดแล้ว ถ้าเต็มองค์ก็น่าจะมีรูปแบบเดียวกับเจดีย์วัดแสนเมืองมา กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับประวัติว่าสร้างขึ้นในสมัยพระเมืองแก้ว ในคราวที่เสด็จประพาสเมืองเชียงแสน ตรงกับสมัยหมื่นมณีครองเมืองเชียงแสน และเป็นวัดที่พระเมืองแก้วใช้เป็นที่ประชุมภิกษุสงฆ์ทั้ง 3 ฝ่าย ในปี พ.ศ. 2058

เจดีย์วัดอาทิตันแก้ว

เจดีย์วัดพระยืน

วัดพระยืนตั้งอยู่กลางเมืองใกล้กับวัดพระบวช ตามประวัติที่ปรากฏในตำนานมีการกล่าวถึงชื่อวัดพระยืนว่าสร้างขึ้นในสมัยของพญาคำฟู ในปี พ.ศ. 1875 และมีการบูรณะในสมัยพระยาหลวงไชยวิชิต ผู้ปกครองเมืองเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2181 รูปแบบของเจดีย์วัดพระยืน มีแบบแผนเดียวกับเจดีย์ในกลุ่มนี้ทุกประการ เปรียบเทียบได้กับเจดีย์ที่วัดแสนเมืองมา แต่ส่วนเหนือองค์ระฆังได้ทลายลงไปแล้ว กำหนดอายุได้ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 21 ไม่มีหลักฐานใดที่ยืนยันได้ว่าเก่าไปถึงรุ่นของพญาคำฟู รวมทั้งที่กล่าวว่ามี การบูรณะในปี พ.ศ. 2181 ก็น่าจะเป็นการบูรณะตามแบบเดิมที่ปรากฏอยู่

เจดีย์หลวง

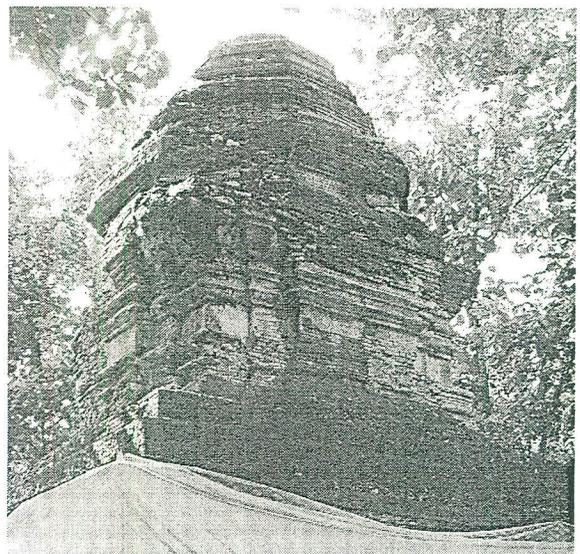
เจดีย์หลวงถือเป็นเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเมืองเชียงใหม่ โดยมีประวัติกล่าวไว้ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 61 ว่า เดิมชื่อวัดพระหลวง พระเจ้าแสนภู ทรงเล็งเห็นว่าวัดพระหลวงเป็นที่บรรจพระธาตุของพระพุทธเจ้ามาก่อน พระองค์จึงมีครุฑธาสสร้างเจดีย์สูง 29 วา ในปี พ.ศ. 1833 เมื่อพิจารณาแล้วน่าจะคลาดเคลื่อนอยู่มาก เนื่องจากในปี 1833 นั้น พญามังรายยังไม่ได้สถาปนาเมืองเชียงใหม่ และพระเจ้าแสนภูขึ้นครองราชย์ในราวปี 1871 ส่วนในพงศาวดารโยนกกล่าวว่า ครั้นพระเจ้าแสนภูสร้างเมืองเชียงใหม่ได้ 3 ปี ทรงสร้างเจดีย์ขนาดใหญ่ที่สุดในเชียงใหม่ แต่เมื่อพิจารณาจากรูปแบบเจดีย์ปัจจุบัน ไม่น่าเก่าถึงพญาแสนภู เพราะเป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาในผังแปดเหลี่ยม ซึ่งเป็นพัฒนาการราวกลางพุทธศตวรรษที่ 21 แล้ว จาก

รูปแบบที่ปรากฏในปัจจุบัน น่าจะเป็นการซ่อมครั้งสำคัญในสมัยของพระเมืองแก้วที่ให้ช่างชุดเจดีย์องค์เดิมแล้วก่อเจดีย์ขึ้นใหม่ ใน พ.ศ. 2058 สอดคล้องกับวัดอาทิตันแก้วที่ว่าพระเมืองแก้วได้มาประชุมที่วัดนั้น และน่าจะสร้างเจดีย์ครอบองค์เดิม เจดีย์องค์นอกนั้นมีรูปแบบเหมือนวัดเจดีย์หลวงเช่นกัน

แต่จากการขุดค้นทางโบราณคดีบริเวณวัดเจดีย์หลวง พบหลักฐานสำคัญที่กำหนดอายุได้เก่าสุดตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 19 คือ เครื่องถ้วยจากแหล่งเตาสันกำแพง เตापาน และเตาเวียงกาหลง จนมาถึงระยะสุดท้ายได้พบเครื่องถ้วยจีนในราชวงศ์ซิง ราวพุทธศตวรรษที่ 24 จึงสรุปได้ว่าวัดเจดีย์หลวงคงเริ่มสร้างมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 ตามที่กล่าวไว้ในตำนาน และมีการบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมา จนถูกทิ้งร้างในคราวที่เชียงใหม่ขึ้นต่อกรุงรัตนโกสินทร์ในต้นพุทธศตวรรษที่ 24 แล้วจึงกลับมาใช้เป็นวัดอีกครั้งหนึ่งในปัจจุบัน

เจดีย์วัดพระธาตุสองพี่น้อง (องค์ทิศเหนือ)

วัดพระธาตุสองพี่น้อง ไม่มีประวัติการสร้างแน่นอน แต่สันนิษฐานจากรูปแบบเจดีย์ทรงปราสาท ห้ายอด องค์ทิศใต้ วัดนี้จึงน่าจะขึ้นมาแล้วราวพุทธศตวรรษที่ 19 ส่วนเจดีย์องค์ระฆัง ด้านทิศเหนือ นี้ น่าจะเป็นงานสมัยหลังในกลุ่มเจดีย์ทรงระฆังที่มีฐานรองรับองค์ระฆังอยู่ในผังแปดเหลี่ยม เช่นเดียวกับเจดีย์วัดแสนเมืองมา แต่ส่วนบนพังทลายลงไปแล้ว กำหนดอายุได้ราวกลางถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 21

4.2 ประติมากรรม

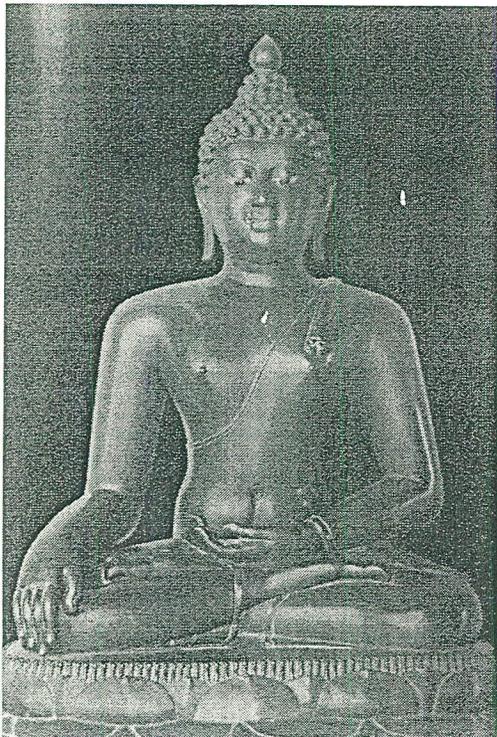
ในช่วงต้นปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นยุคที่อาณาจักรล้านนาเจริญสูงสุดในทุกๆด้าน พระเจ้าติโลกราชได้ขยายอาณาเขตลงไปจนครอบครองศรีสัชนาลัย อย่างไรก็ตาม งานศิลปกรรมกลับมีความหลากหลายด้านรูปแบบ แทนที่จะมีวิวัฒนาการดังศิลปะสมัยอื่นที่มักเป็นแบบยุคคลาสสิก รูปแบบที่หลากหลายที่พบนี้ สามารถจัดได้เป็นกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่สืบต่อมาจากพระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง กลุ่มพระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์สอง กลุ่มพระพุทธรูปล้านนาสกุลช่างเชียงแสน รวมทั้งพระพุทธรูปแบบพิเศษอื่นๆ เป็นต้น

4.2.1 พระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง

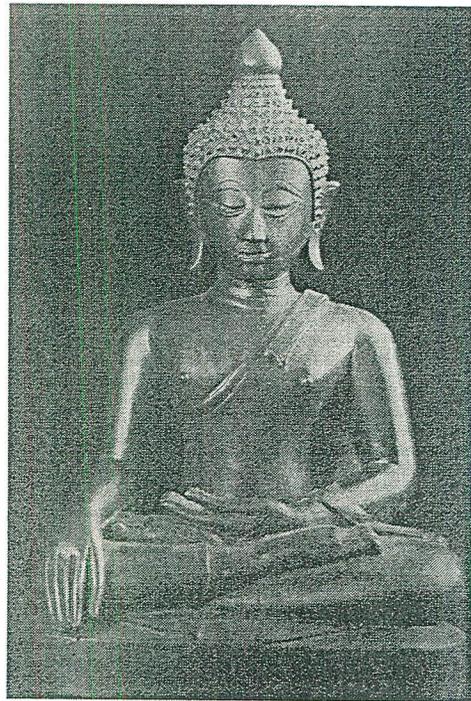
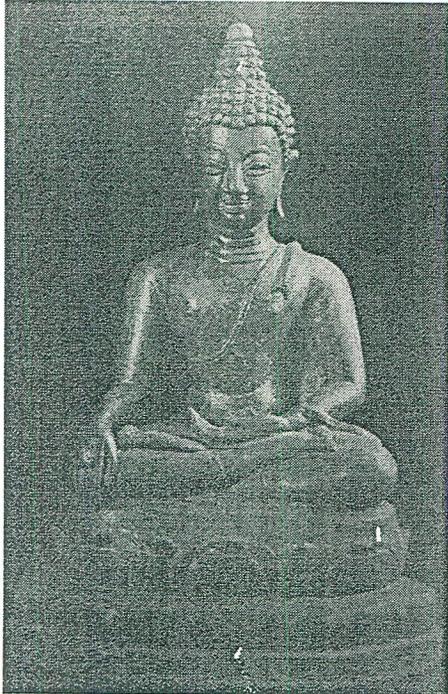
พระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์หนึ่งนั้น นิยมทำในศิลปะล้านนาอย่างต่อเนื่องจนสิ้นสุดยุคของอาณาจักรล้านนา และถือได้ว่าเป็นรูปแบบเฉพาะของช่างล้านนาที่ได้ให้อิทธิพลไปยังที่อื่น แต่พระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์หนึ่งที่เมืองเชียงแสน ซึ่งเป็นแหล่งที่พบ กลับไม่พบหลักฐานที่เหลืออยู่ในปัจจุบันมากนัก เท่าที่เหลือล้วนแต่เป็นรุ่นหลังแล้วทั้งสิ้น ส่วนหนึ่งคงถูกเคลื่อนย้ายไปที่อื่น ในคราวเมืองเชียงแสนทิ้งร้างเป็นสำคัญ

ลักษณะสำคัญของพระพุทธรูปเชียงแสนสิงห์หนึ่งในรุ่นนี้ มีความคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปแบบสิงห์หนึ่งในยุคก่อน ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 แต่ว่ามีพระพักตร์กลมป้อม และอุษณิษะเป็นทรงสูงกว่ารุ่นแรก ทำให้พระเศียรมีลักษณะพอกมากกว่า ส่วนใหญ่พระเนตรเปิด มองตรง ในขณะที่รุ่นก่อนหน้า พระเนตรเรียวรีลงต่ำ พระวรกายไม่อวบอ้วนเท่ารุ่นแรก ชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน ทำเป็นเส้นเล็กๆ ปลายแยกเป็น 2 ชาย มีขนาดเล็กและสั้นกว่าระยะแรก ด้วยสัดส่วนของพระเศียรที่พอกขึ้นนี้ ทำให้มีผู้ตั้งข้อสงสัยถึงความงามน้อยกว่าพระพุทธรูปแบบสิงห์หนึ่งรุ่นก่อนในพุทธศตวรรษที่ 20

พระสักยสิงห์ ประดิษฐานไว้ในระเบียงคตพระอุโบสถ วัดเบญจมบพิตรฯ กรุงเทพฯ

ตัวอย่างพระพุทธรูปสำคัญองค์หนึ่ง คือองค์ที่ประดิษฐานไว้ในระเบียงคตพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรฯ กรุงเทพฯ เรียกว่า “พระสักยสิงห์” ซึ่งพระพุทธรูปองค์นี้ตามประวัติบันทึกว่าแต่เดิมอยู่ที่เมืองเชียงแสน นับเป็นตัวอย่างสำคัญที่สามารถสืบค้นได้ว่าย้ายมาจากเมืองเชียงแสน โดยลักษณะรูปแบบแล้วจัดเป็นพระพุทธรูปเชียงแสนสิงห์หนึ่งในรุ่นที่อยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นรุ่นที่พบอย่างแพร่หลายในศิลปะล้านนา

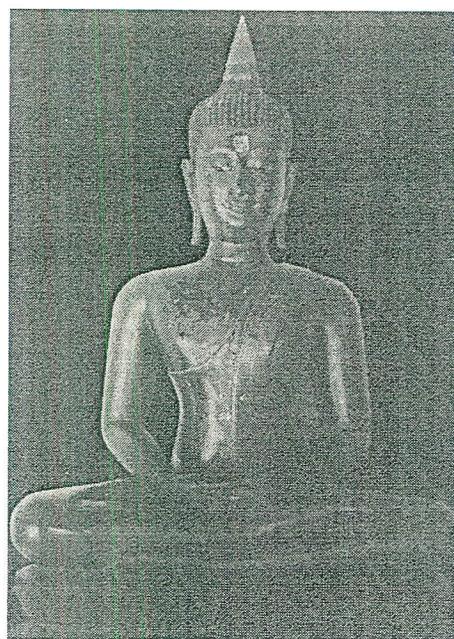

4.2.2 พระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์สอง อธิธิพลศิลปะสุโขทัย

พระพุทธรูปในกลุ่มนี้ได้แก่ พระพุทธรูปที่แสดงลักษณะอิทธิพลศิลปะสุโขทัย ซึ่งแต่เดิมเรียกว่า “แบบเชียงแสนสิงห์สอง” โดยใช้ชื่อสังเกตที่ว่าเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบ พระพักตร์รูปไข่ ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว ชายสังฆาฏิยาวลงมาจรดพระนาภี เป็นต้น อย่างไรก็ตามในยุคล้านนานี้ก็ได้พัฒนารูปแบบจนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะ คือ การทำพระเนตรเปิดกว้าง มองตรง พระโอษฐ์ยิ้มและเกือบเป็นเส้นตรง ต่างจากสุโขทัยที่ยังเป็นคลื่น จากการศึกษาพบว่าในล้านนาพระพุทธรูปกลุ่มนี้เป็นแบบที่แพร่หลายและเหลือหลักฐานให้ศึกษามากที่สุด โดยเฉพาะในช่วงรัชสมัยพระเจ้าติโลกราชถึงพระเมืองแก้ว และนิยมจารึกบอกศักราชที่สร้าง ผู้สร้างและการอุทิศถวาย

พระพุทธรูปปางสมาธิ ประดิษฐานไว้ในระเบียงคต วัดเบญจมบพิตรฯ กรุงเทพฯ

ตามประวัติกล่าวว่าพระพุทธรูปองค์นี้ได้มาจากเชียงแสน จัดเป็นพระพุทธรูปที่มีการแสดงปางต่างจากที่พบโดยทั่วไป คือ เป็นปางสมาธิ ในขณะที่ส่วนใหญ่จะทำเป็นปางมารวิชัย ความสำคัญคือ ลักษณะที่จัดเป็นอิทธิพลสุโขทัย ใกล้เคียงกับพระพุทธรูปสุโขทัยหมวดใหญ่อย่างมาก แต่มีส่วนที่แตกต่างออกไป คือฐานบัวกลีบใหญ่และมีเกสรบัว ซึ่งไม่เคยปรากฏในสุโขทัยมาก่อน และสังฆาฏิแผ่นใหญ่ยาวลงมาจรดพระนาภี ถือเป็นพระพุทธรูปที่รับอิทธิพลศิลปะอยุธยาแล้ว จึงจัดเป็นงานที่สร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21

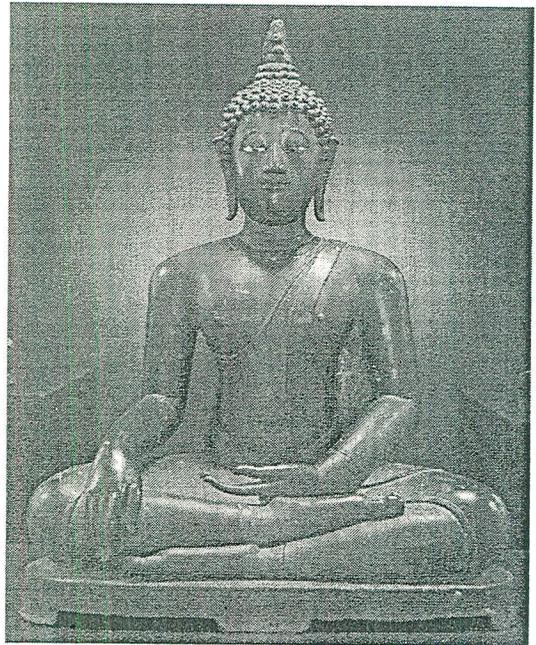
4.2.3 พระพุทธรูปล้านนาสกุลช่างเชียงใหม่ กลุ่มพระเจ้าล้านทอง

พระพุทธรูปกลุ่มนี้มีความสำคัญ เพราะเป็นพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่ที่ยังประดิษฐานไว้ที่เดิม ที่สำคัญคือมีจารึกบอกศักราชที่อยู่ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 21 จึงสามารถใช้เป็นตัวอย่างและเป็นแม่แบบที่สำคัญในการกำหนดอายุพระพุทธรูปที่พบในเมืองเชียงใหม่ได้เป็นอย่างดี

ลักษณะร่วมของพระพุทธรูปในกลุ่มนี้ที่สำคัญได้แก่ เป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย ประทับนั่งเหนือฐานหน้ากระดาน แต่บางส่วนของหน้ากระดานถูกตัดออกทำเป็นขาตั้งสี่ขา พระพักตร์ค่อนข้างกลมผสมรูปไข่ พระหนุเป็นปม พระวรกายอวบอ้วน ทำพระหัตถ์ขนาดใหญ่ ทำทางการวางพระหัตถ์ที่พระเพลและพระขงส์ที่อ่อนโค้ง รวมทั้งนิ้วพระหัตถ์ที่ใหญ่และอ่อนโค้งเช่นกัน

พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดพระเจ้าล้านทอง

พระพุทธรูปปางมารวิชัย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่

4.2.4 พระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่

ที่เมืองเชียงใหม่ได้พบว่ามีค่านิยมในการสร้างพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ประดิษฐานภายในวิหารหรืออุโบสถ ซึ่งพบหลักฐานสำคัญหลายวัดที่ยังปรากฏร่องรอยอยู่ เช่นวัดเสาศีรินทร์วัดพระธาตุผาเงา เป็นต้น แต่โดยทั่วไปพังทลายลงหมดแล้ว ตัวอย่างที่พอศึกษาได้คือ หลวงพ่อผาเงา วัดพระธาตุผาเงา เดิมเคยเป็นวัดร้าง เมื่อมีการปรับพื้นที่เพื่อสร้างวัดบริเวณฐานวิหารเดิม จึงได้พบพระพุทธรูปปูนปั้นอยู่ใต้ดิน รูปแบบทั่วไปคล้ายพระพุทธรูปสุโขทัย แต่ที่ต่างไปคือ พระโอษฐ์และพระนาสิกเป็นเส้นคมมาก ขมวดพระเกศาใหญ่ พระหนุเป็นปมเกือบเป็นวงกลม ซึ่งน่าจะจัดอยู่ในกลุ่มพระพุทธรูปเชียงใหม่ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 21 แล้ว

หลวงพ่อผาเงา

4.2.5 กลุ่มพระพุทธรูปที่มีฐานบัวงอน

ได้มีการค้นพบพระพุทธรูปกลุ่มหนึ่งในล้านนาที่มีลักษณะพิเศษคือ ส่วนฐานทำเป็นฐานบัวคว่ำ – บัวหงาย ส่วนปลายทั้งสองข้างตวัดขึ้น อาจเรียกเป็น “ฐานบัวงอน” ต้นแบบของฐานบัวนี้น่าจะมีวิวัฒนาการมาจากฐานของพระพุทธรูปประทับนั่งบนฐานบัว พบที่วัดหลวง จังหวัดพะเยา จารึกปีที่สร้างคือ พ.ศ. 2045 โดยเริ่มจากฐานบัวคว่ำ-บัวหงายที่มีลายกลีบบัว 2 ซ้ำ และตรงกลางมีลายกลีบที่ใหญ่ขึ้นกว่าปกติจึงทำปลายให้สูงขึ้นมาเป็นยอดแหลม บางองค์อาจมีเฉพา ยอดแหลมทั้งสองด้าน หรืออาจมีตรงกลางด้วยก็มี ส่วนปลายที่แหลมนี้เองเป็นต้นแบบให้กับฐานบัวที่งอนในภายหลัง เมื่อลายกลีบบัวค่อยๆหายไป จึงเหลือเฉพาส่วนที่งอนขึ้นในที่สุด ฐานงอนนี้คงได้รับความนิยมในช่วงต้นถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 21 โดยพบมากในกลุ่มพระพุทธรูปสกุลช่างพะเยา เชียงราย เชียงของ และฝาง

ลักษณะฐานบัวงอนของพระพุทธรูปนี้คงสัมพันธ์กับงานสถาปัตยกรรมด้วย ซึ่งมีวิวัฒนาการที่สอดคล้องกันอยู่เสมอ รูปแบบฐานบัวงอนนี้ได้ถ่ายทอดไปยังเจดีย์ล้านนา เช่นเจดีย์วัดผ้าขาวบ้าน เมืองเชียงแสน เป็นต้น แล้วจึงถ่ายทอดรูปแบบต่อมายังพระพุทธรูปและเจดีย์ในลาว ซึ่งถือว่าเริ่มต้นที่พระธาตุศรีสองรัก ปี พ.ศ. 2103 และได้รับความนิยมสืบมา

(ขวา) พระพุทธรูปปางมารวิชัย ฐานบัวงอน
วัดป่าสักน้อย เมืองเชียงแสน

4.2.6 พระพุทธรูปสกุลช่างท้องถิ่นในช่วงกลางถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 21

ได้พบพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่กลุ่มหนึ่งที่ยังประดิษฐานอยู่ในวัดเมืองเชียงแสน จากรูปแบบน่าจะอยู่ร่วมสมัยกับกลุ่มพระเจ้าล้านทอง แต่มีพัฒนาการที่เป็นท้องถิ่นมากแล้ว กล่าวคือ พระพักตร์ค่อนข้างกลมป้อม ขมวดเศาเล็กและแหลม รัศมีเป็นเปลวในกรอบ 3 เหลี่ยม พระหนุเป็นปมเกือบเป็นวงกลม เน้นเส้นพระโอษฐ์พระหนุเป็นอย่างมาก พระวรกายค่อนข้างบอบบาง ข้อสังเกตุที่สำคัญคือ ส่วนใหญ่ทำนิ้วพระหัตถ์เรียวยาวและยาวเสมอกันทั้ง 4 นิ้ว ตัวอย่างในกลุ่มนี้ที่เป็นพระพุทธรูปอันเป็นที่ศรัทธาของชาวเมืองเชียงแสน ได้แก่ พระเจ้าทันใจ วิหารวัดผ้าขาวบ้าน (รูปช้าย) พระเจ้าทองทิพย์ วัดพระเจ้าล้านทอง หรือพระพุทธรูปประธานในวัดปงสนุก เป็นต้น

บทยี่ ๕ เมืองเชียงตุงและในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ : ศิลปกรรมระยะชวลี

หลังจากพระเมืองแก้วสวรรคตแล้ว พระเมืองเกษเกล้า (พ.ศ. 2068-2081) ได้ขึ้นครองราชย์ ถือเป็นยุคเสื่อมของล้านนาอย่างแท้จริง เนื่องจากการแย่งชิงราชสมบัติ ขุนนางขัดแย้งกัน จนพระเมืองเกษเกล้าถูกลอบปลงพระชนม์ในที่สุด ต่อมาได้อัญเชิญพระมหาเทวีจระประกายปกครองล้านนาเป็นการชั่วคราว หลังจากนั้นจึงได้ไปอัญเชิญพระเจ้าไชยเชษฐา พระมหาอุปราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งมีเชื้อสายฝ่ายล้านนา มาปกครองได้ประมาณ 2 ปี เมื่อกษัตริย์ล้านช้าง พระราชบิดาได้สวรรคตลง พระองค์จึงเสด็จกลับไปปกครองอาณาจักรล้านช้าง ทำให้ล้านนาว่างพระมหากษัตริย์ลงอีกครั้งหนึ่ง ได้เกิดสงครามกลางเมืองแย่งชิงอำนาจกัน จนทำให้บ้านเมืองอ่อนแออีกครั้งหนึ่ง เหตุการณ์สำคัญในสมัยนี้คือ ในการเสด็จกลับไปปกครองล้านช้าง พระเจ้าไชยเชษฐาได้อัญเชิญพระแก้วมรกตไปยังอาณาจักรล้านช้างด้วย

ต่อมาในสมัยท้าวเมกุ (พ.ศ. 2094-2107) นับเป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งอาณาจักรล้านนา โดยพระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์พม่าได้ยกทัพเข้าตีอาณาจักรล้านนาได้ในปี พ.ศ. 2101 ล้านนาจึงตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าตั้งแต่นั้นมา ล้านนาตกอยู่ในการปกครองของพม่าเป็นเวลากว่า 200 ปี จนมาถึงสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินแห่งกรุงธนบุรี จึงสามารถเป็นอิสระจากพม่าได้ แต่ล้านนาก็กลับมาอยู่ภายใต้การปกครองของกรุงธนบุรีและกรุงเทพฯ ในเวลาต่อมา

ในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้สถาปนาพระยาภาววิละเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ ซึ่งถือเป็นยุคฟื้นฟูบ้านเมืองของล้านนา ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการเปลี่ยนระบบการปกครองโดยแบ่งเป็นมณฑล เชียงใหม่จึงเปลี่ยนเป็นมณฑลพายัพ จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ซึ่งมีเจ้าแก้ววรรัตนครองเมืองเชียงใหม่ ซึ่งถือเป็นเจ้าเมืององค์สุดท้าย ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยยกเลิกระบบเจ้าเมืองทั้งหมด และแบ่งเขตการปกครองเป็นจังหวัดแทน เมืองเชียงใหม่และเมืองอื่นๆในล้านนาจึงมีฐานะเป็นจังหวัดมาจนถึงปัจจุบัน

จากหลักฐานทางศิลปกรรมในเชียงแสน ยังพบว่ามี การสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามอย่างต่อเนื่อง อันแสดงให้เห็นถึงการสร้างทับซ้อนหลายสมัยและการใช้งานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการอยู่อาศัยของผู้คนชาวเชียงแสนที่อยู่กันอย่างหนาแน่นอีกด้วย

แม้ว่าจะเป็นยุคที่อยู่ภายใต้การปกครองของพม่า แต่ก็ไม่ได้ปรากฏอิทธิพลศิลปกรรมพม่ามากนัก ส่วนใหญ่เป็นงานบูรณปฏิสังขรณ์เป็นหลัก จะมีส่วนที่เป็นอิทธิพลศิลปะพม่าในรุ่นหลัง จำพวกงานประดับตกแต่ง เช่น การหุ้มทองจังโก การประดับฉัตร การตกแต่งลายปูนปั้น และประติมากรรมประดับศาสนสถาน เป็นต้น ในช่วงนี้ชาวเชียงแสนยังสร้างงานศิลปกรรมที่เป็นของตัวเองอยู่ เช่น การสร้างพระพุทธรูปชุดหนึ่งที่กล่าวถึงผู้ปกครองพม่าเป็นผู้สร้างร่วมกับเจ้านายเมืองเชียงแสน เชียงราย คือกลุ่มพระพุทธรูปที่มีจารึกที่ฐาน สร้างโดยพญาหลวงมงคลสะแพก อย่างไรก็ตามในช่วงระยะเวลาที่ สะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมทางด้านศิลปกรรมที่แท้จริง โดยเฉพาะพระพุทธรูป จะเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก มีรูปแบบที่เป็นแบบพื้นบ้านอย่างแท้จริง และงานศิลปกรรมค่อยๆหมดไปพร้อมความเสื่อมของเมืองเชียงแสน และสิ้นสุดลงช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24

5.1 สถาปัตยกรรม

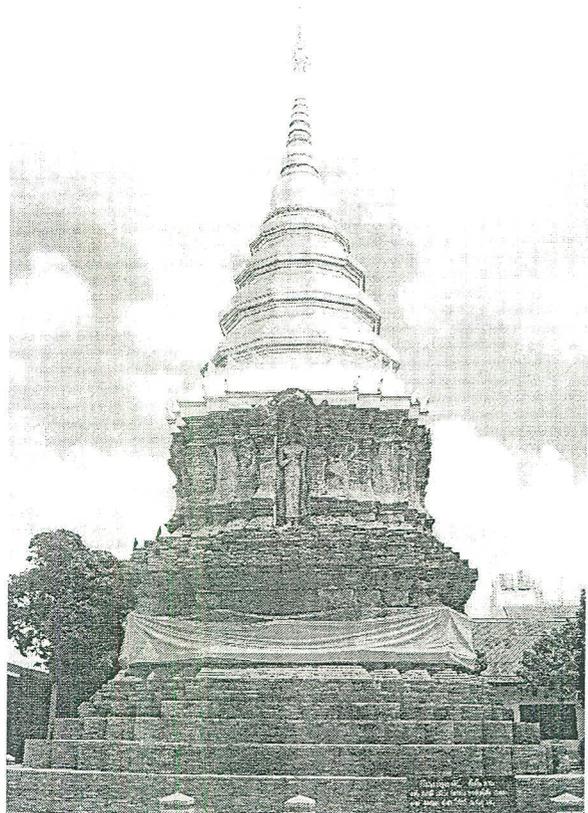
ในช่วงยุคปลายของล้านนา งานด้านสถาปัตยกรรมนั้นยังไม่เสื่อมลงไปตามสภาวะทางการเมืองมากนัก เพราะยังพบหลักฐานการสร้างวัด รวมทั้งมีการดัดแปลงรูปแบบเจดีย์ที่มีมาก่อน จนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะอย่างใหม่เกิดขึ้นด้วย เช่น เจดีย์ทรงปราสาทแบบล้านนา มีความนิยมรูปทรงที่สูงขึ้น หรือกลุ่มเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา ที่มีการดัดแปลงส่วนองค์ระฆังและชุกฐานบัวเป็นแปดเหลี่ยม สิบเหลี่ยม หรือสิบสองเหลี่ยม ก็ยังนิยมทำต่อเนื่องมาในระยนี้ แต่ก็มีลักษณะท้องถิ่นของเชียงแสนแล้ว

เจดีย์วัดผ้าขาวบ้าน เมืองเชียงแสน

วัดผ้าขาวบ้านปรากฏในตำนานปรัมปราคติ กล่าวว่าวัดนี้สร้างขึ้นในสมัยลาวเก่าผ่านมาเมืองผู้ครองเมืองหิรัญนครเมืองเงินยางเชียงแสน เมื่อ พ.ศ. 1304 โดยกล่าวว่ามีตาผ้าขาวได้ลงอาบน้ำบริเวณหน้าวัดแห่งนี้และจมน้ำหายไป ผ้าขาวลอยน้ำมาพันที่บริเวณหน้าวัด เมื่อสร้างวัดแล้ว จึงเรียกว่าผ้าขาวพัน หรือ ออกสำเนียงทางเหนือว่า ผ้าขาวบ้าน ส่วนหลักฐานสำคัญที่พบในวัดแห่งนี้คือ ศิลากาจารึกที่กล่าวถึงการสร้างเจดีย์และบรรจุพระธาตุ โดยพญาหลวงเมืองเชียงแสน พร้อมทั้งมหาสังฆราชาสวามีในปี พ.ศ. 2158-2159

เจดีย์วัดผ้าขาวบ้านถือเป็นตัวแทนของเจดีย์ทรงปราสาทแบบล้านนาระยะหลัง และจัดเป็นเจดีย์ที่มีความงามในเรื่องของสัดส่วนและระเบียบการก่อสร้าง รูปแบบของเจดีย์ยังรักษาแบบแผนของเจดีย์ทรงปราสาทแบบล้านนาไว้เป็นอย่างดี แต่มีส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปคือ รูปทรงเจดีย์มีขนาดสูงและเพรียวขึ้น ชุกฐานบัวรองรับองค์ระฆังอยู่ในผังแปดเหลี่ยม เช่นเดียวกับกลุ่มเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาระยะหลัง อีกส่วนหนึ่งคือลูกแก้วอกไก่ที่ตกแต่งส่วนเรือนธาตุนั้นมีปลายวัดหรืออ่อนขึ้นลักษณะเช่นนี้มีปรากฏในฐานพระพุทธรูปที่พบในเมืองเชียงแสน เชียงรายราวกลางพุทธศตวรรษที่ 21 จากรูปแบบของเจดีย์ที่มีวิวัฒนาการสูงเพรียวอย่างมากนี้เอง จึงน่าจะเป็นงานในระยหลัง ช่วงต้นถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 22 แล้ว สอดคล้องกับหลักฐานในศิลากาจารึก

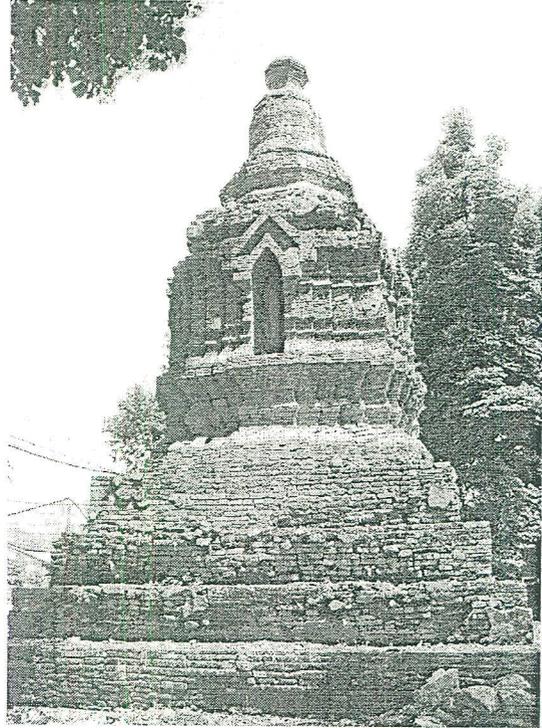
ด้วยเหตุที่วัดนี้เป็นวัดที่ใช้งานอยู่ในปัจจุบัน เจดีย์องค์นี้จึงมีการบูรณะและใช้งานมาอย่างต่อเนื่อง ส่วนยอดประดับด้วยแผ่นทองจังโกหุ้มทั้งหมด รวมทั้งจากรูปแบบพระพุทธรูปในจระนำ ชูมน่าจะเป็นงานที่ซ่อมใหม่ ในพุทธศตวรรษที่ 24 - 25 แล้ว

เจดีย์วัดผ้าขาวบ้าน

เจดีย์วัดมุงเมือง

วัดมุงเมืองเป็นวัดที่ไม่มีประวัติการก่อสร้าง เป็นเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดระยะหลัง โดยตัดแปลงมาจากกลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดในยุคต้น เช่น เจดีย์วัดป่าสัก และเจดีย์วัดพระธาตุสองพี่น้อง ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจสำคัญให้แก่เจดีย์ทรงปราสาทในรุ่นหลังของล้านนา ช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 แต่เจดีย์องค์นี้มีส่วนที่เป็นงานในชั้นหลังเพิ่มเข้าไป ได้แก่ ฐานหน้ากระดานทำซ้อนกันหลายชั้นและยกสูงขึ้นไปอย่างมาก ฐานบัวลูกแก้วอกไก่ยกเก็จและเพิ่มมุมมากขึ้น รวมทั้งเรือนธาตุที่ยกเก็จมากขึ้นเช่นกัน บัชรองรับองค์ระฆังและบัลลังก์อยู่ในผังแปดเหลี่ยม ซึ่งพบในกลุ่มของพระธาตุคอกยสุเทพ เชียงใหม่ ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 21 แล้ว

อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาจากการทำปราสาทห้ายอด จะพบอยู่ในศิลปะระยะแรกเท่านั้น ซึ่งในช่วงต่อมานิยมทำเพียงแค่อยอดเดียว อาจเป็นไปได้ว่าเจดีย์วัดมุงเมืองอาจมีมาแล้วตั้งแต่ช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อก่อนจะมีการนิยมทำเจดีย์ทรงปราสาทยอดเดียวแบบล้านนา ส่วนฐานที่ยกสูงและเพิ่มเก็จขึ้นมาอย่างมาก ซึ่งเป็นรูปแบบศิลปะล้านนาระยะหลังนั้น อาจเป็นงานที่ซ่อมในภายหลังก็เป็นได้

(ขวา) เจดีย์วัดมุงเมือง

เจดีย์วัดร้อยซ้อ

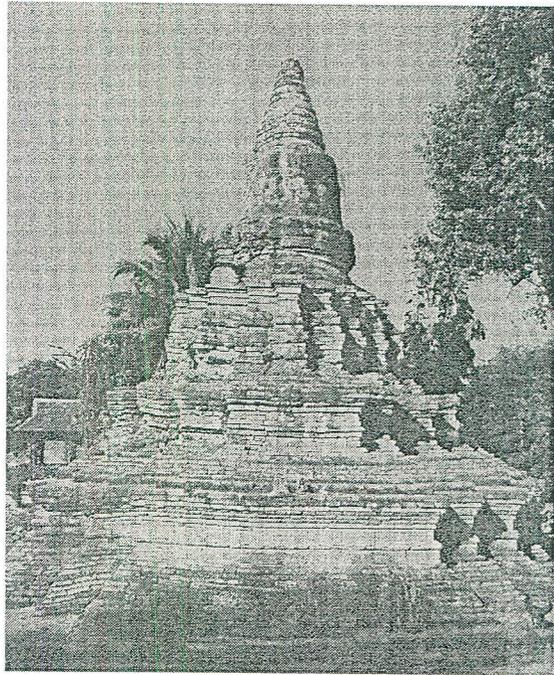
วัดร้อยซ้อเป็นวัดร้าง ไม่มีประวัติการก่อสร้าง จากรูปแบบแล้วจัดเป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา ที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังและองค์ระฆังอยู่ในผังแปดเหลี่ยม แต่ต่างกับกลุ่มที่พบโดยทั่วไปในเมืองเชียงแสน กล่าวคือ ส่วนรองรับองค์ระฆัง ไม่เป็นฐานบัวคว่ำ-บัวหงาย 3 ฐาน แต่เป็นชุดฐานบัวถลา

ซ้อนกัน 4 ฐาน ซึ่งมีความใกล้เคียงกับที่วัดเชษฐาเมืองเชียงใหม่ เกือบทุกประการ ต่างกันเพียงแต่ที่วัดเชษฐามีบัลลังก์ยกไม้มุมสิบสองเท่านั้น และวัดร้อยซ้อมีลูกแก้วรองรับฐานบัว ซึ่งถือเป็นแบบเฉพาะของเจดีย์ที่เชียงแสน วัดเชษฐานั้นเชื่อกันว่าสร้างโดยพระเจ้าไชยเชษฐาที่มาครองเมืองเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2089-2091 และจากรูปแบบที่มีความเหมือนกันกับเจดีย์วัดเชษฐาอย่างมากนี้เอง จึงอาจเกี่ยวข้องกับพระเจ้าไชยเชษฐาที่เคยมาครองเมืองเชียงแสนด้วยเช่นกัน ดังนั้น เจดีย์วัดร้อยซ้ออาจเป็นงานในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22

เจดีย์วัดชุมแสง (อิทธิพลศิลปะพม่า)

เจดีย์วัดชุมแสง จัดเป็นเจดีย์องค์ระฆังที่มีอิทธิพลศิลปะพม่า อาจเป็นวัดเดียวที่เป็นการสร้างเจดีย์เพิ่มขึ้นภายหลังจากที่เมืองเชียงแสนตกเป็นของพม่าแล้ว ลักษณะที่แตกต่างไปจากเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาโดยทั่วไปคือ ชุดฐานรองรับองค์ระฆัง 3 ฐาน อยู่ในผังยกเก็จ 28 ทิ้ง 3 ฐาน ประดับลูกแก้วอกไก่ที่ท้องไม้เพียงหนึ่งเส้น จึงทำให้ฐานเตี้ยและลาดเอียงอย่างมาก ประกอบกับการยกเก็จเป็นจำนวนมากนี้เองที่แสดงให้เห็นถึงระเบียบของเจดีย์ในศิลปะพม่าในรุ่นหลัง และหลักฐานสำคัญคือ ที่มุมฐานชั้นล่างสุดมีการประดับเจดีย์เล็กๆ (สถูปิกะ) เหลือหลักฐานเพียงหนึ่งองค์ แต่เดิมน่าจะมีครบทั้ง 4 มุม ซึ่งเป็นรูปแบบที่ปรากฏอยู่ในศิลปะพุกามเช่นเดียวกัน

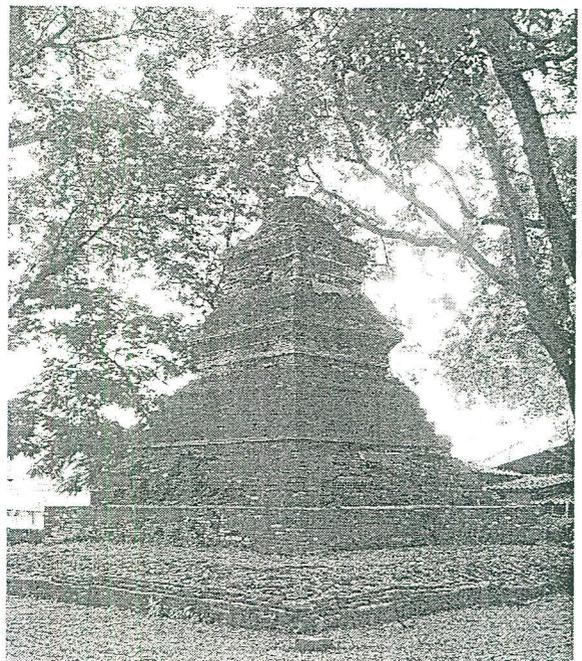

ส่วนองค์ระฆังมีการประดับรัดอก และส่วนยอดไม่มีบัลลังก์ ลักษณะของเจดีย์ที่ไม่มีบัลลังก์และการประดับรัดอกนี้เองที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของเจดีย์ทรงระฆังที่พบเฉพาะในงานศิลปะพม่าเท่านั้น กำหนดอายุได้ว่าเป็นเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพม่าในช่วงหลัง ราวพุทธศตวรรษที่ 24 เจดีย์แบบนี้พบอยู่ในเมืองเชียงใหม่หลายแห่ง เช่น วัดแสนฝาง วัดบุปผาราม วัดมหาวัน เป็นต้น

เจดีย์วัดเซตวัน (เจดีย์ในศิลปะล้านช้าง)

วัดเซตวัน (วัดกาเผือก) เป็นวัดที่ปรากฏชื่อในพงศาวดารโยนก กล่าวว่าในปี พ.ศ. 2175 เจ้าฟ้าสุทโธธรรมราชา กษัตริย์อังวะ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบวชกุลบุตรหนึ่งพัน แล้วมีพระราชโองการสั่งให้สถาปนาที่วังนางฟ้ากาเผือก เมืองเชียงแสน เป็นพระอารามขนานนามว่า วัดเซตวัน แล้วอาราธนาพระมหาเถร วัดป่าไผ่ดอนแทน มาเป็นเจ้าอาวาส

เจดีย์องค์นี้มีรูปแบบพิเศษที่แตกต่างจากเจดีย์ในล้านนาและเชียงแสน กล่าวคือ เป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีแผนผังสี่เหลี่ยมตั้งแต่ส่วนฐานขึ้นมาจากจนถึงองค์ระฆัง โดยลักษณะแล้วน่าจะเกี่ยวข้องกับเจดีย์ล้านช้าง แต่ส่วนที่บอกได้ว่าเป็นศิลปกรรมล้านช้างจริงๆ คือองค์ระฆังที่จะต้องเป็นทรงบัวสี่เหลี่ยม กลับพังทลายลงแล้ว แต่จากส่วนฐานที่เป็นบัวคว่ำ 2 ฐาน และฐานบัวรองรับองค์ระฆังมีลวดบัวตรงกลางเส้นเดียวนี้ก็น่าจะเกี่ยวข้องกับเจดีย์ล้านช้างในช่วงที่ตรงกับประวัติการสร้าง ซึ่งแม้จะกล่าวว่าผู้สร้างเป็นกษัตริย์พม่า แต่กลุ่มผู้สร้างอาจเป็นกลุ่มคนลาวหรือเชียงแสนที่รับอิทธิพลศิลปะล้านช้างก็เป็นได้

วิหารและอุโบสถ ในศิลปะพื้นบ้านล้านนา

งานสถาปัตยกรรมประเภทวิหารและอุโบสถนั้นมีปรากฏมาแล้วตั้งแต่ล้านนาระยะแรก ส่วนใหญ่เป็นอาคารเครื่องไม้ทรงกระเบื้อง ดังที่ปรากฏใน *พงศาวดารโยนก* ซึ่งกล่าวถึง “กาดโถม” ผู้เป็นนายช่างเอกของพระเจ้ามังราย ได้ปรุงเครื่องไม้ของวิหาร ประกอบจนเสร็จสมบูรณ์ แล้วจึงรื้อออกเป็นชิ้นส่วน ส่งลงมาประกอบใหม่ที่เวียงกุมกาม ดังนี้ย่อมสะท้อนถึงความรู้ความเชี่ยวชาญในการเข้าไม้ด้วยสลักร่องเดียว โดยไม่ต้องใช้ตะปูตึงของช่างชาวล้านนาในอดีตได้เป็นอย่างดี แต่เนื่องจากอาคารไม้มีอายุการใช้งานจำกัด ต้องมีการบูรณปฏิสังขรณ์ หรือสร้างขึ้นใหม่แทนหลังเดิมที่หมดสภาพ ส่วนที่เหลืออยู่จึงเป็นงานในยุคหลังที่มีอายุไม่เก่าไปกว่า 100-150 ปีเท่านั้น จึงอาจจัดเป็นงานศิลปะพื้นบ้านล้านนาที่มีลักษณะและรูปแบบเฉพาะของสกุลช่างในช่วงระยะเวลานี้

ลักษณะโดยรวมวิหารและอุโบสถในล้านนาเป็นอาคารทรงเตี้ย มีหลังคาชั้นซ้อน 2 หรือ 3 ชั้น ผนังด้านข้างของวิหารมีช่องหน้าต่างน้อย และมีขนาดเล็ก สอดคล้องกับภูมิอากาศที่หนาวเย็นของภาคเหนือ คงมีแนวคิดด้านการใช้งาน หรือให้มีบรรยากาศทางศาสนา สำหรับผนังด้านหน้ามักมีเพียงประตูเดียวและทำเป็นประตูซุ้ม บานลมไม้นิยมขนาดสะดุ้งอย่างภาคกลาง บานลมแบบล้านนาโค้งอ่อนเน้นระนาบเอนของตีหลังคา ปลายบานลมมีทั้งที่งอนเป็นหัวพญานาคและงอนเป็นตัวเหงา (หางวัน)

ความงามของอาคารอยู่ที่ความเรียบง่าย ได้สัดส่วน และการประดับตกแต่งด้วยเครื่องไม้สลักลงรักปิดทอง ได้แก่ โถงคิ้ว หรือรวงผึ้ง ที่เป็นแผงประดับด้านหน้าระหว่างเสา มีค้ำยัน(ไม้ค้ำยันเสาและคานรองรับปีกหลังคา) หรือหูช้างรูปสามเหลี่ยมสลัก ฉลุเป็นลวดลายรูปต่างๆ มีอยู่มากมายหลายแบบ เช่น รูปพญานาค มังกร ประกอบด้วยลายดอกไม้ใบไม้ฉลุโปร่ง ลวดลายประกอบเหล่านี้มีส่วนสืบทอดมานานจากศิลปะจีน สำหรับรูปพญานาคเรียกว่า “นาคคะตัน” คงมาจากคำว่า “นาคัทธน์”

สมัยล้านนานิยมให้ความสำคัญในการสร้างวิหารมากกว่าอุโบสถ ซึ่งไม่เหลือหลักฐานการสร้างอุโบสถที่แน่ชัด คงมีเพียงที่สร้างขึ้นใหม่ รูปแบบทั่วไปไม่แตกต่างกับวิหาร แต่มักมีขนาดเล็กกว่าหลักเสมาทั้งแปดทิศรอบอุโบสถคือเครื่องหมายแสดงความแตกต่างจากวิหาร การสร้างอุโบสถของล้านนาอาจนิยมแพร่หลายยิ่งขึ้นในช่วงเวลาที่สุโขทัยอยู่ใต้อำนาจของกรุงศรีอยุธยาแล้ว เพราะสมัยสุโขทัยก็เช่นเดียวกับ ล้านนา คือ ไม่นิยมสร้างอุโบสถ จึงเหลือหลักฐานอยู่น้อยกว่าวิหารด้วย อนึ่งรูปแบบของอุโบสถในภาคเหนือเมื่อรับอิทธิพลศิลปะจากกรุงเทพฯ สังเกตได้จากที่มีข้อฟ้า ไบระกา หางหงส์ เป็นต้น

ระบบแผนผังของวัดที่เมืองเชียงใหม่ มีข้อสังเกตที่แตกต่างจากการสร้างวัดในล้านนาและสุโขทัย เช่น การให้ความสำคัญกับอุโบสถมากกว่าวิหาร อุโบสถหรือวิหารมักมีปีกอาคารที่ยื่นออกมาด้านข้างในลักษณะที่ไม่สมมาตรกัน โดยเฉพาะด้านข้างซ้ายของพระประธาน มักมีปีกยื่นออกมา อาจเป็นแท่นคอกไม้ หรือใช้ประกอบพิธีกรรมบางอย่าง เช่น การดักบาตร เนื่องจากเป็นพระอุโบสถจึงไม่ทำพิธีภายใน เป็นต้น มักมีอาคารในลักษณะฉนวนเชื่อมต่อกับอาคารอื่น ปรากฏเฉพาะส่วนฐานอิฐส่วนบนคงเป็นเครื่องไม้ ทำแยกจากอุโบสถ น่าจะไปตามอาคารต่างๆ เช่น วิหารน้อยหรือไปยังกุฏิ เพราะหลายแห่งไม่มีอาคารให้เห็น คงเป็นเครื่องไม้ อาจเป็นระบบที่ปรากฏในศิลปะพม่า ต้องตรวจสอบเพราะไม่พบในสุโขทัยหรือล้านนา มีพบหลักฐานในศิลปะพม่าและศิลปะลาวที่หลวงพระบาง เป็นต้น

อุโบสถวัดผ้าขาวบ้าน

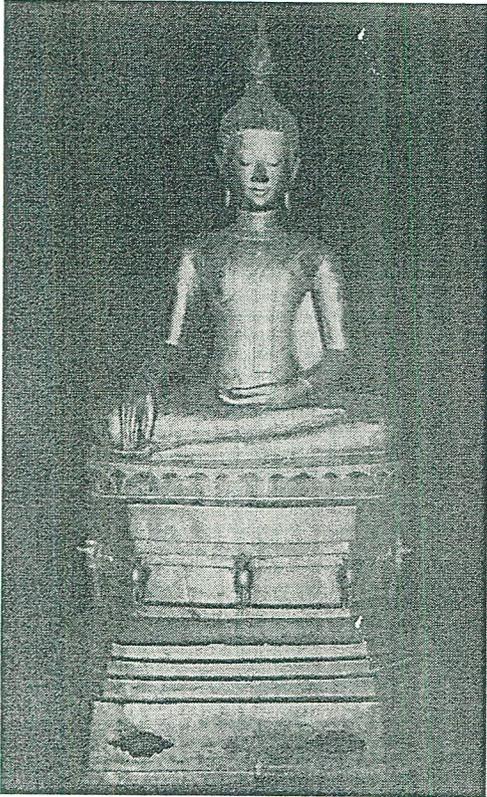
5.2 ประติมากรรม

อาณาจักรล้านนาสมัยเมืองพระแก้วแล้ว เกิดปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการเมืองที่มีการรุกรานจากภายนอกและการเมืองภายในเอง ทำให้อาณาจักรเข้าสู่ยุคเสื่อมอย่างรวดเร็ว การสร้างสรรค์งานศิลปกรรมคงหยุดชะงักลงตามลำดับ เมืองศูนย์กลางได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พบศิลปกรรมน้อยมาก แต่กลับไปปรากฏอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ เช่น เชียงราย ฝาง เชียงของ แพร่ น่าน เป็นต้น พระพุทธรูปในช่วงนี้มีความหลากหลายทางด้านรูปแบบและส่วนใหญ่แสดงลักษณะเฉพาะที่เป็นแบบท้องถิ่นในแต่ละสกุลช่าง ศิลปะล้านนาคงจะหมดไปจริงๆราวปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 23 จนกระทั่งล้านนามาขึ้นอยู่ภายใต้การปกครองของไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา งานศิลปกรรมล้านนานั้นเป็นคนละฝีมือกับช่างในยุคทอง กลายเป็นศิลปะพื้นบ้านในที่สุด เช่นการทำพระพุทธรูปด้วยไม้ แก้ว หินสี หรือพระพุทธรูปบุเงิน บุทองแทนสำริด เป็นต้น

พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดบ้านแซว เชียงแสน

พระพุทธรูปองค์นี้จัดอยู่ในกลุ่มพระพุทธรูปสายวิวัฒนาการของอิทธิพลสุโขทัย ซึ่งเป็นกลุ่มที่พบมากที่สุด มีการวิวัฒนาการจนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะของล้านนา ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 และได้มีการทำสืบเนื่องมาจนถึงสมัยหลัง นิยมจารึกบอกศักราชที่สร้างตรงส่วนฐานพระพุทธรูป

พระพุทธรูปมีลักษณะเฉพาะคือ นิยมทำฐานสูง ส่วนฐานทำเป็นลายบัวคว่ำ-บัวหงาย พระวรกายค่อนข้างเพรียวบางและเตี้ย พระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก พระเพลาค่อนข้างแคบ นิยมทำนิ้วพระหัตถ์เรียวยาว และปลายนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน พบมากในกลุ่มสกุลช่าง เชียงราย เชียงแสน ฝาง และเชียงของ รวมทั้งมีความสัมพันธ์กับพระพุทธรูปลาวในยุคต้นอีกด้วย

พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดบ้านแซว เชียงแสน

พระสาวก (พระสารีบุตร) วัดพระแก้ว เชียงราย

พระพุทธรูปและพระสาวกสร้างขึ้นโดยพระยาหลวงมังคละสแพก

ที่เมืองเชียงรายได้พบพระพุทธรูปและพระสาวกจำนวน 5 องค์ที่หล่อขึ้นพร้อมกันโดยพระยาหลวงมังคละสแพก เจ้านายพม่าที่ปกครองเมืองเชียงแสน โดยมีจารึกกล่าวถึงชื่อผู้สร้างและปีพุทธศักราชคือ 2269 ปัจจุบันพระพุทธรูปองค์หนึ่งประดิษฐานภายในวิหารพระเจ้าล้านทอง เมืองเชียงแสน อีกสององค์เป็นพระอัครสาวก ได้แก่ พระโมคคโล และพระสารีบุตร ประดิษฐานภายในวิหารวัดพระแก้ว เชียงราย องค์ที่สี่ จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร และองค์ที่ห้า เรียกว่า พระปัจเจกพุทธเจ้า จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกีเมต์ กรุงปารีส ฝรั่งเศส (สององค์หลังไม่ได้ระบุศักราช)

ประติมากรรมกลุ่มนี้เป็นหลักฐานสำคัญที่เป็นตัวอย่างงานศิลปกรรมที่เกิดขึ้นในพม่าปกครองล้านนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 ซึ่งพบหลักฐานอยู่ไม่มากนัก ลักษณะสำคัญของพระพุทธรูปและพระสาวกทำเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร (ยกเว้นองค์ที่ห้าที่เป็นพระพุทธรูปปางอุ้มบาตร) ลักษณะพระพักตร์และพระวรกายเป็นแบบพื้นบ้านอย่างแท้จริง พระพักตร์กลมป้อม พระวรกายค่อนข้างเทอะทะ ประการสำคัญอยู่ที่สิ่งแสดงความเป็นสาวกคือ ไม่มีพระเกตุมาลาและพระรัศมี รวมทั้งการครองจีวรที่มีผ้าหรือเชือกมารัดที่พระอุระ ลักษณะนี้เองน่าจะแพร่หลายไปในศิลปะล้านนาในช่วงระยะเวลานี้ เช่น ได้พบในกลุ่มพระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยาอีกด้วย

งานศิลปกรรมที่ปรากฏในเมืองเชียงแสนนั้น แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในเรื่องที่มาของงานช่าง อันสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การติดต่อด้านชาย การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในแต่ละยุคสมัย ประเด็นที่น่าสนใจคืองานศิลปกรรมที่พบในเชียงแสนส่วนใหญ่ยังแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของศิลปะล้านนาที่รับมาจากเมืองเชียงใหม่ และส่วนหนึ่งได้มีพัฒนาการและปรับปรุงจนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะของตนเอง อันแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะเมืองเชียงแสนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เมืองเชียงแสน

เมืองเชียงแสน เป็นแหล่งโบราณสถานที่เก่าแก่และสำคัญมากแห่งหนึ่งในประเทศไทย จำนวนโบราณสถานเท่าที่ได้รับการสำรวจทั้งในตัวเมืองชั้นใน และชั้นนอก รวมแล้วเกือบร้อยแห่ง อีกทั้งตัวเมืองยังตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง มีทัศนียภาพอันสวยงาม จึงเหมาะอย่างยิ่งในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แก่ผู้สนใจทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

จากการสำรวจแผนผังที่ตั้งของโบราณสถานในเมืองเชียงแสน พบว่าตั้งอยู่หนาแน่นในเขตเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน มีบางส่วนที่อยู่นอกเมืองออกไปทางทิศเหนือ ตะวันตก และทิศใต้ ซึ่งแม้ว่าจะอยู่ห่างไกล แต่ก็ยังมีวัดที่มีความสำคัญ และสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีได้

ส่วนอายุสมัยของโบราณสถานที่มีอยู่ในปัจจุบัน อาจแบ่งคร่าวๆได้เป็น 4 ยุค ในช่วงอาณาจักรล้านนา จากการสำรวจพบว่าโบราณสถานในแต่ละยุคตั้งอยู่ปะปนกัน และกระจายกระจายไปทั่วบริเวณเมืองเชียงแสน จึงเป็นข้อจำกัดข้อหนึ่งในการนำเที่ยว ในกรณีที่ต้องการแบ่งโซนให้เห็นภาพพัฒนาการตั้งแต่สมัยแรกไปจนถึงสมัยหลังของเมืองเชียงแสน ลักษณะการนำเที่ยวด้วยรถไฟฟ้าในปัจจุบัน จึงถูกจำกัดให้ไปตามเส้นทางที่ถนนตัดผ่านในบริเวณที่มีโบราณสถานตั้งอยู่หนาแน่นที่สุด ซึ่งก็คือวิ่งไปตามถนนรอบเวียงหรือกำแพงเมืองเชียงแสน โดยเริ่มจากวัดป่าสัก และวิ่งต่อไปเรื่อยๆ ในเขตโบราณสถานชั้นใน และวนมาจบที่ศูนย์บริการท่องเที่ยว สถานที่จอดรถไฟฯ ตรงข้ามกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงแสน ใช้เวลาในการนั่งชมเส้นทางทั้งหมดประมาณ 30 นาที

การท่องเที่ยวโดยการนั่งชมบนรถไฟฟ้านี้ เหมาะสมกับผู้ที่ไม่มีเวลาไม่มาก ต้องการความสะดวกสบาย เนื่องจากไม่ต้องขึ้น – ลงรถบ่อยๆ นอกจากนั้นยังมีผู้บรรยายนำชมให้ได้รับความรู้เพิ่มเติมอีกด้วย แต่อาจจะไม่ได้เห็นภาพความเป็นมาของประวัติศาสตร์ไล่เรียงกันไปจากยุคเริ่มต้นจนถึงยุคสุดท้ายของอาณาจักรล้านนา เนื่องจากโบราณสถานตั้งอยู่ปะปนกันไป ดังที่กล่าวไว้ตามข้างต้น ซึ่งถ้าสามารถจัดเส้นทางที่ไล่เรียงไปจากยุคแรกของเชียงแสนมาจนถึงยุคสุดท้ายได้ หรือให้ใกล้เคียงมากที่สุดเท่าที่ตำแหน่งของสถานที่ท่องเที่ยวจะเอื้ออำนวย ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวเห็นภาพรวมของเมืองเชียงแสนได้มากขึ้น ได้รับความรู้และสนุกสนานมากขึ้นตามไปด้วย เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเมืองโบราณเชียงแสนได้อีกทางหนึ่ง

แนะนำเส้นทางท่องเที่ยวเมืองเชียงใหม่

เส้นทางท่องเที่ยวที่จะแนะนำต่อไปนี้จะเหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปกรรมในเชิงลึกมากขึ้น และมีเวลาที่จะแวะชมโบราณสถานในจุดต่างๆ เพื่อให้เห็นวิวัฒนาการของศิลปกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคแต่ละสมัย ซึ่งมีบางจุดที่ตั้งอยู่นอกเมืองเชียงใหม่ แต่ก็ไม่ไกลจนเกินไปนัก และเส้นทางที่ผ่านนั้นก็มียุคสมัยที่สวยงาม ได้ชมวิถีชีวิตที่รอบๆเมืองเชียงใหม่ได้ จึงเหมาะสำหรับผู้ที่มีรถยนต์ หรือรถจักรยานยนต์ส่วนตัว แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น เส้นทางท่องเที่ยวนี้ก็เป็นเพียงอีกทางเลือกหนึ่งเท่านั้น สามารถปรับเปลี่ยนตามความสะดวกของนักท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะตัดวัดที่อยู่นอกเขตเมืองเนื่องจากอยู่ไกลเกินไปก็ได้ นอกจากนี้ โบราณสถานที่ไม่ได้แนะนำไว้ในที่นี้ แต่ตั้งอยู่ใกล้กันหรืออยู่ในเส้นทางที่ต้องผ่านอยู่แล้ว นักท่องเที่ยวก็สามารถแวะชมเพิ่มเติมได้เช่นกัน

จุดที่ 1 จุดชมวิวพระธาตุนาเวียง : ชมทัศนียภาพของเมืองเชียงใหม่ ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง อันเป็นสถานที่พบร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยได้พบเครื่องมือหินบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงและแม่น้ำคำ จัดเป็นเครื่องมือยุคหินเก่า และหินใหม่ อายุประมาณสองแสนถึงหนึ่งหมื่นปีมาแล้ว นอกจากนั้นยังได้ค้นพบการหลงพ้อผาเงา ที่ถูกพบอยู่ใต้ฐานพระวิหารเก่า จัดเป็นพระพุทธรูปในยุคทองของล้านนา ที่ชาวเมืองเชียงใหม่ให้ความเคารพศรัทธามาก

จุดที่ 2 พระธาตุดอยสุเทพ : พระธาตุดอยสุเทพ ตั้งอยู่ในเขตเวียงเชียงใหม่ หรือเวียงปรีक्षा อยู่ห่างจากเมืองเชียงใหม่มาทางทิศใต้ประมาณ 5 กิโลเมตร ตามตำนานกล่าวว่า เป็นเมืองที่พระเจ้าแสนภูได้พักกองทัพภายหลังจากเดินทางมาจากเมืองเชียงใหม่ และปรึกษากับเหล่าเสนาอำมาตย์ก่อนที่จะไปสร้างเมืองเชียงใหม่ จึงเรียกว่าเวียงเบิกสา หรือเวียงปรีक्षा วัดนี้เป็นที่ตั้งของเจดีย์ที่สันนิษฐานว่าเก่าแก่ที่สุดในสมัยประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ ซึ่งก็คือ เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด (องค์ทิศใต้) ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกามของพม่าในยุคแรกของล้านนา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19 ส่วนเจดีย์ทรงระฆัง (องค์ทิศเหนือ) เป็นเจดีย์ในสมัยต่อมาในยุคทองของล้านนา เรียกได้ว่ามาพระธาตุดอยสุเทพ จะได้ชมทั้งศิลปะยุคเริ่มแรก และยุคทองของล้านนาไปพร้อมๆกัน

จุดที่ 3 วัดป่าสัก : ชื่นชมเจดีย์ที่กล่าวกันว่าสวยงามที่สุดแห่งหนึ่งในล้านนา และประเทศไทย นั่นก็คือ เจดีย์วัดป่าสัก ตามตำนานกล่าวว่า พระเจ้าแสนภูโปรดให้สร้างวัดแห่งหนึ่งนอกประตูเมืองเชียงใหม่ และให้ปลูกต้นสัก 300 ต้น จึงให้ชื่อว่า อารามป่าสัก ราวปี พ.ศ. 1875 เจดีย์วัดป่าสักเป็นศิลปกรรมในยุคแรกของล้านนา ราวพุทธศตวรรษที่ 19 อาจสร้างหลังพระธาตุดอยสุเทพองค์ทิศใต้เล็กน้อย ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกามและหริภุญชัย ประดับปูนปั้นทั้งองค์เจดีย์ จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่น และสวยงามเป็นอย่างยิ่ง

จุดที่ 4 วัดอาทิตันแก้ว : ชมเจดีย์องค์สำคัญอีกแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ กล่าวคือ เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นซ้อนกัน 2 ชั้น เจดีย์องค์ในจัดเป็นยุคที่ได้อิทธิพลศิลปะสุโขทัย มีลักษณะใกล้เคียงกับเจดีย์ทรงปราสาทแบบสุโขทัย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20 ส่วนเจดีย์องค์นอก เป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา ตรงกับยุค

ทองของล้านนา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 สันนิษฐานว่าเจดีย์องค์นอกนี้ คงสร้างขึ้นในสมัยพระเมืองแก้ว เมื่อครั้งเสด็จประพาสเมืองเชียงใหม่ และใช้วัดนี้เป็นที่ประชุมภิกษุทั้งสามฝ่าย เพื่อลดความขัดแย้งและประนีประนอมระหว่างพระสงฆ์สำนักต่างๆ ในปี พ.ศ. 2058

จุดที่ 5 วัดผ้าขาวบ้าน : เจดีย์วัดผ้าขาวบ้านถือเป็นตัวแทนของเจดีย์ทรงปราสาทแบบล้านนา ในยุคหลังของล้านนา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 22 และเป็นเจดีย์ที่มีความงามในเรื่องของสัดส่วนและระเบียบการก่อสร้างเป็นอย่างดี ในตำนานกล่าวว่า วัดนี้สร้างขึ้นในสมัยลาวเก่าแผ่มาเมือง ผู้ครองเมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสน โดยกล่าวว่า มีตาผ้าขาวได้ลงอาบน้ำบริเวณหน้าวัดแห่งนี้ และจมน้ำหายไป ผ้าขาวลอยน้ำมาพันที่บริเวณหน้าวัด เมื่อสร้างวัดแล้ว จึงเรียกว่าผ้าขาวพัน หรือ ออกสำเนียงทางเหนือว่า ผ้าขาวบ้าน

จุดที่ 6 วัดหมื่นเชียง : เจดีย์วัดหมื่นเชียง เป็นเจดีย์ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง เพราะเป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอดเดี่ยวแบบล้านนา ในช่วงยุคทอง ที่พบเพียงแห่งเดียวเท่านั้นในเชียงใหม่ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 ตรงกันกับเอกสารที่ว่าหมื่นเชียงส่งเจ้าผู้ครองเมืองเชียงใหม่ เป็นผู้สร้างในปี พ.ศ. 2030 ปัจจุบันเหลือเฉพาะส่วนฐานและเรือนธาตุ ส่วนยอดนั้นหักหายไป มีลักษณะสำคัญคือ กรอบซุ้มหน้านางซึ่งเป็นอิทธิพลศิลปะสุโขทัย พบได้ในกลุ่มเจดีย์แบบเดี่ยวในล้านนา เช่น วัดโลกโมลี เมืองเชียงใหม่ เป็นต้น ส่วนที่เสาซุ้มและมุมเรือนธาตุประดับปูนปั้น ลักษณะลายเป็นแบบเครือล้านนา ในช่วงยุคทอง อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 แล้ว

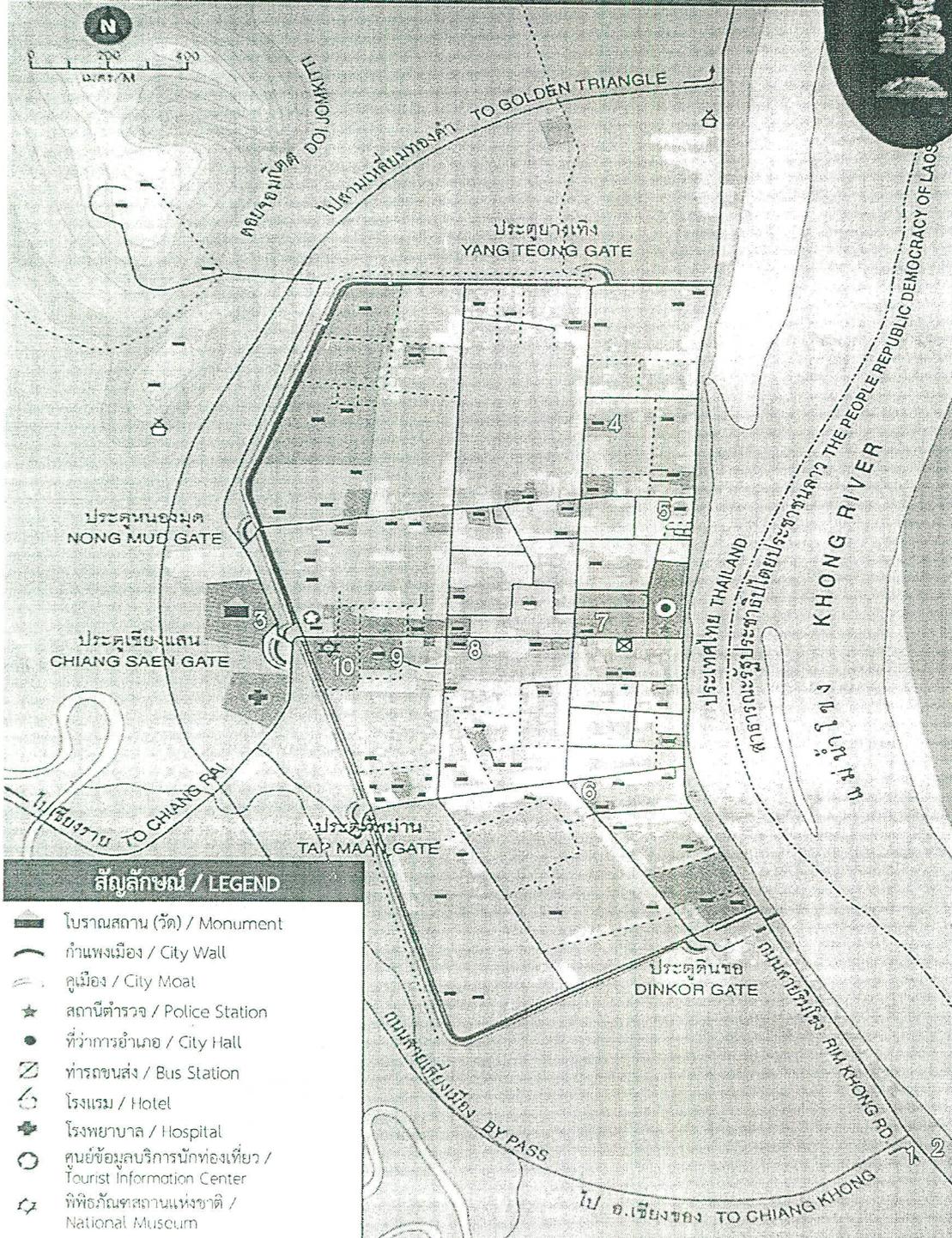
จุดที่ 7 วัดเซตวัน : เจดีย์วัดเซตวันมีรูปแบบพิเศษที่แตกต่างจากเจดีย์ในล้านนาและเชียงใหม่ คือเป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีผังสี่เหลี่ยมตั้งแต่ส่วนฐานขึ้นมาจนถึงองค์ระฆัง โดยรูปแบบแล้วน่าจะเกี่ยวข้องกับเจดีย์ล้านช้าง แต่ส่วนที่บอกได้ว่าเป็นศิลปกรรมล้านช้าง คือองค์ระฆังที่จะต้องเป็นทรงบัวสี่เหลี่ยมนั้น พังทลายลงเสียแล้ว คงได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะล้านช้างในช่วงที่เดียวกับประวัติการสร้าง ในยุคหลังของล้านนา พ.ศ. 2175 ที่ว่าเจ้าฟ้าสุทธธรรมราชา กษัตริย์อังวะ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบวชกุลบุตรหนึ่งพัน แล้วมีพระราชโองการสั่งให้สถาปนาที่วังนางฟ้ากาเผือก เมืองเชียงใหม่ เป็นพระอารามขนานนามว่า วัดเซตวัน

จุดที่ 8 วัดพระบวช : เจดีย์วัดพระบวชมีความพิเศษ คือ พบหลักฐานการสร้างซ้อนทับกัน 2 สมัย โดยรูปแบบในปัจจุบัน เป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา อายุราวพุทธศตวรรษ 21 ในยุคทองของล้านนา แต่หลังจากได้มีการเจาะผนังส่วนฐานของเจดีย์ด้านทิศใต้ ได้พบหลักฐานสำคัญคือ พระพุทธรูปลีลาปูนปั้นอยู่ในจระนำซุ้ม แสดงว่าต้องเคยมีเจดีย์องค์เดิมอยู่ภายใน และคงเป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอด เพราะมีจระนำซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป พิจารณาจากพระพุทธรูปลีลาที่เป็นอิทธิพลสุโขทัยแล้ว เจดีย์องค์ใน น่าจะสร้างในรัชสมัยพระเจ้ากือนา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20

จุดที่ 9 วัดเจดีย์หลวง : เจดีย์หลวง เป็นเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเมืองเชียงใหม่ ตำนานกล่าวว่า พระเจ้าแสนภู ทรงเล็งเห็นว่าวัดพระหลวงเป็นที่บรรจุพระธาตุของพระพุทธเจ้า จึงมีศรัทธาสร้างเจดีย์สูง 29 วา แต่รูปแบบที่ปรากฏในปัจจุบัน น่าจะเป็นรูปแบบหลังการซ่อมสมัยพระเมืองแก้วที่ในปี พ.ศ. 2058 เมื่อการขุดค้นทางโบราณคดีในบริเวณวัด พบหลักฐานที่มีอายุเก่าสุดตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 19 คือ เครื่องถ้วยจากแหล่งเตาต่างๆในยุคนั้น จนมาถึงระยะสุดท้ายได้พบเครื่องถ้วยจีนราชวงศ์ซิง อายุราวพุทธศตวรรษที่ 24 จึงสรุปได้ว่าวัดเจดีย์หลวงคงมีมาแล้วตั้งแต่สมัยพระเจ้าแสนภูตามที่กล่าวไว้ในตำนาน และได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์รูปแบบเจดีย์เรื่อยมา

จุดที่ 10 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงแสน : ชมการจัดแสดงหลักฐานทางโบราณคดี และโบราณวัตถุชิ้นสำคัญต่างๆ ที่พบในบริเวณเมืองเชียงแสน อาทิเช่น เครื่องมือยุคหิน พระพุทธรูป เครื่องถ้วย เป็นต้น ทำให้เห็นภาพรวมของประวัติศาสตร์และศิลปกรรมเมืองเชียงแสนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีนิทรรศการวิถีชีวิตของชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเชียงราย แสดงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่นี้ได้เป็นอย่างดี

Chiang Saen Map

1 พระธาตุผาเงา	5 วัดผ้าขาวบ้าน	9 วัดเจดีย์หลวง
2 พระธาตุสองพี่น้อง	6 วัดหมีนเชียง	10 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
3 วัดป่าสัก	7 วัดเซตวัน	
4 วัดอาทิตันแก้ว	8 วัดพระบวร	

บรรณานุกรม

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. ศิลปะเมืองเชียงใหม่ : วิเคราะห์งานศิลปกรรมร่วมสมัยกับหลักฐานทาง
โบราณคดีและเอกสารทางประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2551.

_____ . “ศิลปะล้านนา” เอกสารคำสอน รายวิชา 317 405 ศิลปะในประเทศไทย ตั้งแต่
พุทธศตวรรษที่ 19-21, ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, 2546 (เอกสารอัดสำเนา).

สันติ เล็กสุขุม. ศิลปะภาคเหนือ : ทรัพยากรชัย-ล้านนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2538.

 A Guidebook to
Chiang Saen Ancient City

A Guidebook to Chiang Saen Ancient City

CONTENTS

Tour Route: <i>The Glory of Phya Saen Phu</i>	1
Tour Route: <i>Explore Chiang Saen Through Legends</i>	5
Tour Route: <i>Observe Lanna Historic sites in Chiang Saen</i>	8
Chiang Saen Festival and Activity Calendar	12
Lanna Kingdom Historical Development In Concurrent with Other Kingdoms	13
Chiang Saen Map	14

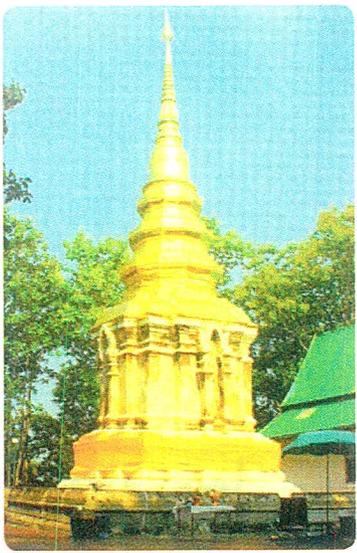

Tour Route: The Glory of Phya Saen Phu

Tracing the glory of Phya Saen Phu, tourists will experience beautiful temples and historical legends in association with the great king who built many temples in Chiang Saen as well as learn about the connected periods in the ancient Chiang Saen. This route includes the visit of 9 temples that receive high respect from the local people as the holy place for making merits during religious occasions since the past to present.

Yonok Naka Nakara Era

1) Wat Pra That Chomkitti

Located on Doi Chomkitti, 1.7 kilometers northwest of an outskirts area of Chiang Saen. According to the legend, there was two construction periods, that is, the first was during the reign of Phra Chao Pangkarat and Phra Chao Prom Maharat in 1483 B.E., the kings mandated to build the pagoda in order to house the relics of Lord Buddha's forehead, chest, and arm bones. The second period in 2030 B.E., Muen Chiang Song built the new pagoda covering the old one. However, when review the design of the pagoda, it is assumed that the pagoda to be built in the 22nd Buddhist Era and renovated periodically.

Wiang Prueksa and Hiran Nakhon Ngern–Yang Era

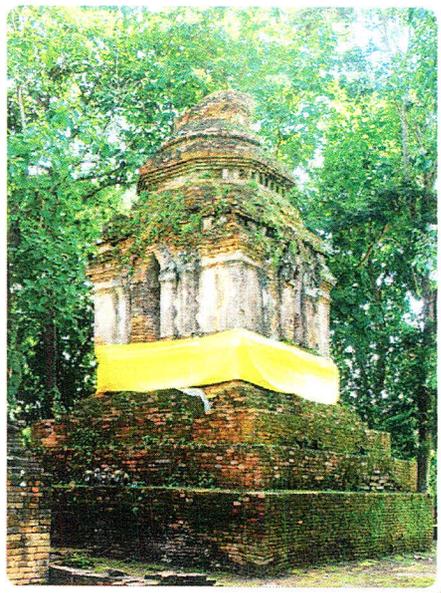
2) Wat Pra That Pha Ngao

Situated 5 kilometers south of Chiang Saen en route to Chiang Khong. According to Yonok legend, Khun Pha Ping or Khun Ping, who was 23rd ruler of Yonok Nakorn (Yonok Kingdom) during 494–512 B.E., built a pagoda on top of an giant stone at the foot of Doi Chan, believed to be the setting of Phra That Pha Ngao in the present day. Later on, during the reign of Khun Lung took the throne the city of “Wiang Berg Sa” (Chiang Sean) during 996–1007 B.E. He brought his people to build the pagodas atop of Doi Chan. These pagodas are referred to Phra That Chom Chan and Prathat Ched Yod. However, the pagodas were destroyed by natural disasters and left only the 5-meter ruined base.

3) Wat Pra That Song Pree Nong

Settled 1 kilometer east of Wat Pra That Pha Ngao en route to Chiang Khong. The highlighted landmark is the 5-top-castle-styled pagoda. The legend outlined that the temple setting was once an ancient city where Phya Saen Phu rested his army during the trip from Chiang Mai. While resting, the great king consulted with his bureaucrats about building the city of Chiang Saen, so an action of the king's consultation produced the name of the ancient city of Wiang Berg Sa or Wiang Pruek Sa. Remnants of the old city still exist such as traces of city wall, moats, and temples.

*Five-top-castle-styled pagoda
(South Pagoda)*

4) Wat Pra That Doi Pu Khao or Wat Pra That Phu Khao

Situated on Doi Sieng Mieng, in Sob Ruak area of Chiang Saen District and about 11 kilometers outbound from Chiang Saen downtown. According to an ancient legend, Lao Ko, Lao Kua, and Lao Kao, sons of Lawajangkaracha wandered around towards Sob Huay Tom and found a huge crab. So they decided to catch this amazingly large creature, but the crab escaped from the chase and hid inside a hole. Lao Ko and Lao Kua asked their youngest brother, Lao Kao, waiting at the creek to catch the crab. Lao Kao had waited for a long time but

his brothers did not show up so he went back to the palace and told his father about the incident. The king questioned the harmony among his three sons and foresaw possible conflicts of the three brothers. So, he sent his three sons to rule over different cities, that is, Lao Ko for Muang Kwang, Lao Kua for Muang Pha Lan Pha Nong, and Lao Kao for his throne.

When Lao Kao was in accession to the throne, he was named Praya Lao Kao Kaew Muang Ma, the 2nd king of Wiang Hirannakorn Ngern Yang. In 1320 B.E., the new king built the pagoda atop of the mountain at the spot where the crab was disappeared. The ancient temple comprises the three-sided brick walls pavilion without windows, base upholding Buddha image, and the roof decorating with beautifully designed stucco.

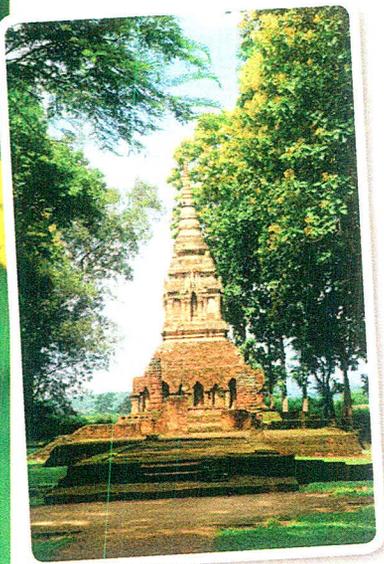
5) Wat Pha Khao Pan

Situated on the bank of Mae Khong River within Chiang Saen downtown area. According to the legend, the temple was built during the reign of Lao Kao Phaen Ma Mueang, the king of Hiran Nakhon Ngern Yang Chiang Saen in 1304 B.E. The legend outlined that an old man dressed in white went for a bath at the riverbank in front of the temple. He sank into the water and his body was unrecoverable, but the white cloth was found emerged at the riverbank in front of the temple. So, the people named the temple in accordance with the incident of the white cloth as “Pha Khao Phan” or “Pha Khao Pan” in northern Thai dialect. However, the stone inscription found in the temple depicted that Phya Luang Muang Chiang Saen and the supreme patriarch built the temple during 2158–2159 B.E.

Chiang Saen Kingdom Era

6) Wat Pa Sak

Located outside Chiang Saen city wall, next to the ancient moats in the west. The highlight architectural feature was the 5-top-castle-styled pagoda. The 61st chronicle assembly outlined that, in 1838 B.E., a revered monk brought to Phya Saen Phu relics of Lord Buddha (right ankle bone) in the size of a piece of green bean from Patalibutra City. The great king Saen Phu mandated to build a chedi (pagoda) outside the city wall to enshrine the relics. The temple compound covered the area of 50 Was (12.5 m²), and was filled with 300 teak woods along the temple wall. Due to abundant teak wood trees, the temple was named Wat Pa Sak (teak wood trees temple).

7) Wat Phra That Chedi Luang

Situated adjacent in the east to Chiang Saen National Museum. Yonok Chronicle unveiled that the temple was built by the great king Saen Phu after 3 years of building Chiang Saen, Phya Saen Phu mandated to build the biggest chedi in the city. However, when review the octagonal design of the chedi, it is assumed that the chedi underwent major renovation in Phra Muang Kaew in 2058 B.E.

8) Wat Pong Sanook

Situated on the street next to Mae Khong River and only 500 meters away from Chiang Sean District Administration Office. The temple holds no evidences regarding the construction history. However, the 61st Chronicle Assembly outlined that Pong Sanook or Puang Sanook literally means Happy People. The temple shares the same name of the temple in Lampang as it was believed to be built by Chiang Sean people who went to join the army of King Taksin of Thonburi to fight Burmese troop. In addition, the two pagodas also share the same name and design of the Lanna bell-shape which indicates the golden age of Lanna Kingdom in the 21st Buddha Era.

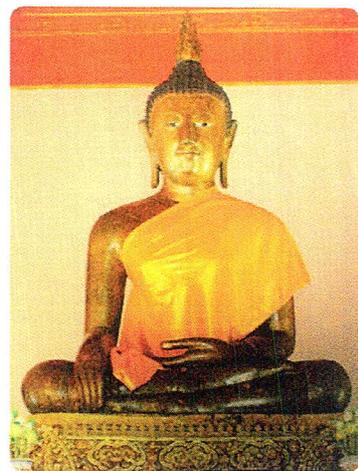

9) Wat Phra Chao Lan Thong

Located on Phaholyothin Road away from Wat Phra Buad 20 meters to the east. According to an ancient legend and the chronicle outlined that Phraya Sirirat Ngern Kong, son to Phya Tilokarat, built the temple in B.E. 2032 and the bronze Buddha image in Subduing Mara gesture out of one million gold in weight (1,200 kilograms). So, the image was named Phra Chao Lan Thong and served as the principal Buddha image in the monastery hall. There is another bronze Buddha image, brought from an abandoned temple, namely Phra Chao Thong Thip. The design is assumed to share the architectural period with that of Phra Chao Lan Thong, but Phra Chao Thong Thip showed an aspect of local flavor.

Phra Chao Thong Thip

Phra Chao Lan Thong

Tour Route: Explore Chiang Saen Through Legends

Following the legends of Chiang Saen can offer another aspect to explore this civilized ancient city. The city shares associated links with old tales including Wiang Nong Lom (submerged city), Pra Chao Lan Tue and Koh Don Taen (sunken island in Mae Khong River). Four choices interesting landmarks under this theme are proposed:

1) A boat trip tracing the lost Koh Don Taen in Mae Khong River

The legend about Phra Chao Lan Tue and the subsided Koh Don Taen are well known to the public about the historical development of Chiang Saen. The area believed to be the location of the lost island is situated in the mid of Mae Khong River in front of today's Chiang Saen District Office. This spot under the river is also believed to locate the submerged giant Buddha image called Phra Chao Lan Tue. The evidence supporting this thesis was the discovery of a 70-centimeter high bronze flame atop of Buddha's head or Ketmala in the middle of Mae Khong River. The object is now kept in Chiang Saen National Museum. The bronze flame is believed to be the part of the Buddha image submerged in Mae Khong. Considering the size of the flame, the Phra Chao Lan Tue (Phra Chao Thong Thip) is assumed to carry the size of 8-meter width and 9-meter height.

Atop of Buddha's head or Ketmala, founded in the middle of Mae Khong River

2) Visit the submerged city of Wiang Nong Lom

Situated in Chanchawa Sub-district, Mae Chan District connecting the vicinity of Yonok Sub-district, Chiang Saen District, Wiang Nong Lom now covers the area of Chiang Saen Lake. Around the lake, ancient sites and artifacts are also found scattering across the area.

According to the tale, the lake was once a home of the ancient Yonok Nakara Kingdom, but an unfortunate event that the people in Chiang Saen captured and ate a sacred giant white eel. Consequently, the miserable event led the city to submerge into the ground leaving the area filled with water and become the today Chiang Saen Lake. This spot is well known to the locals that the setting outlines the ancient settlement and the glory of the old Chiang Saen.

Another scientific thesis about the vanished Yonok Kingdom was due to the earthquake that tremendously shook the area and sank the city into the ground. The possibility for the earthquake thesis is due to the fact that the setting of Chiang Saen Lake sits on Mae Chan-Chiang Saen geological fault line. Every year Chiang Saen Lake welcomes countless water birds that migrate from the middle parts Asia for a temporary shelter. Some of those are rare species including Ruddy Shelduck, Great Crested Grebe, Garganey, Lesser whistling duck, and Great Cormorant.

3) Indulge into the beauty of temples and Buddhist ways of life

After the boat trip, Chiang Saen allows the visitors to sightseeing the beautiful temples around Chiang Saen City in accordance with the 9-temple visit following the glory of Phya Saen Phu. All temples are highly respect by the local people and hold the memorable link to the great king Saen Phu who built Chiang Saen and brought the glory to the city and the prosperity of Buddhism in his time until today.

The visit also allows merit-making activities such as offering objects to the monks, hearing Dharma teachings. The activities also include religious seasonal traditions such as Poi Luang, Than Salak. The traditions allow the visitors to learn about local beliefs and indulge themselves into the local way of life of Chiang Saen people.

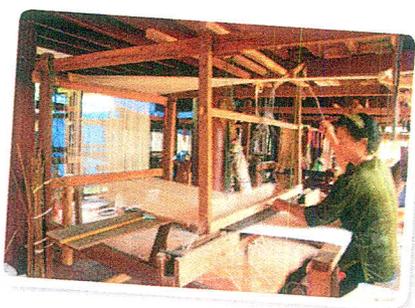

4) Witness Chiang Saen people's ways of life from past to present

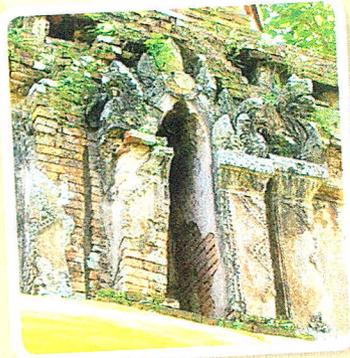
Chiang Saen is an ancient city that holds historical developments outlined by the remains of beautiful old temples and significant historical artifacts. However, Chiang Saen people also share the glorious time of the city from past to present. Amid the ruins of old temples, lifestyles of the people in Chiang Saen today can offer the vivid picture of the life of people of different ethnic groups transcending themselves from past to now.

At present, Chiang Saen is still a home of people from different ethnicities such as Tai Yai, Tai Yuan, Tai Yong, and Tai Lue. Different ethnicities hold their unique cultural identities through their lifestyles and arts like textile designs. Wat Phra That Pha Ngao builds the museum inside the temple to exhibit the ancient textiles produced by the ethnic groups. Remarkable ancient Chiang Saen textile designs include Lai Nam Lai, Lai Ki Ta Ko, and Lai Ta Rang. Some of the textiles are newly made and brought from Ratchaburi and Chiang Mai for exhibition purpose. With permission of the temple to use the space under the museum, the people in Chiang Saen work together to setup a local-textile-weaving group to revive and maintain the ancient weaving intellectual weaving skills. Pha Sin (wearing cloth for women) and woven cloth for making blouse are hand-made products that show outstanding Chiang Saen designs such as Lai Ko Pan Sao, Lai Sue Yoi, Lai Ka Lae, Lai Khai Pla, Lai Chiang Saen, Dok Mali, and Lai Nam Lai. Other hand-made products are also offered such as breast cloth, bags, tablecloth, etc.

Tour Route: Observe Lanna Historic sites in Chiang Saen

Lanna historical development in Chiang Saen can be observed through architectural properties of the temples situated around Chiang Saen City. The magnificent art forms indicate the transcending stages through time that clearly outlined significant characteristics of the individual period from the initial to the golden era. Situated in scattering settings, the Lanna ancient sites allow visitors to enjoy Chiang Saen's breathtaking surroundings while traveling across the city.

The stucco decorating the arch (Clec) of the southern chedi shows the Bagan's influence

1) Wat Pra That Song Pze Nong

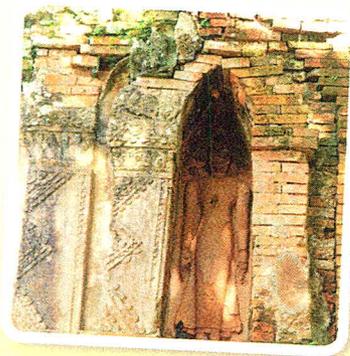
Situated 5 kilometers south of Chiang Saen Downtown. The temple is a home of the oldest pagoda in Chiang Saen history. The highlighted landmark is the 5-top-castle-styled pagoda. The architectural design marks the influence of Bagan arts (Ancient Burmese Kingdom) which was powerful during the 19th century B.E. However, the bell-shape chedi (northern chedi) marks the outstanding of Lanna arts in the golden era during the 21st century B.E.

Bell-shape chedi, golden era style (northern pagoda)

Five-top-castle-style pagoda (southern pagoda)

The stucco showing Bagan's influence on the southern pagoda

2) Wat Pa Sak

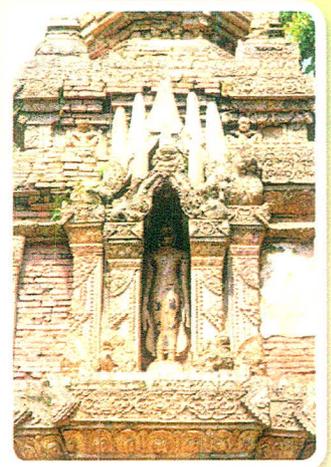
Chedi Wat Pasak is one of the most recognized pagodas that show outstanding Lanna architecture. The chedi was built in the five-top-castle-styled design which showed the early age of Lanna Arts in 19th century B.E. The design received influential transfer from Bagan and Hariphunchai Arts that illustrated by the magnificent beauty of stucco decorating the whole pagoda.

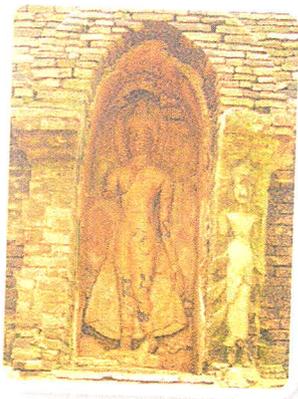
The body unit holds the portal arches that houses the Buddha image in all four side. The remarkable design of the portal arch indicates Bagan style called Clec in the shape of bird wings. The top of the pagoda is bell-shape design and on four corners of the body unit hold four small sized pagodas that output the holistic design of the five-top-castle-styled pagoda.

Wat Pa sak Pagoda

The portal arch 'Clec', the Bagan's influence

Some parts of decorative stucco are assumed that were renovated in the period which on Sukhothai's Influence during the 20th century B.E. The remarkable design of the walking Buddha image clearly indicates Sukhothai style

The walking Buddha image stucco on the Pagoda's southern base

3) Wat Chom Mok

This temple is situated in the northwest outside Chiang Saen downtown. The small principal chedi is considered a highlight because it is the only left over chedi in Chiang Saen that shows the bell-shape-styled chedi influenced by Lanka and Sukhothai Art.

The significant features of the Lanka chedi include the invert and upward lotus-shape bases intertwined in three tiers to uphold the bell-shape chedi. However, the chedi was found in the Sukhothai period in that the lotus-shape base has only the inverted design called Bua Thala pattern. Though, atop of a mountain in Srisatchanalai also found a cluster of chedis that also held the invert and upward lotus-shape base design.

In summary, Chedi Wat Chom Mok is assumed to hold a relationship with a cluster chedi found atop of the hill outside Srisatchanalai in Sukhothai through the incident that a group of monks went to Lanka for a pilgrimage trip and returned to Sukhothai and Lanna in the 20th century Buddhist Era. The monks were classified as Phra Nikai Padaeng and literally referred to monks who live in the jungle.

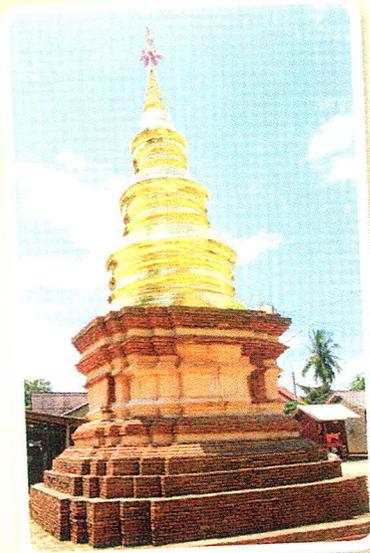
4) Wat Arti Ton Kaew

There were two chedi embedded in one chedi. The features of the inner chedi were similar to that of Sukhothai castle-styled pagoda, indicates the period which on Sukhothai's Influence during the 20th century B.E. The outer chedi obviously showed the features of Lanna bell-shape chedi having the base embedded in an octagonal unit upholding the bell, indicates the golden age of Lanna Kingdom during the 21st century B.E. The outer chedi assumed to be built in the reign of Phra Muang Kaew during his trip to Chiang Saen. The temple was used as an assembly setting for the monks from three Buddhism sects to find compromised agreements towards the conflicts among the monks.

5) Wat Pong Sanook

The temple holds no evidences regarding the construction history. However, the 61st Chronicle Assembly outlined that Pong Sanook or Puang Sanook literally means Happy People. The temple houses a Lanna bell-shape pagoda indicating the significant feature in that the three-tier-lotus-shape base upholds the bell is embedded within the circular containing unit. This design is very popular and indicates the golden age of Lanna Kingdom in the 21st Buddha Era. The chedi is in a more advanced development stage than the prototypical pagoda of Hiriphunchai.

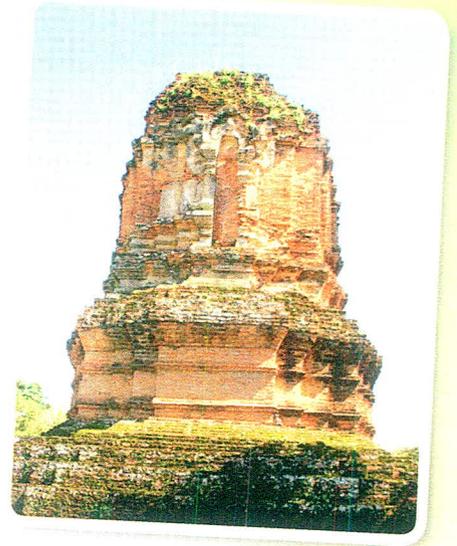
6) Wat Saen Maung Ma

The temple held no historical records of the construction. The name of the temple is believed to be given later because the architectural design of the Chedi has no historical link to Phra Chao Saen Maung Ma. Design of the chedi resembled that of chedi at Wat Pong Sanook Chedi which clearly represented Lanna bell-shape chedi in that the pagoda contained three-tier base upholding the bell embedded within an octagonal container unit. The octagonal container unit was considered the most popular design during Chiang Saen era as exemplified in the design of Pra That Doi Suthep.

This is the only remarkable castle-styled chedi that represents the glory of Lanna Kingdom. Muen Chiang Song who ruled Chiang Saen in 2030 B.E. built this chedi. The chedi is now in the ruin stage and left only the base and the relics containing unit, but the top part of the chedi was broken and disappeared. The significant feature includes Krob Soom Nah Nang (portal arch) that shows Sukhothai design. This outstanding design is found in other Lanna chedi such as Wat Lokmoli in Chiang Mai. The portal arch pillar and the corner of the relics containing unit are decorated by stucco showing significant Lanna design that clearly marks the golden age of Lanna Kingdom in 21 B.E.

7) Wat Muen Chiang

8) Wat Phra That Chedi Luang

According to Yonok Chronicle, Three years after Phya Saen Phu (grandson of Phya Meng Rai) took the throne, the great king mandated to build the biggest chedi in the city. However, when review the octagonal design of the chedi, it is assumed that the chedi underwent major renovation in Phra Muang Kaew in 2058 B.E. The discovery of ancient artifacts aged between 19–24 century B.E. led to the belief that the temple received consistent facelift from past to present.

9) Wat Pha Khao Pan

A five-top-castle-styled pagoda showing the late Lanna Art in 22nd century B.E. holds historical story in accordance with the ancient inscription that outlines the construction of the chedi and enshrinement of the Buddha relics in 2158–2159 B.E. The chedi is perfect in the beauty and design. The elephant-snake pillar holds an association with ancient legend. That is, Phrom Kumara, son of Phang Karacha, dreamed that in order to have power over Prince Singhanawatra Kumara, he must conquer the 3rd elephant. So, he planned to capture the elephant at the bank of Mae Khong River, but what he saw floating on water was a giant snake so he was in fear not to capture any. Until the 3rd snake came, he pulled his brave to capture it. Once captured, the snake turned out to be a white elephant.

Chiang Sean Festival and Activity Calendar

Month	Festivals and Activities
January	Food offering to the monks on the new year day
February	Paying respect to the Baan Sub Ruak Buddha's relics, the ceremony of water sprinkling onto a Buddha's relics at Pa Sak Noi Temple, Makha Bhucha Day
March	Holy parade to pay homage to Doi Tung Pagoda, Poy Noi, Poy Laung, Poy Khaosang, Poy Sanglong
April	Summer ordination at Prathat Pa Ngao, Water sprinkling ritual onto Buddha's relics at Wat Prathat Chedi Luang and Wat Prathat Chom Kitti, Songkran Festival in Chang Saen, Mai Kham Sri or Mai Kam Bho Festival (Wooden support for Bhodi tree), Boat Racing Festival
May	Water sprinkling ritual onto Buddha's relics at Wat Mae Kham, Wat San Makhed, Wat Doi Champee in Pa Sak Sub-district, Water sprinkling ritual onto Ruam Chiang Buddha's images (Pa Sak Sub-district), Fire Rocket Festival at Prathat Doi Pu Kao (Ban Sob Ruak), Visakha Bhucha Day
June	Paying homage to city spirits, Chao Por Pratu Pa Sak and Chao Mae Nang Serng Ceremony, Worship Ceremony for City Ruler (Ban Sob Ruak), Ploughing Festival (Ban Sob Ruak)
July	Asaraha Bhucha Day, Khao Pansa (Buddhist Lent Period)
August	Food offering to the monks on Buddhist Holy Day throughout the Lent Period, Tan Ja Ka (Kon To) for the elders who spend time making merits on Buddhist Holy Day throughout the Lent Period (Baan Sob Ruak), Making merits on Mother's Day, Merit making for hungry ghosts, Food offering on Peng Pood Day
September	Tan Kuay Salak (Chiang Saen), food offering on the Buddhist Holy Day throughout the Buddhist Lent Day, Tan Ja Ka (Kon To) for the elders who spend time making merits on Buddhist Holy Day throughout the Lent Period (Baan Sob Ruak)
October	Ok Pansa (End of Buddhist Lent Period), Tak Bat Devo Festival, Illuminated Boat Procession or "Lai Reua Fai" at Baan Sob Ruak, Chiang Saen District, Loy Krathong Festival, Thod Kathin Festival (Offering bathing cloths for monks)
November	The activities held in concurrent with that of the October activities include Loy Krathong Festival, Merit making at Wat Doi Pu Kao, Tin Ka Candle Lamp Worship Festival (Baan Sob Rauk)
December	Riek Kwan Kao Festival after the harvest season (Baan Sob Rauk), Father's Day, Worship Phaya Saen Phu, Sadokhrau Ceremony, Worship Rahu and Nine Celestial Deities, Prolonging Life Chiang Saen City, Loy Sapao Kham or Gold Junk to Worship Nagas in Mae Khong River, Tan Salak Saw Ha, Cross-Year Pray

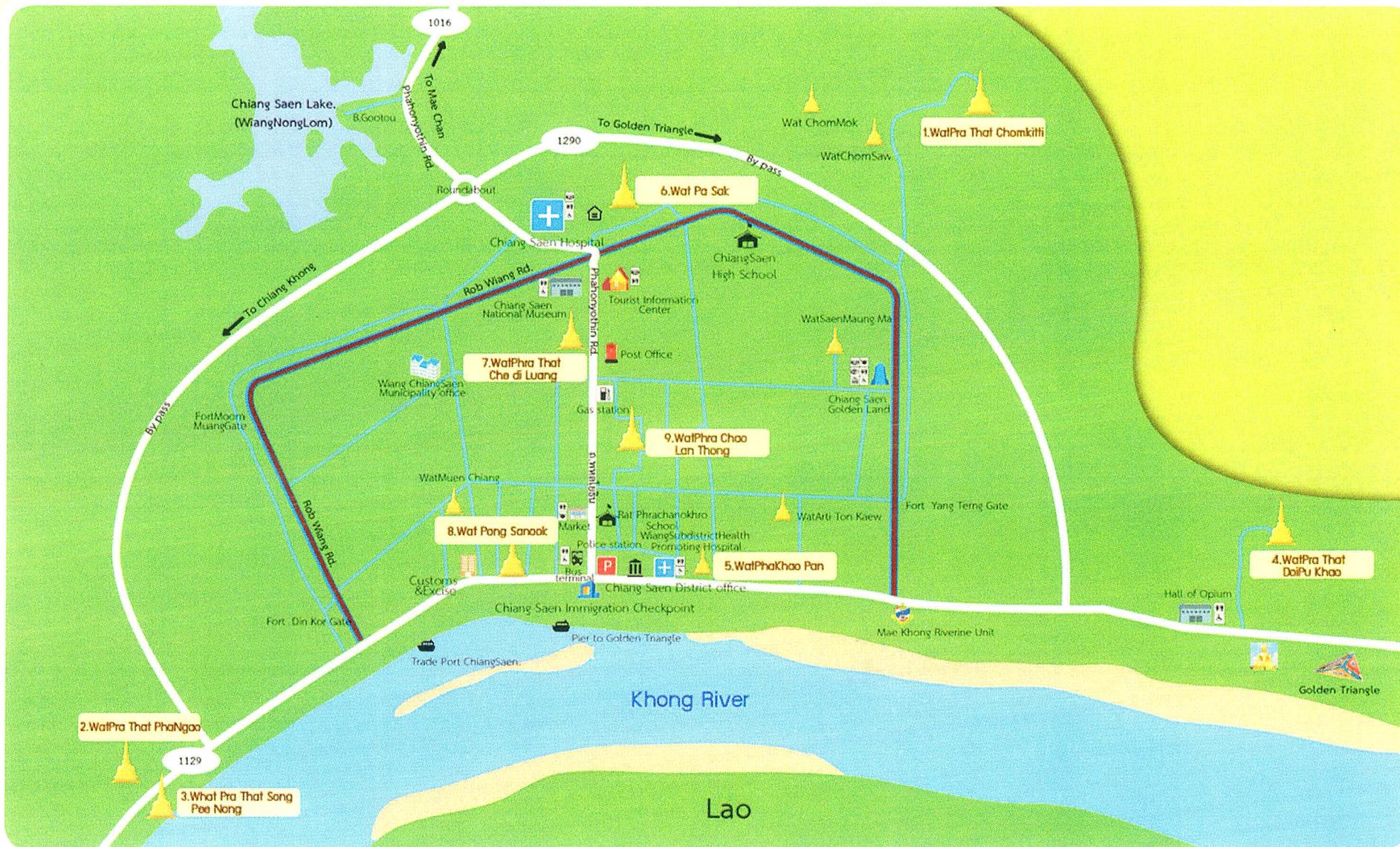
Lanna Kingdom Historical Development In Concurrent with Other Kingdoms

Lanna History	Lanna Kings	Chinese Dynasty	Indian Dynasty	English Monarchs	French Monarchs	
Establishment of kingdom 1839-1898 B.E. <i>Wat Pasak</i>	-Phya Mang Rai -Phya Chai Song Khram -Phra Chao Saen Phu -Phra Chao Kham Fu -Phra Chao Pha Yu	-Yuan Dynasty: <i>Hu Bi Lie</i> <i>Emperor to Tian Mu'er</i> <i>Emperor</i>	<u>North India</u> -Sena Dynasy (18 th Century B.E.) <i>Art forms in hybrid of Buddhist and Hinduism</i>	English Monarchs <i>House of Plantagenet:</i> Henry III - Edward III	<i>Capetian Dynasty:</i> Louis IX - <i>House of Valois:</i> John II	1296 AD
Lanna on Sukhothai's Influence 1898-1984 B.E. <i>Wat Athi Ton Kaew</i>	-Phra Chao Kue Na -Phra Chao Saen Muang Ma -Phra Chao Sam Fang Kaen	Yuan Dynasty: <i>Tian Mu'er Emperor to Ming Dynasty: Zhu Qizhen</i> <i>Emperor</i>	-Muslim took control of Delhi and Bengal Regions (18 th Century B.E.) <i>Art forms in hybrid of India and Musulman</i>	<i>House of Plantagenet:</i> Edward III - <i>House of Lancaster:</i> Henry VI	<i>House of Valois:</i> John II - Charles VII	1355 AD
Lanna in golden era 1984-2068 B.E. <i>Wat Pong Sanook</i>	-Phra Chao Ti Lok Raj -Phra Yod Chiang Rai -Phra Muang Kaew	Min Dynasty: <i>Zhu Qi Zhen Emperor to Zhu Houchong</i> <i>Emperor</i>	-Mogul Dynasty (Muslim) [21 st -23 rd Century B.E.) <i>Mogul school art forms in hybrid of India/Iron/ Europe representing royal design and abstaining from religious influence. Art forms in Rajaputra school</i>	<i>House of Lancaster:</i> Henry VI - <i>House of Tudor:</i> Henry VIII	<i>House of Valois:</i> Charles VII - <i>Orléans-Angoulême</i> Branch: Francis I	1441 AD
Lanna in declining era 2068-2101 B.E. <i>Wat Roi Kho</i>	-Phra Muang Kate Kaew -Phra Nang Chiraprapha -Phra Chao Chai Chet Tha -Thao Meku	Ming Dynasty: <i>Zhu Houchong</i>		<i>House of Tudor:</i> Henry VIII - Elizabeth I	<i>Orléans-Angoulême</i> Branch: Francis I - Henry II	1525 AD
Lanna under Burmese's Control 2101-2317 B.E. <i>Wat Pha Khao Pan</i>	-Phra Nang Wisutathewi under the Burmese's Control	Ming Dynasty: <i>Zhu Houchong Emperor to Qing Dynasty: Qian Long</i> <i>Emperor</i>	<u>Deccan Peninsula</u> -Chola and Pandya Dynasty (15 th -19 th Century B.E.) <i>Tamil and Hindu Arts</i>	<i>House of Tudor:</i> Elizabeth I - United Kingdom Monarchs <i>House of Hanover:</i> George III	<i>Orléans-Angoulême</i> Branch: Henry II - <i>House of Bourbon:</i> Louis XV	1558 AD
				Renaissance- Baroque, Rococo Art		1774 AD

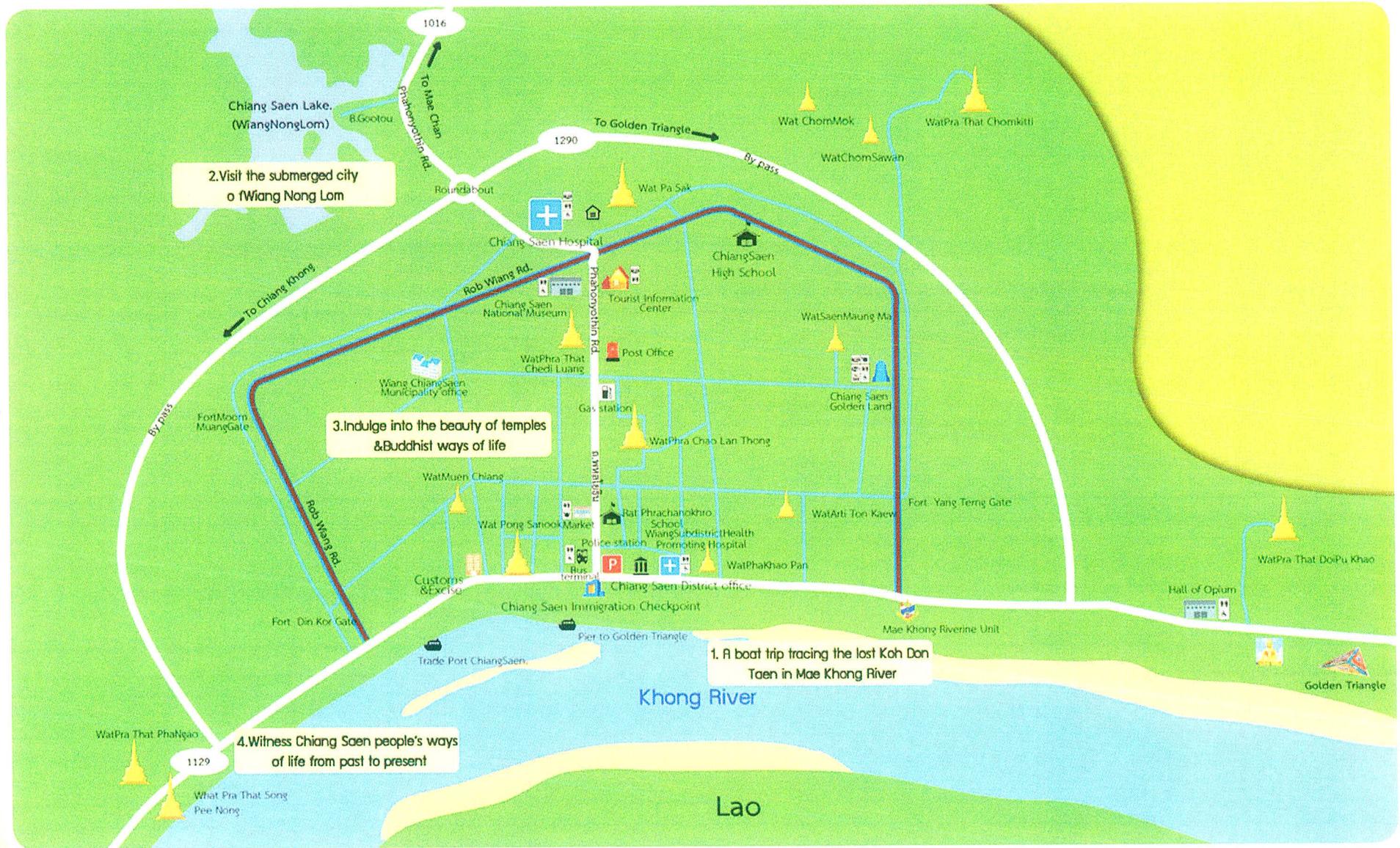

Map of 'The Glory of Phya Saen Phu' Tour Route

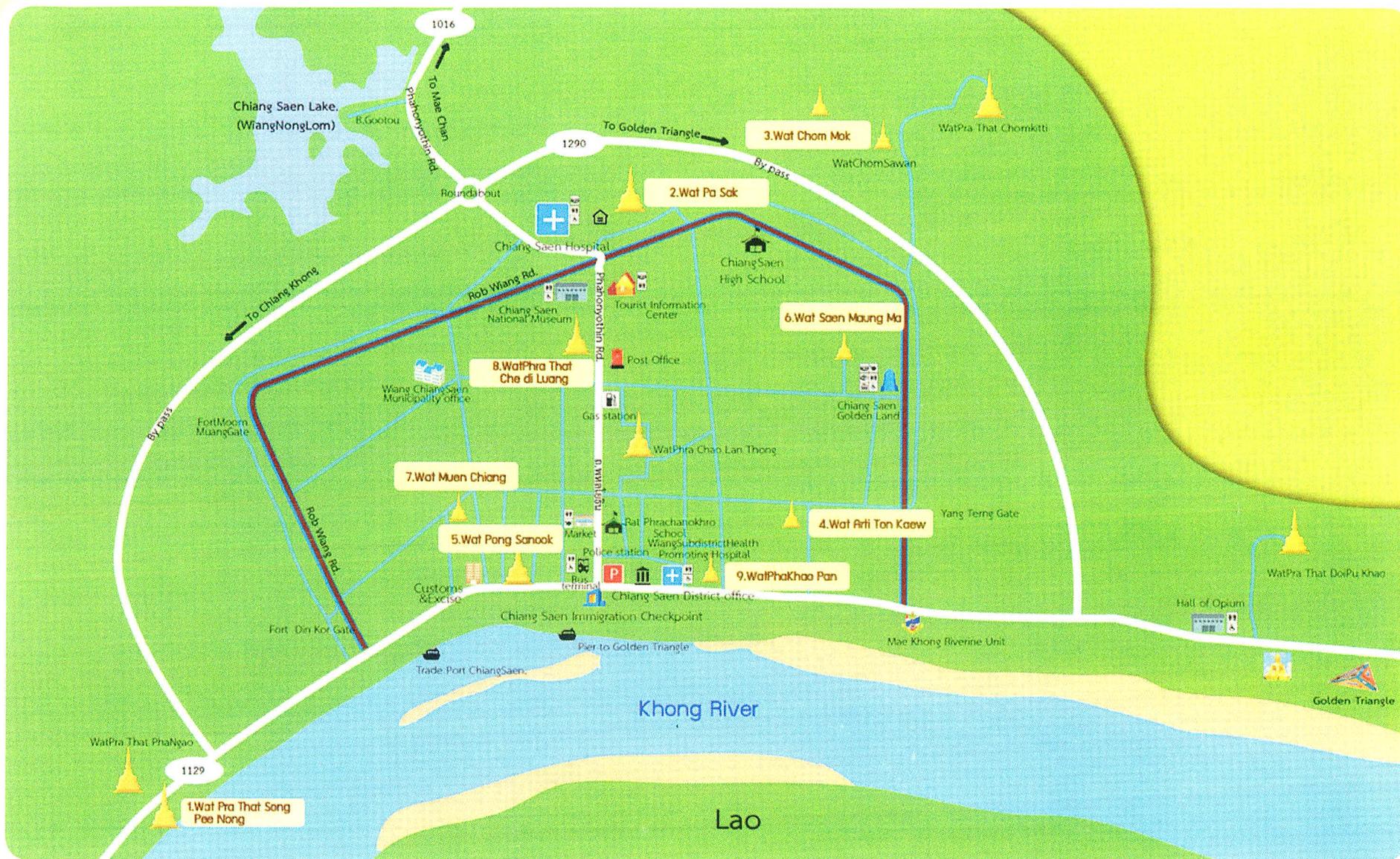
Map of 'Explore Chiang Saen Through Legends' Tour Route

Map of 'Observe Lanna Historic sites in Chiang Saen' Tour Route

สำรวจข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

รายการ	ห้องน้ำ			พื้นผิวทางเดิน			ระยะทางโดยรอบทั้งหมดโดยประมาณ
	มี	ไม่	หมายเหตุ	เรียบ	ขรุขระ	หมายเหตุ	
ตามรอยพญาแสนภู 1. วัดพระธาตุจอมกิตติ	✓		ไม่มีราวจับในห้องน้ำ ค่อนข้างสะอาดมีอ่างล้างมือ	✓		รอบพระวิหารเป็นพื้นกระเบื้อง รอบพระธาตุพื้นกระเบื้อง ไม่ลื่นบันไดนาค ชั้นพระธาตุไม่มีราวจับมีที่นั่งพัก	150 เมตร
2. วัดพระธาตุผาเงา	✓		ไม่มีราวจับในห้องน้ำ สะอาด มีอ่างล้างมือ	✓		พื้นปูน ไม่ลื่น ทางขึ้นวิหารบันไดนาคไม่ มีราวจับ มีที่นั่งพัก	300 เมตร
3. วัดพระธาตุสองพี่น้อง	✓		ไม่มีราวจับในห้องน้ำ ไม่ค่อยสะอาด	✓		พื้นผิวปูน และอิฐมีที่นั่งพัก	150 เมตร
4. วัดพระธาตุดอยปู่เข้า หรือวัดพระธาตุภูเข้า	✓		ห้องน้ำใกล้บริเวณพระธาตุเป็น ห้องน้ำ ของเอกชน ห้องน้ำทางวัดอยู่ด้านล่างใกล้พระ วิหาร มีห้องซักโครก 1 ห้อง นอกนั้น เป็นแบบนั่งยอง	✓		พื้นผิวปูน ไม่ลื่น ทางเดินบริเวณพระ ธาตุเป็นพื้นต่างระดับไม่มีที่นั่งพัก	รอบพระธาตุ 50 เมตร รอบวิหาร 50 เมตร
5. วัดผ้าขาวป่าน		✓	เป็นแบบนั่งยอง ไม่ค่อยสะอาด	✓		พื้นผิวปูน ไม่ลื่น มีที่นั่งพัก บันไดนาค	60 เมตร

						ไม่มีราวจับ	
6. วัดป่าสัก		✓	ไม่มีห้องน้ำบริการ	✓		พื้นอิฐ ขรุขระเล็กน้อย ทางเดินต่างระดับกัน แต่ไม่มากไม่มีที่นั่งพัก	100 เมตร
7. วัดพระธาตุเจดีย์หลวง	✓		สะอาดมีห้องน้ำสำหรับผู้พิการ	✓		พื้นอิฐ ไม่ลื่นมีที่นั่งพัก	100 เมตร
8. วัดปงสนุก	✓		ค่อนข้างสะอาด ไม่มีราวจับในห้องน้ำ	✓		พื้นปูน ไม่ลื่น มีที่นั่งพัก	70 เมตร
9. วัดพระเจ้าล้านทอง		✓	เป็นห้องน้ำนั่งยอง ไม่ค่อยสะอาด	✓		ทางเดินเข้าชมวิหารผิวเรียบเป็นพื้นปูน มีที่นั่งพัก	
<u>เรียนรู้เชียงแสนใน</u>							
<u>ตำนาน</u>							
1. ล่องเรือดูบริเวณเกาะดอนแทน							
2. เวียงหนองล่อง		✓	เป็นห้องน้ำแบบนั่งยอง		✓	พื้นผิวดินและพื้นหญ้า ขรุขระเล็กน้อย มีสะพานไม้ไผ่ยื่นไปกลางน้ำ มีที่นั่งพัก	รอบทั้งหมด ประมาณ 70 เมตร
3. ชมวัด 9 วัด							

4. วิถีชีวิต วัฒนธรรม ชุมชน						
<u>ชมโบราณสถานล้านนา</u>						
1. วัดพระธาตุ สองพี่น้อง			-			-
2. วัดป่าสัก			-			-
3. วัดจอมหมอก		✓	วัดร้างต้องเดินขึ้นเนินโดยบันได	✓		พื้นที่ตั้งอยู่บนเนิน รอบทั้งหมด 50 เมตร
4. วัดอาทิตันแก้ว		✓	วัดร้าง สามารถชมโดยนั่งรถ	✓		พื้นที่ รอบทั้งหมด 50 เมตร
5. วัดปงสนุก						-
6. วัดแสนเมืองมา		✓	วัดร้าง สามารถชมโดยนั่งรถ (ตอนนี้ รถไฟฟ้าไม่ผ่าน)	✓		พื้นที่ รอบทั้งหมด 50 เมตร
7. วัดหมื่นเชียง		✓	วัดร้าง สามารถชมโดยนั่งรถ (ตอนนี้ รถไฟฟ้าไม่ผ่าน)	✓		พื้นที่ รอบทั้งหมด 50 เมตร
8. วัดพระธาตุเจดีย์หลวง			-			-
9. วัดผ้าขาวบ้าน			-			-

โครงการที่ 2

การพัฒนามูลค่าเพิ่มของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในอำเภอเชียงแสนจังหวัดเชียงรายที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างชาติ

1. ตารางเปรียบเทียบกิจกรรมของโครงการและผลการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ผลการดำเนินงาน
<p>1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างชาติของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p> <p style="text-align: center;">(เดือนที่ 1-2)</p>	<p>1.รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิเพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัยและแนวทางในการออกแบบสอบถาม</p> <p>2.เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามเพื่อให้ได้ความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปที่จะนำไปปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติของอำเภอเชียงแสนจังหวัดเชียงรายและรูปแบบของกิจกรรมที่ต้องการและเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างประเทศของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p>	<p>ผลการกิจกรรมที่ 1</p> <p>1.ข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัย</p> <p>2.แนวทางในการออกแบบสอบถาม</p> <p>ผลการกิจกรรมที่ 2</p> <p>1.ประสานงานทีมงานในการเก็บแบบสอบถาม</p> <p>2. แบบสอบถามฯบางส่วน</p>	<p><u>ผลการกิจกรรมที่ 1</u></p> <p>☒ ข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัย</p> <p>☒ แนวทางในการออกแบบสอบถาม</p> <p><u>ผลการกิจกรรมที่ 2</u></p> <p>☒ ประสานงานทีมงานในการเก็บแบบสอบถาม</p> <p>☒ แบบสอบถามฯบางส่วน</p>
<p>1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างชาติ</p>	<p>2.(ต่อ) เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามเพื่อให้ได้ความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปที่จะ</p>	<p>ผลการกิจกรรมที่ 2 (ต่อ)</p> <p>1.แบบสอบถามฯ จำนวน</p>	<p><u>ผลการกิจกรรมที่ 2 (ต่อ)</u></p> <p>☒ แบบสอบถามฯ จำนวน 400 ชุด</p>

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ผลการดำเนินงาน
<p>ของ การ ท่อง เทียว เชียง ประวัติศาสตร์</p> <p>2. เพื่อศึกษาความเต็มใจจ่ายของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการเข้าชม แหล่ง ท่อง เทียว เชียง ประวัติศาสตร์ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย</p> <p>3. เพื่อศึกษาและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างชาติของอำเภอเชียงแสน จังหวัด เชียง ร าย โดย ใช้ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน</p> <p>4. เพื่อศึกษาและพัฒนาบุคลากรเพื่อรับรองนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างชาติของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย</p>	<p>นำไปปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง ประวัติของอำเภอเชียงแสนจังหวัดเชียงราย และรูปแบบของกิจกรรมที่ต้องการและเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาว ต่างประเทศของการท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์</p> <p>3.การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเพื่อให้ได้ความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปที่จะนำไปปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง ประวัติของอำเภอเชียงแสนจังหวัดเชียงราย และรูปแบบของกิจกรรมที่ต้องการและเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาว ต่างประเทศของการท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์</p> <p>4.เก็บข้อมูลแบบสอบถามเพื่อศึกษาความเต็มใจจ่ายของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย</p>	<p>400 ชุด</p> <p>ผลการกิจกรรมที่ 3</p> <p>1.ได้ ความ ต้องการ ของ นักท่องเที่ยวโดยทั่วไปที่จะ นำ ไป ป ร ิ บ ป ร ุ ง แ ล ะ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิง ประวัติของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย</p> <p>2.ได้รูปแบบของกิจกรรมที่ ต้องการและเหมาะสมกับ นักท่องเที่ยวสูงอายุชาว ต่างประเทศของการ ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p> <p>ผลการกิจกรรมที่ 4</p> <p>1.แบบสอบถามฯ จำนวน 400 ชุด</p> <p>ผลการกิจกรรมที่ 5</p> <p>1.รูปแบบของกิจกรรมการ</p>	<p><u>ผลการกิจกรรมที่ 3</u></p> <p>☒ ได้ความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปที่จะนำไปปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง ประวัติของอำเภอเชียงแสนจังหวัดเชียงราย</p> <p>☒ ได้รูปแบบของกิจกรรมที่ต้องการและเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างประเทศของการ ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p> <p><u>ผลการกิจกรรมที่ 4</u></p> <p>☒ ข้อมูลความเต็มใจจ่ายของนักท่องเที่ยวชาว ต่างประเทศในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์ของอำเภอเชียงแสน จังหวัด เชียง ร าย</p> <p><u>ผลการกิจกรรมที่ 5</u></p> <p>☒ รูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาว ต่างประเทศโดยชุมชนมีส่วนร่วม</p> <p><u>ผลการกิจกรรมที่ 6</u></p>

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ผลการดำเนินงาน
(เดือนที่ 3-6)	<p>5.เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้รูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างประเทศโดยชุมชนมีส่วนร่วม</p> <p>6.มีการจัดทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p> <p>7.มีการอบรมบุคลากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p>	<p>ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างประเทศโดยชุมชนมีส่วนร่วม</p> <p>ผลภารกิจกรมที่ 6</p> <p>1.การประสานและเตรียมงานเพื่อจัดทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p> <p>ผลภารกิจกรมที่ 7</p> <p>1.การประสานงานและจัดเตรียมการอบรมบุคลากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p>	<p>☒ การประสานและเตรียมงานเพื่อจัดทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p> <p><u>ผลภารกิจกรมที่ 7</u></p> <p>☒ การประสานงานและจัดเตรียมการอบรมบุคลากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p>
2.เพื่อศึกษาความเต็มใจจ่ายของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย	<p>6 (ต่อ) มีการจัดทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p> <p>7. (ต่อ) มีการอบรมบุคลากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p> <p>8.การวิเคราะห์ความเต็มใจจ่ายของ</p>	<p>ผลภารกิจกรมที่ 6 (ต่อ)</p> <p>1.กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p> <p>ผลภารกิจกรมที่ 7 (ต่อ)</p> <p>1.บุคลากรเพื่อรองรับการ</p>	<p><u>ผลภารกิจกรมที่ 6 (ต่อ)</u></p> <p>☒ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p> <p><u>ผลภารกิจกรมที่ 7 (ต่อ)</u></p> <p>☒ บุคลากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p>

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ผลการดำเนินงาน
<p>3. เพื่อศึกษาและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างชาติของอำเภอเชียงแสน จังหวัด เชียง ราย โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน</p> <p>4. เพื่อศึกษาและพัฒนาบุคลากรเพื่อรับรองนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างชาติของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ในอำเภอเชียงแสน จังหวัด เชียง ราย</p> <p>(เดือนที่ 7-9)</p>	<p>นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของอำเภอ เชียงแสน จังหวัด เชียง ราย</p>	<p>ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p> <p>ผลการกิจกรรมที่ 8</p> <p>1.ผลการวิเคราะห์ความเต็มใจจ่ายของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของอำเภอ เชียงแสน จังหวัด เชียง ราย</p>	<p>☒ ผลการกิจกรรมที่ 8</p> <p>1.ผลการวิเคราะห์ความเต็มใจจ่ายของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของอำเภอ เชียงแสน จังหวัด เชียง ราย</p>
<p>5. เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารการตลาดของการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของอำเภอ เชียงแสน จังหวัด เชียง ราย</p>	<p>9.การจัดสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาสร้างกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดของการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของอำเภอ เชียงแสน จังหวัด เชียง ราย</p> <p>10.การสรุปผล</p>	<p>ผลการกิจกรรมที่ 9</p> <p>1.กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดของการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของอำเภอ เชียงแสน จังหวัด</p>	<p><u>ผลการกิจกรรมที่ 9</u></p> <p>☒ 1.กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดของการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของอำเภอ เชียงแสน จังหวัด เชียง ราย</p> <p><u>ผลการกิจกรรมที่ 10</u></p>

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ผลการดำเนินงาน
เดือน 10-12	11.เผยแพร่งานวิจัยสู่ชุมชนและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	<p>เชิงบรรยาย</p> <p>ผลการกิจกรรมที่ 10</p> <p>1.รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์</p> <p>ผลการกิจกรรมที่ 11</p> <p>1. หนังสือเพื่อเผยแพร่ ผลงานวิจัยพร้อมซีดีเผยแพร่ไปยังหน่วยงานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย</p> <p>2.การเผยแพร่คู่มือการ ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของแผ่น CD แผ่นพับ และเว็บไซต์</p>	<p>☒ 1.รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์</p> <p>☒ ผลการกิจกรรมที่ 11</p> <p>1. หนังสือเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยพร้อมซีดีเผยแพร่ไปยังหน่วยงานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย</p> <p>2.การเผยแพร่คู่มือการท่องเที่ยวยุคประวัติศาสตร์ และสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของแผ่น CD แผ่นพับ และเว็บไซต์</p>

2. ตารางเปรียบเทียบผลที่คาดว่าจะได้รับจากแผนงานและผลจากการดำเนินจริง

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากแผนงาน	ผลจากการดำเนินจริง
<p>2.1 ทำให้เกิดรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของเมือง เชียงแสน จังหวัดเชียงรายภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ตลอดจนเนื้อหาเชิงประวัติศาสตร์มีบุคลากรในพื้นที่ที่มีความรู้ความสามารถในการบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ให้มีชีวิตชีวา เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มีความสนใจท่องเที่ยวเชียงแสนในมุมมองที่เป็นเมืองประวัติศาสตร์ล้านนาที่เก่าแก่ที่สุด</p>	<p>☒ ได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุ ชาวต่างชาติของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วยการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เน้นไปที่การพัฒนา “เส้นทางท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลาย” แบ่งออกเป็น 3 เส้นทาง ได้แก่ 1) เส้นทางท่องเที่ยว “ตามรอยพญาแสนภู” 2) เส้นทางท่องเที่ยว “เรียนรู้เชียงแสนในตำนาน” และ 3) เส้นทางท่องเที่ยว “เที่ยวชมโบราณสถานล้านนา”</p>
<p>2.2 ได้การมีประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวได้รู้จักเมืองเชียงแสนในฐานะที่เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยผ่านตามสื่อประชาสัมพันธ์ คู่มือการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ตลอดจนได้แผนกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่ชัดเจนเพื่อให้ถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจด้านประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะ</p>	<p>☒ ได้กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดของการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายภายใต้แนวคิด “Joyful life and mind in Chiang Rai with Chaing Sean Ancient City” โดยที่สื่อสารกับนักท่องเที่ยวเมื่อเที่ยวชมประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงแสนคือนักท่องเที่ยวจะได้รับ “ความเพลิดเพลินกับความงาม ความสนุกสนานพร้อมสาระจากการเล่าเรื่อง และสัมผัสประสบการณ์จากการย้อนรอย” สำหรับช่องทางการสื่อสารในส่วนช่องทางที่ใช้บุคคล เน้นให้เกิด “การบอกเล่าปากต่อปาก” และช่องทางที่ไม่ใช้บุคคลได้แก่ การทำโฆษณา การประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมพิเศษ</p>

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากแผนงาน	ผลจากการดำเนินจริง
<p>2.2 บริการความรู้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งระดับประเทศและระดับภูมิภาค เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เมืองแสน จังหวัดเชียงรายต่อไป ตลอดจนเป็นต้นแบบในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในจังหวัดอื่นๆต่อไป</p>	<p>☒ ระดับท้องถิ่น บริการวิชาการโดยเข้าไปพัฒนาการพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างชาติของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ของอำเภอเชียงแสน มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเด็กและเยาวชนในเชียงแสน โดยจัดการอบรม “ยุวมัคคุเทศก์” เพื่อเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของเชียงแสน นอกจากนี้จัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกในการรักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้ “การประกวด” และการสร้างประสบการณ์และทักษะการถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์ ผ่าน “เทศกาลประเพณีและงานสำคัญประจำถิ่น”</p> <p>☒ ระดับประเทศและระดับภูมิภาค</p> <p>บริการข้อมูลผ่าน</p> <p>http://elderlytour.com/chiangsaen/index.php?lang=en</p> <p>และจัดทำคู่มือท่องเที่ยว</p>

ที่ ขร ๐๙๑๗.๑/๒๗๒๑

ที่ว่าการอำเภอเชียงแสน
ถนนริมโขง ขร ๕๗๑๕๐

๓๐ เมษายน ๒๕๕๖

เรื่อง หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย

เรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

สิ่งที่ส่งมาด้วย หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ตามที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนามูลค่าเพิ่มของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ โดยโครงการดังกล่าวมี นางสาวปวีณา ลีตระกูล อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก วช. ร่วมกับ สกว. ได้เข้ามาเก็บข้อมูลและพัฒนางานวิจัยในพื้นที่อำเภอเชียงแสน โดยงานวิจัยดังกล่าว ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นอย่างยิ่ง

ดังนั้น อำเภอเชียงแสน จึงส่งหนังสือรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัยดังกล่าว รายละเอียดปรากฏตามสิ่งที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

นายอำเภอเชียงแสน

ที่ทำการปกครองอำเภอ
ฝ่ายบริหารงานปกครอง
โทร. ๐๕๓-๗๗๗๑๑๐ ต่อ ๑๖

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย
ของที่ว่ากรมอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ข้าพเจ้า นายวีระศักดิ์ ศิริสิทธิ์

ตำแหน่ง นายอำเภอเชียงใหม่

ที่อยู่หน่วยงานที่รับรอง ที่ว่าการอำเภอเชียงใหม่ ต.เวียง อ.เชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ ๕๗๑๕๐

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย ซึ่งเป็นผลงานของ นางสาวปวีณา ลีตระกูล ตำแหน่ง หัวหน้าโครงการวิจัย “การพัฒนามูลค่าเพิ่มของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ” ได้รับทุนสนับสนุนจาก วช. ร่วมกับ สกว. นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

การนำไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ ได้แก่ การจัดอบรมบุคลากร และเยาวชน และผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และการเตรียมความพร้อมในการรองรับและการให้บริการนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

การนำไปใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ ได้แก่

๑. การประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่เชิงประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่

๒. การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรหรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่และพร้อมรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

๓. การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงใหม่

โดยเริ่มนำมาใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ จนถึง ปี พ.ศ. ๒๕๕๗

ทั้งนี้ผลงานวิจัยดังกล่าวมาการใช้ประโยชน์นั้นก่อให้เกิดผลดีหรือประโยชน์ดังนี้

- เป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาบุคลากรในแหล่งท่องเที่ยวด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งในด้านการสื่อสาร และถ่ายทอดองค์ความรู้
- มีเอกสาร คู่มือ สื่อเผยแพร่ ที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่สนใจด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่

ข้าพเจ้าขอลงนามในหนังสือรับรองการนำไปใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยดังกล่าว

(นายวีระศักดิ์ ศิริสิทธิ์)

นายอำเภอเชียงใหม่

๑๙ มีนาคม ๒๕๕๖

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย
ของเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ข้าพเจ้า นายวารินทร์ สุตะวงษ์

ตำแหน่ง รองนายกเทศมนตรีตำบลเวียงเชียงแสน

ที่อยู่หน่วยงานที่รับรอง เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ต.เวียง อ.เวียงแสน จ.เชียงราย ๕๗๑๕๐

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยเรื่อง ซึ่งเป็นผลงานของ นางสาวปวีณา ลีตระกูล ตำแหน่ง หัวหน้าโครงการวิจัย “การพัฒนามูลค่าเพิ่มของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในอำเภอเวียงแสน จังหวัดเชียงรายที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ” ได้รับทุนสนับสนุนจาก วช. ร่วมกับ สกว. นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

การนำไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ ได้แก่ การจัดอบรมบุคลากร และเยาวชน และผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และการเตรียมความพร้อมในการรองรับและการให้บริการนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

การนำไปใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ ได้แก่

๑. การประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงรายเชิงประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงแสน

๒. การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรหรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงรายและพร้อมรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

๓. การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงแสนจังหวัดเชียงราย

โดยเริ่มนำมาใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ จนถึง ปี พ.ศ. ๒๕๕๗

ทั้งนี้ผลงานวิจัยดังกล่าวมาการใช้ประโยชน์นั้นก่อให้เกิดผลดีหรือประโยชน์ดังนี้

- เป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาบุคลากรในแหล่งท่องเที่ยวด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงราย ทั้งในด้านการสื่อสาร และถ่ายทอดองค์ความรู้
- มีเอกสาร คู่มือ สื่อเผยแพร่ ที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่สนใจด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงราย

ข้าพเจ้าขอลงนามในหนังสือรับรองการนำไปใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยของเพื่อเป็นหลักฐานการนำผลงานวิจัยมาใช้ประโยชน์ดังกล่าว

(นายวารินทร์ สุตะวงษ์)

รองนายกเทศมนตรีตำบลเวียงเชียงแสน

๑๙ มีนาคม ๒๕๕๖

ที่ ขร ๕๒๔๐๑/๑๑๒

สำนักงานเทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่
๘๘๘ หมู่ ๓ ตำบลเวียง อำเภอเชียงใหม่
จังหวัดเชียงใหม่ ๕๗๑๕๐

๑๙ มีนาคม ๒๕๕๖

เรื่อง หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย

เรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สิ่งที่ส่งมาด้วย หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยโครงวิจัยเรื่องการพัฒนามูลค่าเพิ่มของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ โดยนางสาวปวีณา ลีตระกูลตำแหน่ง หัวหน้าโครงการวิจัย ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก วช. ร่วมกับ สกว. ได้เข้ามาเก็บข้อมูลและพัฒนางานวิจัยในพื้นที่ โดยงานวิจัยดังกล่าวก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น

ดังนั้น เทศบาลฯ จึงส่งหนังสือรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัยดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นายวรินทร์ สุตะวงศ์)

รองนายกเทศมนตรี ปฏิบัติราชการแทน

นายกเทศมนตรีตำบลเวียงเชียงใหม่

สำนักปลัดเทศบาล

งานธุรการ

โทร ๐-๕๓๓๓๗-๗๐๘๘ ต่อ ๑๐๑

โทรสาร ๐-๕๓๓๓๗-๗๐๐๒